

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਾਂਧੀ

ਸੰਪਾਦਕ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਪੁਰ ਖੇੜਾ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਾਂਧੀ

ਭਾਗ–ਪਹਿਲਾ

ਪ੍ਰਭੂ–ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ

ਭਾਗ–ਦੂਜਾ

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ

ਸੰਪਾਦਕ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ (ਸੰਤ)

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਪੁਰ ਖੇੜਾ

ਡਾਕ: ਗੜ੍ਹਦੀਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ : ਫ਼ਰਵਰੀ 1981 - 1000

ਦੂਜੀ ਵਾਰ : ਅਕਤੂਬਰ 1997 -2000

ਸੰਪਾਦਕ : ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਸਚਖੰਡਵਾਸੀ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ (ਸੰਤ)
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਪੁਰ ਖੇੜਾ
ਡਾ: ਗੜ੍ਹਦੀਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਪੰਜਾਬ)
ਫ਼ੋਨ :-01886-60334

[redacted]

ਸਰਵਰਕ : ਲਹਿੰਬਰ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ

ਲੇਜ਼ਰ ਪ੍ਰਿੰਟਰ : ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਪ੍ਰੀਤ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿਸਟਮ,
ਨੇੜੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਚੌਂਕ ਜਲੰਧਰ, ਫ਼ੋਨ : 0181-222254

ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ : ਐਵਰੀ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਅੱਡਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਜਲੰਧਰ

ਮੁੱਢਲੀ ਬੇਨਤੀ

ਦੋਹਰਾ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿਜਨ ਦੁਇ ਏਕੁ ਹੈ ਬਿਬ ਬਿਚਾਰ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ॥
ਜਲ ਤੇ ਉਪਜ ਤਰੰਗ ਜਿਉ ਜਲ ਹੀ ਬਿਖੈ ਸਮਾਹਿ ॥
(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪਾ: ੧੦)

ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਪਾਵਨ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਦਰੋਂ-ਘਰੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਹੋਏ ਅਨਿੰਨ ਭਗਤ, ਮਹਾਤਮਾ ਅਤੇ ਸੰਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ, ਪ੍ਰਭੂ-ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਤ-ਨਿਸਤਾਰੇ ਹਿੱਤ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰਕ ਕਲਿਆਣ ਹਿੱਤ ਗੁਰੂ ਜੋਤੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਆਪ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਘਾਲ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਚਾਨਣ-ਮੁਨਾਰੇ ਵਾਂਙੂੰ, ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਲਈ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਏ।

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਧੂੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥
(ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ:੪)

ਧੰਨ ਹਨ ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਆਪ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਅਤੇ ਭੁੱਲੇ ਭਟਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਪਾਂਧੀ ਬਣਾਉਣ ਹਿੱਤ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲਦੇ ਹਨ । ਜਿੰਨਾ ਉੱਦਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਆਪਾ ਸੁਆਰਨ 'ਤੇ ਲਾਇਆ, ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਯਤਨ ਜਗਤ-ਜਲੰਦੇ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨਾਲ ਤੜਫਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਅੰਦਰ ਠੰਢ ਵਰਤਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁ: ਰਾਮਪੁਰ ਖੇੜਾ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਮ ਰੋਮ ਪੰਥ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਦੇਖਣ ਦਾ ਅਥਾਹ ਚਾਓ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਮਹਿਕਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਙੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੀ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ 'ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਸਮਾਗਮ' ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਰਚ ਕੇ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਿਯਮਾਂ; ਸੇਵਾ, ਸਿਮਰਨ, ਕਥਾ-ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ-ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖ ਭੌਰਿਆਂ ਵਾਂਙੂੰ ਦੂਰ

ਦੁਰਾਡੇ ਤੋਂ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ-ਰਸ ਦੇ ਲਾਹੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੰਗਤਾਂ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਪਜਾਉਣ ਹਿਤ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ 'ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਸਮਾਗਮ' ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਰਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਕਾਰ-ਯੋਗ ਕੁੱਝ ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲ ਕੇ ਜੋ ਪੂਰਨੇ ਪਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਕੁ ਗਾਥਾਵਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਪੁਰ ਖੇੜਾ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਰਦਿਕ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ-ਸਾਖੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ । ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਆਪ ਪਰਪੱਕ ਹੋਵੇ, ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅੱਗੋਂ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ, ਨਾਮ ਰੰਗਣ, ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੋਰ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਅੰਦਰ ਉਪਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੱਚ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਬੋਲ-ਬਾਲੇ ਹੋਣ ।

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ 'ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਾਂਧੀ' ਨੂੰ ਸਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਾਸਟਰ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ. ਏ. ਸੀਕਰੀ ਨਿਵਾਸੀ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕੇ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਹਰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਮੇਲ-ਭਰੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ੇ । ਦਾਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਵਾਚਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਸ ਹੈ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਲਾਹੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ :-

ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ

ਦਸੰਬਰ 1980 (ਪਿੰਡ ਬਾਹਲੇ)

ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ

ਸੁਣਿ ਸਾਖੀ ਮਨ ਜਪਿ ਪਿਆਰ॥

'ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਾਂਧੀ' ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1981 ਵਿਚ ਸਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਹਿੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਪਿਛੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਦਿਲੀ ਇਛਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਸੰਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਓ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਸਿਖੀ ਜੀਵਨ (1897-1983) ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਇਕ ਲੰਬੀ ਦਾਸਤਾਨ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਪੰਥਕ ਸੇਵਾ ਵਾਲਾ ਆਦਰਸ਼ਕ ਜੀਵਨ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਅਣਗਿਣਤ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ-ਰਹੁਰੀਤ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਇਆ। ਆਪ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਿਖ ਫੁਲਵਾੜੀ ਨੂੰ ਵਧਦੇ ਫੁਲਦੇ ਵੇਖਣ ਦਾ ਅਥਾਹ ਚਾਓ ਸੀ, ਇਹ ਰੂਹਾਨੀ ਚਾਓ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰੇਕ ਜੀਵਨ-ਅਮਲ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਗਣ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਬਾਲ-ਪਨੀਰੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਕੂਲਾਂ-ਕਾਲਿਜਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਟਕੇ ਤੇ ਪੋਥੀਆਂ ਮੇਖ ਰਹਿਤ ਵੰਡਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੱਖੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਕੂਲਾਂ-ਕਾਲਿਜਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤ ਉਸਾਰੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਕ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਆਰਥਕ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਿਥੇ ਨਾਮ, ਸਿਮਰਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਕੀਰਤਨ, ਸੇਵਾ-ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਦੈਵੀ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਇਕ ਲਹਿਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਉਥੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਧਾਰਮਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣ-ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਨਾਮਈ ਕਾਰਜ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੰਥਯਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ 'ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ 'ਗੁਰੂ ਚਮਤਕਾਰਾਂ' ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਥਾ-ਵਾਰਤਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਪਾਂਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਗਾਥਾਵਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਰੌਸ਼ਨ ਤਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪ ਦੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਗੁਰ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਹੋਈ ਆਤਮਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਜੋ ਇਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਬਚਨ-ਬਿਲਾਸਾਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ! ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਜਿਥੇ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ 'ਗੁਰਮਿਖ ਮੀਤ ਚਲਹੁ ਗੁਰ ਚਾਲੀ' ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨਾ ਤੇ 'ਗੁਰਿ ਕਹਿਆ ਸਾ ਕਾਰ ਕਮਾਵਹੁ' ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਢਾਲਣਾ ਅਤੇ ਜਿਥੋਂ ਬਾਣੀ ਹਟਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਥੋਂ ਹਟਣਾ ਭਾਵ ਜਿਹੜੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਾਰੇ ਆਧਿਆਤਮਕ ਨਿਯਮ ਅੰਤਮ ਰੂਪ 'ਚ ਸੰਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਇਲਾਹੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਜੀਵਨ ਇਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਣ ਸੱਚ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਅਤੇ

ਨੂਰੀ ਜਲਾਲ ਤੇ ਹੁਸਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਸੋਮਾ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਪ੍ਰੈਸ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸੰਨ 1908 ਦਾ ਛਪਿਆ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਇਸ ਉਪਰ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਭਗਤਮਾਲ' (ਵਾਰਤਕ ਸਟੀਕ) ਕ੍ਰਿਤ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਭਗਤਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭਗਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ;

"ਭਗਤਾਂ ਵਿਚਿ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਭਗਤੀ ਹੂ ਤੂ ਜਾਤਾ॥"

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਕਠਨ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਰਦੂ, ਫਾਰਸੀ, ਹਿੰਦੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਾਧ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤੋਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਹਿੱਤ ਇਸ ਨੂੰ 'ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਾਂਧੀ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਸਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਛਪਵਾਇਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਾਸਟਰ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੀਕਰੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਿਹਰ ਕਰਨ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਠਨ ਘਾਲਣਾ ਦਾ ਫ਼ਲ ਬਖਸ਼ਣ। ਦਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਿਣੀ ਹੈ।

'ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਾਂਧੀ' ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ (ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ) ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਭਾਗ (ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ) ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਸਤਿ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸੇਧ ਲੈਣ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਤੇ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ 'ਚ ਪਰਪੱਕ ਰਹਿ ਕੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ-ਸਾਖੀਆਂ ਸਦਾ ਹੀ ਜਗਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਦੂਸਰੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਤਿ ਮੰਨ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਮਾਇਆ।

ਇਕ ਧਾਰਮਕ ਜੀਵਨ-ਗਾਥਾ ਵਿਚ ਪਰਮਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਸੇ ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਅਮਲਾਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਆਦਰਸ਼ਕ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨੀ ਪਾਠਕਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹਨ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹਿਤ ਜੀਵਨ-ਗਾਥਾਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵੀ ਈਸਾ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਹੁਣ ਧਰਮ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਰੱਬ ਵੱਲ ਮੁਖ ਕਰਨ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਸਮਾਨ ਹਨ। ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਤੇ ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਗਾਥਾਵਾਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਗਾਥਾਵਾਂ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਟੁੰਬਣ ਵਾਲੇ ਸੰਬੋਧਨੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਵਾਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਗਾਥਾਵਾਂ ਲਿਖਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਗਤ ਮਾਲਾ' ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਨਿੱਜ ਆਤਮਾ ਜਾਂ ਪਾਠਕ ਜਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਧੀਨ ਰੂਹਾਨੀ

ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਦੀਆਂ ਦਿਲ ਟੁੰਬਵੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ 'ਸੁੰਦਰੀ' ਤੇ 'ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ' ਆਦਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਾਜ ਤੇ ਪਾਠਕ ਜਨ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਹੋਣ ਲਈ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-"ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਕਿਆ ਆਪ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਆ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਰੂਪੀ ਜਿੱਲ੍ਹਣ ਨਾਲ ਦੱਬੇ ਹੋਏ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਖੂਹ ਦਾ ਕੜ ਪਾਟ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਥੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ? ਦੇਖੋ ਇਹ ਬਹਾਦਰ ਜੋ ਕਿ ਧੀਰਜ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ, ਪਤੀਬਰਤਾ ਇਸਤਰੀ ਵਾਂਗ ਸੱਚ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ, ਕੈਸੇ ਪੱਕੇ ਸਿੰਘ ਸਨ।" ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤਾਰੀਕਾਂ ਸੰਮਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਕਿਅਤਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਤਮਕ ਹੁਲਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ-'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਦਸ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ' ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਕਠਨ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਸਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਹਿਤਕ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਪਰ ਅਜਿਹੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਜਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕ ਮਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਪਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ 'ਸਹਿਜੇ ਰਚਿਓ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਕੁਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ- 'ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਸਾਹਿਤਿਕਤਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਖ਼ਾਲਸ ਕੁਦਰਤ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸਿੱਧਾ ਪੈਗੰਬਰੀ ਅਮਲ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।... ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕ ਮਿਆਰਾਂ ਉੱਤੇ ਤੋਲਣਾ ਇਕ ਬੱਜਰ ਬੇਮੁਖਤਾ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਕ ਆਭਾ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਸਮਝੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੈਗੰਬਰੀ ਅਮਲ ਦੇ ਤਾਲ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।'

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਮੋਖ ਰਹਿਤ ਵੰਡੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਛਾਪਣ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਇਸ ਦੀ ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਛਾਪਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੀ ਪਰੂਫ ਰੀਡਿੰਗ ਅਤੇ ਛਪਾਈ ਵਿਉਂਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਚੇਤੰਨ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਭਾਸ਼ਾ ਅਫਸਰ ਹੁਸਿਆਰਪੁਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮਿਹਰ ਕਰਨ, ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣ!

ਚਾਹਵਾਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮੋਖ ਰਹਿਤ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਹਰ ਕਰਨ! ਸਾਨੂੰ ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਨਾਮ ਰਸੀਏ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਪਾਏ ਪੂਰਨਿਆ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕੀਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸਦੀਵੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸੱਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗ੍ਰੰਥ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਿਆਸੂ ਲਾਭ ਉਠਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸਫਲਾ ਕਰਨ।

ਆਸ ਹੈ ਸੰਗਤਾਂ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਗੀਆਂ!

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ-

ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ (ਸੰਤ)

12 ਅਕਤੂਬਰ 1997 **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਪੁਰ ਖੇੜਾ।**

ਸਮੱਰਪਿਤ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਅਦੁੱਤੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਾਂਧੀਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਰਨ ਲਈ ਚਾਨਣ-ਮੁਨਾਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਮਹਲਾ ੫ (ਆਸਾ ਧੰਨਾ ਜੀ)

ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਸੰਗਿ ਨਾਮਦੇਉ ਮਨੁ ਲੀਣਾ ||
ਆਢ ਦਾਮ ਕੋ ਛੀਪਰੋ ਹੋਇਓ ਲਾਖੀਣਾ ||੧|| ਰਹਾਉ ||
ਬੁਨਨਾ ਤਨਨਾ ਤਿਆਗਿ ਕੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਰਨ ਕਬੀਰਾ ||
ਨੀਚ ਕੁਲਾ ਜੋਲਾਹਰਾ ਭਇਓ ਗੁਨੀਯ ਗਹੀਰਾ ||੧||
ਰਵਿਦਾਸੁ ਢੁਵੰਤਾ ਢੋਰ ਨੀਤਿ ਤਿਨਿ ਤਿਆਗੀ ਮਾਇਆ ||
ਪਰਗਟੁ ਹੋਆ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ||੨||
ਸੈਨੁ ਨਾਈ ਬੁਤਕਾਰੀਆ ਓਹੁ ਘਰਿ ਘਰਿ ਸੁਨਿਆ ||
ਹਿਰਦੇ ਵਸਿਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਭਗਤਾ ਮਹਿ ਗਨਿਆ ||੩||
ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁਨਿ ਕੈ ਜਾਟਰੋ ਉਠਿ ਭਗਤੀ ਲਾਗਾ ||
ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਤਖਿ ਗੁਸਾਈਆ ਧੰਨਾ ਵਡਭਾਗਾ ||੪||੨||

ਭਾਗ-ਪਹਿਲਾ

ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ

ਤੱਤਕਰਾ

ਕਾਂਡ -1

ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ, ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਜਾਣ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਜੋਤਿ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਵਾਲੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ-ਕਥਾਵਾਂ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਸੇ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਤਮਾ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਉਪਜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਦਰਜ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਦਰਜ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਰਹਿ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਕੇਸਾਂ ਸੁਆਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਸਿੱਖੀ ਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ, ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :-

ਸੁਣਿ ਸਾਖੀ ਮਨ ਜਪਿ ਪਿਆਰ ॥ ਅਜਾਮਲੁ ਉਧਰਿਆ ਕਹਿ ਏਕ ਬਾਰ ॥
ਬਾਲਮੀਕੈ ਹੋਆ ਸਾਧ ਸੰਗੁ ॥ ਧ੍ਰੂ ਕਉ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਨਿਸੰਗ ॥੧॥
ਤੇਰਿਆ ਸੰਤਾ ਜਾਚਉ ਚਰਨ ਰੇਨ[1] ॥ ਲੇ ਮਸਤਕਿ ਲਾਵਉ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇਨ ॥੧॥
ਰਹਾਉ॥
ਗਨਿਕਾ ਉਧਰੀ ਹਰਿ ਕਹੈ ਤੋਤ ॥ ਗਜਇੰਦ੍ਰ ਧਿਆਇਓ ਹਰਿ ਕੀਓ ਮੋਖ ॥
ਬਿਪ੍ਰ ਸੁਦਾਮੇ ਦਾਲਦੁ ਭੰਜ ॥ ਰੇ ਮਨ ਤੂ ਭੀ ਭਜੁ ਗੋਬਿੰਦ ॥੨॥
ਬਧਿਕੁ ਉਧਾਰਿਓ ਖਮਿ[2] ਪ੍ਰਹਾਰ[3] ॥ ਕੁਬਿਜਾ ਉਧਰੀ ਅੰਗੁਸਟ[4] ਧਾਰ ॥
ਬਿਦਰੁ ਉਧਾਰਿਓ ਦਾਸਤਿ ਭਾਇ ॥ ਰੇ ਮਨ ਤੂ ਭੀ ਹਰਿ ਧਿਆਇ ॥੩॥
ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਰਖੀ ਹਰਿ ਪੈਜ ਆਪ ॥ ਬਸਤ੍ਰ ਛੀਨਤ[5] ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਰਖੀ ਲਾਜ ॥
ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਅੰਤ ਬਾਰ ॥ ਰੇ ਮਨ ਸੇਵਿ ਤੂ ਪਰਹਿ ਪਾਰ ॥੪॥
ਧੰਨੈ ਸੇਵਿਆ ਬਾਲ ਬੁਧਿ ॥ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਭਈ ਸਿਧਿ ॥
ਬੇਣੀ ਕਉ ਗੁਰਿ ਕੀਓ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥ ਰੇ ਮਨ ਤੂ ਭੀ ਹੋਹਿ ਦਾਸੁ ॥੫॥

---

1. ਧੂੜ. 2. ਤੀਰ, 3 ਚੋਟ, ਸੱਟ, 4 ਅੰਗੂਠਾ, 5. ਲਾਹੁਣਾ (ਉਤਾਰਨਾ)।

ਜੈਦੇਵ ਤਿਆਗਿਓ ਅਹੰਮੇਵ[1] ॥ ਨਾਈ ਉਧਰਿਓ ਸੈਨੁ ਸੇਵ ॥
ਮਨੁ ਡੀਗਿ ਨ ਡੋਲੈ ਕਹੂੰ ਜਾਇ ॥ ਮਨ ਤੂ ਭੀ ਤਰਸਹਿ ਸਰਣਿ ਪਾਇ ॥੬॥
ਜਿਹ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ[2] ਠਾਕੁਰਿ ਕੀਓ ਆਪਿ ॥ ਸੇ ਤੈਂ ਲੀਨੇ ਭਗਤਿ ਰਾਖਿ ॥
ਤਿਨਕਾ ਗੁਣੁ ਅਵਗਣੁ ਨ ਬੀਚਾਰਿਓ ਕੋਇ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਦੇਖਿ ਮਨੁ ਲਗਾ ਸੇਵ ॥੭॥
ਕਬੀਰਿ ਧਿਆਇਓ ਏਕ ਰੰਗ ॥ ਨਾਮਦੇਵ ਹਰਿ ਜੀਉ ਬਸਹਿ ਸੰਗਿ ॥
ਰਵਿਦਾਸ ਧਿਆਏ ਪ੍ਰਭ ਅਨੂਪ[3] ॥ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੋਵਿੰਦ ਰੂਪ ॥੮॥੧॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੫ ਘਰ ੧, ਦੁਤੁਕੀਆ)

ਹੇ ਮਨ ! ਸ਼ਰਧਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਮਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਕਥਾਵਾਂ ਸੁਣ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਉਪਜ ਪਵੇ ਅਤੇ ਤੂੰ ਵੀ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਂ ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥

1. ਹੰਕਾਰ (ਹਉਮੈਂ), 2. ਕਿਰਪਾ (ਮਿਹਰਬਾਨੀ), 3. ਬੇਮਿਸਾਲ (ਜਿਸਦੀ ਉਪਮਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ)।

ਕਾਂਡ-2

ਧੰਨ ਹਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ

ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੀ

ਜਗਤ ਰਚਨਾ

ਕੀਆ ਖੇਲੁ ਬਡ ਮੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ਵਾਹਗੁਰੂ ਤੇਰੀ ਸਭ ਰਚਨਾ ॥
(ਸਵਈਏ ਮ: ਚੌਥੇ ਕੇ)

ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਸਭ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਕਰਤੈ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ॥
(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੩ ਅਨੰਦ)

ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਅੰਜੀਲ, ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਬਾਬਤ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮ (ਈਸ਼ਵਰ) ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੂਨਯ ਅਵੱਸਥਾ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ 'ਓਮ' ਧੁਨੀ (ਅਵਾਜ਼) ਹੋਣ ਨਾਲ ਜਗਤ ਬਣਿਆ। ਪੁਰਾਣਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੂਨਯ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਮਾਇਆ ਉਤਪਨ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਦੇਵਤੇ-ਬ੍ਰਹਮਾ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਉਤਪਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ), ਬਿਸ਼ਨੂੰ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਾਲਕ) ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ (ਮੱਛ, ਕੱਛ, ਬਰਾਹ, ਨਰਸਿੰਘ, ਬਿਸ਼ਨੂੰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਰਾਮ) ਆਦਿ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਆਉਣ ਬਾਬਤ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਾਂਖ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਹ ਈਸ਼ਵਰ (ਬ੍ਰਹਮ) ਦੀ ਹਸਤੀ (ਹੋਂਦ) ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ 'ਕੁਨ ਫੀਯਕੁਨ'[1] ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ, ਜੜ੍ਹ (ਬੇਜਾਨ ਚੀਜਾਂ)[2] ਤੇ ਹੈਵਾਨਾਤ[3] ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸ਼ਰਫੁਲ ਮਖ਼ਲੂਕਾਤ (ਸਰਬੋਤਮ ਜੀਵ) ਆਖਿਆ ਗਿਆ, ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਜੀ ਦਾ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਦੀਆਂ ਬਹੁ-ਰੀਤਾਂ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਰਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਰੂਪ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਜਗਤ ਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਦਸ ਸਰੂਪ ਧਾਰੇ ਅਤੇ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਜੀ ਦੀ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਸ੍ਰੀ

1. ਹੋ ਜਾਣਾ (ਬਣ ਜਾਣਾ) (ਇਕ ਤੋਂ ਬਹੁਤੇ ਰੂਪ ਹੋਣਾ), 2. ਬਨਸਪਤੀ, 3. ਜੀਵ ਜੰਤੂ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਸੌਂਪੀ । ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਾਜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਗਤ ਦੇ ਰਚਣਹਾਰ, ਪਾਲਣਹਾਰ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਹਾਰ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ । ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਸਨ, ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਅਵੱਸਥਾ ਬਾਬਤ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ :-

ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ ਧੁੰਧੂਕਾਰਾ ॥ ਧਰਣਿ[1] ਨ ਗਗਨਾ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥
ਨਾ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਨ ਚੰਦੁ ਨ ਸੂਰਜੁ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਦਾ ॥੧॥
ਖਾਣੀ ਨ ਬਾਣੀ ਪਉਣ ਨ ਪਾਣੀ ॥ ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ ਨ ਆਵਣ ਜਾਣੀ ॥
ਖੰਡ ਪਤਾਲ ਸਪਤ ਨਹੀ ਸਾਗਰ ਨਦੀ ਨ ਨੀਰੁ ਵਹਾਇਦਾ ॥੨॥
ਨ ਤਦਿ ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ[2] ਪਇਆਲਾ[3] ॥ ਦੋਜਕੁ[4] ਭਿਸਤੁ[5] ਨਹੀ ਖੈ ਕਾਲਾ ॥
ਨਰਕੁ ਸੁਰਗੁ ਨਹੀ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਨਾ ਕੋ ਆਇ ਨ ਜਾਇਦਾ ॥੩॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥
ਨਾਰਿ ਪੁਰਖੁ ਨਹੀ ਜਾਤਿ ਨ ਜਨਮਾ ਨਾ ਕੋ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੪॥

....

ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਬਾਝੁ ਕਲਾ ਆਡਾਣੁ[6] ਰਹਾਇਆ ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਉਪਾਏ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਵਧਾਇਦਾ ॥੧੪॥
ਵਿਰਲੇ ਕਉ ਗੁਰਿ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਹੁਕਮੁ ਸਬਾਇਆ ॥
ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਪਾਤਾਲ ਅਰੰਭੇ ਗੁਪਤਹੁ ਪਰਗਟੀਆਇਦਾ ॥੧੫॥
ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥
ਨਾਨਕ ਸਾਚਿ ਰਤੇ ਬਿਸਮਾਦੀ ਬਿਸਮ ਭਏ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥੧੬॥

(ਮਾਰੂ ਮ: ੧-੧੦੩੫)

ਤਦਹੁ ਆਕਾਸੁ ਨ ਪਾਤਾਲੁ ਹੈ ਨਾ ਤ੍ਰੈ ਲੋਈ ॥
ਤਦਹੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਹੈ ਨਾ ਓਪਤਿ ਹੋਈ ॥
ਜਿਉ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਕਰੇ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥

(ਪਉੜੀ, ਵਾਰ ਗੂਜਰੀ ਮ: ੩-੫੦੯)

ਉਪਰੋਕਤ ਫੁਰਮਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਅਵੱਸਥਾ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨਿਰੰਕਾਰ (ਨਿਰ-ਅਕਾਰ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਬੋਲ '੧ਓ' ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚੀ ਗਈ । ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਦੀ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਪਹਿਲੀ ਨਿਰਗੁਣ ਨਿਰੰਕਾਰ ਅਵੱਸਥਾ ਉਂਞ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜਗਤ ਰਚਨ ਬਾਬਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :-

ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਕੀਓ ਗੁਬਾਰਾ[7] ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਜਾਣਹਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥
ਹੋਰ ਕਿਆ ਕੋ ਕਹੈ ਕਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ਤੂ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥੧॥
ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ॥ ਸਭੁ ਖੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ॥
ਆਪੇ ਵੇਕ[8] ਕਰੇ ਸਭਿ ਸਾਚਾ ਆਪੇ ਭੰਨਿ ਘੜਾਇਦਾ ॥੨॥

(ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩)

---

1. ਧਰਤੀ. 2. ਮਾਤਲੋਕ. 3. ਪਾਤਾਲ. 4. ਨਰਕ. 5. ਸਵਰਗ. 6. ਆਕਾਸ਼. 7. ਹਨ੍ਹੇਰਾ. 8. ਫਰਕ, ਭੇਦ।

ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ ॥ ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ ॥
ਓਅੰਕਾਰਿ ਸੈਲ ਜੁਗ ਭਏ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਬੇਦ ਨਿਰਮਏ ॥[1]
ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਬਦਿ ਉਧਰੇ[2] ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਰੇ ॥
ਓਨਮ ਅਖਰ ਸੁਣਹੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਓਨਮ ਅਖਰੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰ ॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧, ਦਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ)

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ ॥
ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ ॥੧॥

(ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਕਬੀਰ ਜੀ)

ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤੈ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਨਾਮ ਪਤਾਲੰ ॥
ਸਭ ਮਹਿ ਸਬਦੁ ਵਰਤੈ ਪ੍ਰਭ ਸਾਚਾ ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਬੈਆਲੰ ॥[3]

(ਮਾਰੂ ਮ: ੧)

ਨਿਰੰਤਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੁਕਮ, ਸ਼ਬਦ, ਨਾਮ, ਧੁਨੀ, ਗੁਰਬਾਣੀ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਖੇ) ਜਿਸਨੂੰ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰਾਂ ਨੇ 'ਨੂਰ' ਆਖਿਆ ਹੈ, ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲੋਗਾਸ (Logos) ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ "ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ" ਅਤੇ 'ਇਕ ਕਵਾਓ ਪਸਾਓ ਕਰਿ ਓਅੰਕਾਰ ਅਨੇਕ ਪਸਾਰਾ॥" ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸ਼ਬਦ, ਨਾਦ, ਧੁਨੀ; ਕਵਾਓ[4] ਨਿਰੰਤਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਰਤ ਰੂਪੀ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸਨੂੰ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ੴ ਜੀ ਸਦਾ ਇਕ-ਰਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਤਿ ਹਨ । ਭਾਵ 'ਇੱਕ ਸੱਚਾਈ' ਜਿਹੜੀ ਘਟਦੀ ਵਧਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਰਿਵਰਤਣ ਰਹਿਤ[5] ਜਿਸਦੀ ਹੋਂਦ ਸਦੀਵੀ ਅਤੇ ਸ਼ੂਨਯ ਨਹੀ ਸਗੋਂ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ[6] ਹੈ । ਇਹ ਮੂਲ ਸ਼ਕਤੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ :-

ਜਿਮੀ ਜਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਮਸਤਿ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ ॥
ਨ ਘਾਟ ਹੈ ਨਾ ਬਾਢ ਹੈ ਨ ਘਾਟ ਬਾਢਿ ਹੋਤ ਹੈ ॥

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਪਾ: ੧੦)

ਅਚਲ ਮੂਰਤਿ ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ[7] ਅਮਿਤੋਜ[8] ਕਹਿੱਜੈ ॥

(ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ)

ਧਰਨਿ ਗਗਨ ਨਵਖੰਡ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਸ੍ਵਰੂਪੀ ਰਹਿਓ ਭਰਿ ॥
ਭਨਿ ਮਥੁਰਾ ਕਛੁ ਭੇਦੁ ਨਹੀਂ ਗੁਰੁ ਅਰਜੁਨੁ ਪਰਤਖੁ ਹਰਿ ॥

(ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪੰਜਵੇ ਕੇ-੧੪੦੯)

ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਵਾਂਗ ਓਅੰਕਾਰ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮਈ ਸਰੂਪ ਵੀ ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਤੇ ਰੇਖ ਭੇਖ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ । ਇਕ ਜਗ ਮਗ ਕਰਦੀ ਨਿਰੰਜਨੀ ਜੋਤਿ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਰੰਤਰ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਇੱਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਤਸਵੀਰ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :-

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

(ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ)

---

1. ਰਚਣਾ (ਬਣਾਉਣਾ), 2. ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋਣਾ), 3. ਰੋਜ਼ੀ ਭੋਜਨ, 4. ਹੁਕਮ, 5. ਨਾ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ, 6. ਲਗਾਤਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, 7. ਬਿਨਾ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, 8. ਜਿਸ ਦੇ ਓਜ (ਬਲ) ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਹੀਂ।

ਚੱਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰੁ ਬਰਨ ਜਾਤਿ ਅਰੁ ਪਾਤਿ[1] ਨਹਿਨ ਜਿਹ ॥
ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰੁ ਰੇਖ ਭੇਖ ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ ਕਿਹ ॥
ਅਚਲ ਮੂਰਤਿ ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ ਅਮਿਤੋਜ ਕਹਿੱਜੈ ॥
ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਣਿ ਸਾਹੁ ਸਾਹਾਣਿ ਗਣਿਜੈ ॥
ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹੀਪ[2] ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ ਨੇਤ ਨੇਤ[3] ਬਨ ਤ੍ਰਿਣ ਕਹਤ ॥
ਤਵ ਸਰਬ ਨਾਮ ਕਥੈ ਕਵਨ ਕਰਮ ਨਾਮ ਬਰਨਤ ਸੁਮਤ[4] ॥

(ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ)

ਏਕਾ ਏਕੰਕਾਰੁ ਲਿਖਿ ਦੇਖਾਲਿਆ ॥ ਊੜਾ ਓਅੰਕਾਰੁ ਪਾਸਿ ਬਹਾਲਿਆ ॥
ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾਰ ਨਿਰਭਉ ਭਾਲਿਆ ॥ ਨਿਰਵੈਰਹੁ ਜੈਕਾਰੁ ਅਜੂਨਿ ਅਕਾਲਿਆ ॥
ਸਚੁ ਨੀਸਾਣਿ ਅਪਾਰੁ ਜੋਤਿ ਉਜਾਲਿਆ[5] ॥

(ਵਾਰ ੩, ਪਉੜੀ ੧੫)

ਭਾਵ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਇੱਕ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਿਰੰਤਰ ਹੈ ਤੇ ਇਕ-ਰਸ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਸਤਿ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਮਰੱਥ ਤੇ ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਨਿਡੱਰ (ਬੇਖ਼ੌਫ) ਹੈ, ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਹਸਤੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ, ਉਹ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਸ੍ਵੈ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨਾਲ, ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ, ਜਗਤ ਵਿਚ 'ਫੁੱਲਾਂ ਅੰਦਰ ਵਸਦੀ ਵਾਸਨਾ' ਅਤੇ 'ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਦਿਸਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ' ਵਾਂਙੂ ਵੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਅਲੇਪਤਾ[6] ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹਨ :-

ਪੁਹਪ[7] ਮਧਿ ਜਿਉ ਬਾਸੁ ਬਸਤੁ ਹੈ ਮੁਕਰ[8] ਮਾਹਿ ਜੈਸੇ ਛਾਈ[9] ॥
ਤੈਸੇ ਹੀ ਹਰਿ ਬਸੇ ਨਿਰੰਤਰਿ ਘਟ ਹੀ ਖੋਜਹੁ ਭਾਈ ॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੯-ਪੰਨਾ ੬੮੪)

ਸੁ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ, ਰਜ਼ਾ, ਈਸ਼ਵਰੀ ਵਿਧਾਨ (Divine Constitution) ਵੀ ਇਨਸਾਨੀ ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ, ਕਿਆਸਾਂ, ਬੁੱਧ ਤੇ ਕਲਪਣਾ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਇਸ ਹੁਕਮ ਅਧੀਨ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈਂ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਓਦੋਂ ਮਿਟਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਹੁਕਮ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਟੁਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਜਗਤ ਕਰਮ ਖੇਤਰ ਹੈ-ਜੈਸੇ ਕਰਮ ਮਨੁੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵੈਸਾ ਫਲ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਿਆਂਕਾਰੀ[10] ਹੈ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਸਮਝ ਕੇ, ਇਨਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਸੇਵਾ, ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਮਾਹ[11] ਉਗਮਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਉਪਜਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ[12] ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :-

ਕੋਊ ਭਇਓ ਮੁੰਡੀਆ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕੋਊ ਜੋਗੀ ਭਇਓ ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੋਊ ਜਤੀਅਨੁ ਮਾਨਬੋ ॥
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ[13] ਕੋਊ ਰਾਫਜ਼ੀ[14] ਇਮਾਮ[15] ਸ਼ਾਫੀ[16] ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ ॥
ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ[17] ਸੋਈ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹੀਮ[18] ਓਈ ਦੂਸਰੋ ਨ ਭੇਦ ਕੋਈ ਭੂਲ ਭ੍ਰਮ ਮਾਨਬੋ ॥
ਏਕ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਗੁਰਦੇਵ ਏਕ, ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ ਏਕੈ ਜੋਤ ਜਾਨਬੋ ॥੧੫॥

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ)

ਸੁ ਜਗਤ ਦਾ ਸਭ ਪਸਾਰਾ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦਾ ਹੈ।

---

1. ਜਾਤ ਦੀ ਸ਼ਾਖ (ਗੋਤ) ਫਿਰਕਾ, 2. ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ, 3. ਜਿਸਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ (ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ), 4. ਉਤਮ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ (ਦਾਤਾ), 5. ਪ੍ਰਕਾਸ਼, 6. ਨਿਰਲੇਪਤਾ, 7. ਫੁੱਲ, 8. ਸ਼ੀਸ਼ਾ, 9. ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ, 10. ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, 11. ਚਾਅ, 12. ਇੱਛਾ, 13. ਮੁਸਲਮਾਨ, 14. ਸ਼ੀਆ, 15. ਆਗੂ, ਪੇਸ਼ਵਾ, 16. ਸੁੰਨੀ, 17. ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, 18. ਮਿਹਰਬਾਨ।

ਕਾਂਡ–3

ਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਅਗਮ ਹੈ ਕਿਆ ਕਥੈ ਕਥਨਹਾਰ ॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨੇਤ ਨੇਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਪਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋਤਿ-ਮਈ ਸੱਤਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹਨ:-

ਓਅੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖੁ ਸਿਰੰਦਾ[1] ਸੋਈ ॥
ਇਕ ਕਵਾਉ[2] ਪਸਾਉ ਜਿਸ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਲੋਈ[3] ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਮਿਲਿ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਬਿਚਾਰ ਨ ਹੋਈ ॥
(ਵਾਰ ੪੦, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਆਕਾਰੁ ਕਰਿ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਅਨੂਪ[4] ਦਿਖਾਇਆ ॥
(ਵਾਰ ੧੨, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਜੋਤਿ ਰੂਪਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਕਹਾਯਉ ॥
ਤਾ ਤੇ ਅੰਗਦੁ ਭਯਉ ਤਤ ਸਿਉ ਤਤੁ ਮਿਲਾਯਉ ॥
(ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪੰਜਵੇ ਕੇ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਨਿਰੰਜਨੀ ਜੋਤਿ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹੈ, ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਤਰਦੀ ਰਹੀ। 'ਤਾਰਾ ਰਾਣੀ' ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ 'ਰਾਤੀ ਜਾਇ ਸੁਣੇ ਗੁਰਬਾਣੀ॥' ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਸਭ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜੀਅ ਦਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ (ਜੋ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ) ਰਹਿ ਕੇ ਕੀਤਾ। ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਨਮਾਨ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਇਆ, ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ) ਜੀ ਵਲੋਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਤੇ ਉਤਰਦੀ ਰਹੀ। ਧਰੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਭਗਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਹੀ ਦਰਜ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਦੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬਾਣੀ ਉਤਰਦੀ ਰਹੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਇਵੇਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

1. ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ, 2. ਹੁਕਮ, 3. ਰਿੜਕਣਾ, 4. ਬੇਮਿਸਾਲ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਾ ਆਵੈ ਨਾ ਜਾਇ ॥
ਓਹੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥
(ਸੂਹੀ ਮ: ੪-੭੫੯)

ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜਗਤ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰਚੇ ਗਏ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਖੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਰੰਜਨੀ ਸਰੂਪ "ਆਪਿ ਨਰਾਇਣ ਕਲਾਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ ॥ ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰੁ ਜੋਤਿ ਜਗ ਮੰਡਲਿ ਕਰਿਯਉ ॥" ਬਾਬਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਿਲਦੇ ਹਨ :-

(ੳ) ਧਰਾ ਭਾਰੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਵਾ ਕਲੀ ਕ੍ਰਿਤਮ ਮਹਾ ਕ੍ਰਿਤਯ
ਏਵੰ ਵੈ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚੁਰਯੰ ਭਵਿਸ਼ਯਤੀ ਜਦਾ ਕਲੌ ॥੩੨॥
ਤਦਾ ਵੇ ਲੋਕ ਰਖਿਅੰ ਮਲੇਛਨਾ ਨਾਸ਼ ਹੇਵਤਾ
ਪਚਸ਼ੇ ਮੇਤੂ ਸ਼ੁਭਦੇਸ਼ੇ ਵੇਦੀ ਵੰਸ ਚ ਨਾਨਕ ॥੩੩॥
ਨਾਨਕਾ ਚ ਚਵਰਾਜ ਰਿਸ਼ੀ ਬ੍ਰਹਿਮ ਗਿਆਨਕੇ ਮਾਨਸਾ
ਭਵਿਸ਼ਅਤੀ ਕਲੌ ਸਕੰਧ ਤਤ੍ਰ ਵ੍ਰਿਤ ਕਲਿਆ ਹਰੇ ॥੩੪॥
....
ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸਾਰ ਕੁਲਨਪਦਿ ਸਗਤੀ
ਪੁਨ ਮਲੇਛਾਨਾ ਹਰੇ ਨਸਯਤੀ ਸਕਲੰ ਧਰਮ ਤਤ੍ਰ ਪੋਦੇਸ਼ ॥੩੬॥
ਤੋ ਲੋਪ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੰ ਮਾਗਣੇ ਯੇ ਗ੍ਰਹੀ ਸਯੰਤੀ ਭ੍ਰਮਿਮ
ਰਾਜ ਕਰੰ ਸਾਯਾਤਿ ਤਸੰਯ ਸਿਖਿਆਨ ਸਰਿਤਾ ॥੩੭॥
ਧਰਮੇਣ ਰਾਜਯਾ ਸਿਸਿਚਿੰ ਤੇਸ਼ਾ ਰਾਜਯ
ਤਮਰੇ ਕਾਲੇ ਮਲੇਛਾ ਗੇ ਮੁਖਿ ਨਿਪਾਦ ॥੩੮॥
(ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ, ਭਵਿਸ਼ਯ ਪੁਰਾਣ ਅਧਿਆਇ ੨੯)

ਭਾਵ-ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਸਦਭਾਵਨਾ[1] ਧਰਮ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨਿਗਮ[2] ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਗੋਚਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਿਆਸਰੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਣ ਹਿੱਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੇਦੀ ਬੰਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਰਾਜ-ਜੋਗ ਮਾਨਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਗੇ। ਪਾਪੀਆਂ ਮਲੇਛਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਗੇ। ਰਾਜ-ਜੋਗੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਲੌਕਿਕ[3] ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਚਲੂਲੜੇ[4] ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਜਿਸ ਉਪਰ ਨਜ਼ਰ ਪਵੇਗੀ, ਉਸ ਦੀ ਜੈ-ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਜੀ ਹੋਈ ਕੌਮ ਦੇ ਮਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਸਥਾਪਨ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਮਲੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਸ ਜਾਮੇ ਧਾਰਨ ਅਤੇ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਬਤ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਅ) ਹਜ਼ਰਤ ਓਨਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਬਤ ਸ਼ਰਧਾ ਭੇਟ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

ਕਲਾ ਕਾਲਾ ਰਸੂਲਿਲਾ ਸੈ ਲਿਲਾ ਹੂ ਸਲਾਏ ਵਾ-ਸਲਮ

---

1. ਨੇਕ ਖ਼ਿਆਲ, 2. ਪਿਆਰ ਨਿਗਮ, 3. ਅਨੋਖੀ, 4. ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਮਕ ਵਾਲਾ।

ਲੋ ਆਖਰੇ ਤਿਇਜ਼ਮਾਨਾ ਨਾਨਕ ਇੰਨਸ਼ਾ ਅੱਲਾ ।
ਅਲ ਹੁਕਮੇ ਅਲ ਉਮਤੀ ਫਿਤਾਏ ਆਬੇ ਆਈਨ ।
(ਹਦੀਸ ਹਬੀਬੀ)

ਭਾਵ–ਮੈਂ ਸੱਚ ਫੁਰਮਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅੱਗੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਖ਼ੁਦਾਵੰਦੇ[1] ਤਾਲਾਅ ਆਪ ਨਾਨਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਉਮੱਤ[2] ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

(ਦ) 'ਵਲੀ ਅਲਹ ਪੀਰ ਨਿਆਮਤ ਉੱਲਾ ਸ਼ਾਹ' ਜਿਸਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੁਜਾ ਹੋਇਆ ਫਕੀਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਗਮਨ ਸਬੰਧੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

ਬੂਦ ਨਾਨਕ ਆਰਫੇ ਮਰਦੇ ਖ਼ੁਦਾ, ਰਾਜ ਹਾਏ ਮਾਰਫਤ ਜੁ ਰਾਹ ਕੁਸ਼ਾ ।
ਲੇਕਿਨ ਈ ਮਰਦੇ ਖ਼ੁਦਾ ਅਹਿਲੇ ਸ਼ਫ਼ਾ, ਕਿਰਦ ਕੌਮੇ ਕਿ ਜ਼ਬ ਹਾਏ ਜਾਰਹਾ ।

ਭਾਵ:- ਖ਼ੁਦਾ ਨਾਨਕ ਆਵੇਗਾ, ਆਖਿਰ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ, ਜਿਹੜਾ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਗੁਝੇ ਭੇਦ ਖੋਲ੍ਹੇਗਾ, ਜਿਹੜੇ ਭੇਦ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੋਣਗੇ । ਉਹ ਮਰਦ ਖ਼ੁਦਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਰਦ ਦੀ ਦਵਾ ਬਣ ਕੇ ਆਵੇਗਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਇਕ ਕੌਮ ਪੈਦਾ ਕਰਨਗੇ, ਜਿਹੜੀ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੇਗੀ ।
(ਪੇਸ਼ੀਨਗੋਈਆਂ ਪੀਰ ਹਜ਼ਰਤ ਵਲੀ ਨਿਆਮਤ ਉਲਾ ਸ਼ਾਹ ਕਸ਼ਮੀਰੀ–ਪੰਨਾ ੨੫–੮੪)

(ਸ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :-

ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਬੇ ਪਾਯਾ ਬਖਸੁ ਦਰਿ ਪਿਛੋ ਦੇ ਫਿਰਿ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ॥
ਰੇਤੁ ਅਕੁ ਅਹਾਰੁ ਕਰਿ ਰੋੜਾਂ ਕੀ ਗੁਰ ਕਰੀ ਵਿਛਾਈ ॥
ਭਾਰੀ ਕਰੀ ਤਪਸਿਆ ਵੱਡੇ ਭਾਗੁ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥
ਬਾਬਾ ਪੈਧਾ ਸਚਖੰਡ ਨਉ ਨਿਧਿ ਨਾਮ ਗਰੀਬੀ ਪਾਈ ॥
ਬਾਬਾ ਦੇਖੈ ਧਿਆਨ ਧਰਿ ਜਲਤੀ ਸਭਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਿਸਿ ਆਈ ॥
ਬਾਝਹੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰ ਹੈ ਹੈ ਹੈ ਕਰਦੀ ਸੁਣੀ ਲੁਕਾਈ ॥
ਬਾਬੇ ਭੇਖ ਬਣਾਇਆ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ ॥
ਚੜਿਆ ਸੋਧਣਿ ਧਰਤਿ ਲੁਕਾਈ ॥
(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ–੧)

ਸੁ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਸ਼ੀ ਨਿਰੰਜਨੀ[3] ਜੋਤਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟੀ । ਦਸ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ । ਅੱਗੋਂ ਵਾਸਤੇ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਜੀ ਦੀ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ–ਗੱਦੀ ਸੌਂਪੀ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਾਜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਉਣ (ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ) ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ ।

ਪਹਿਲੇ ਯੁਗਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਨੇ ਪਏ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ "ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਸੋਈ ਜੀਉ ॥" ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪੱਦਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ । ਬਾਕੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ

1. ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, 2. ਲੁਕਾਈ, 3. ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਸਿਖਿਆ ਦਾਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ–ਗੁਰਮੁਖ, ਸੰਤ, ਹਰਿਜਨ, ਭਗਤ, ਸਾਧੂ ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮੰਜੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੇ ਆਦਿ ਬਖ਼ਸ਼ੇ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਦੀਖਿਆ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਹੋਰ ਅਵਤਾਰਾਂ ਸਮੇਂ 'ਇੱਕ ਵੇਖਣ' ਅਤੇ 'ਪੂਰਨ ਗਰੀਬੀ' ਧਾਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣਾ–ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਜਪਵਾਉਣ ਦੀ ਪਰਪਾਟੀ ਚਾਲੂ ਰਹੀ । ਕੇਵਲ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰਨ ਆਗਿਆਕਾਰ ਸੇਵਕ ਦੀ ਰਹਿਣੀ–ਬਹਿਣੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ :–

ਮੂਲ ਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਸਭਾਗਾ ॥
ਗੁਰ ਕੀ ਬਚਨੀ ਹਾਟਿ ਬਿਕਾਨਾ ਜਿਤੁ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਲਾਗਾ ॥
ਤੇਰੇ ਲਾਲੇ ਕਿਆ ਚਤੁਰਾਈ ॥
ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
(ਮਾਰੂ ਮ: ੧–੯੯੧)

ਮੈ ਹਉ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਦਾਸਾ ॥ ਦੇਖਨਿ ਆਇਓ ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ ॥
ਜੋ ਹਮ ਕੋ ਪਰਮੇਸਰ ਉਚਰਿ ਹੈਂ ॥ ਤੇ ਸਭ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਮਹਿ ਪਰਿ ਹੈਂ ॥
(ਬਚਿਤ੍ਰ–ਨਾਟਕ)

ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਕੀਨੀ ਠਾਕੁਰਿ ਤਿਸ ਤੇ ਮੁਖੁ ਨਹੀ ਮੋਰਿਓ ॥
ਸਹਜੁ ਅਨੰਦੁ ਰਖਿਓ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ ਉਠਿ ਉਆਹੂ ਕਉ ਦਉਰਿਓ ॥
(ਮਾਰੂ ਮ: ੫–੧੦੦੦)

ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖੀ ਕਾਰ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਵੱਸਥਾ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈਂ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ । ਸ੍ਵੈ–ਕੇਂਦਰਤ (ਅਹੰਭਾਵ ਵਾਲੇ) ਜਪੀ, ਤਪੀ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਧਾਂ ਵਾਂਙੂ ਵਰ ਸਰਾਪ ਵਾਲੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ । ਰਾਗ[1] ਦ੍ਵੈਖ[2] ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ । ਇਸ ਅਵੱਸਥਾ ਸਮੇਂ "ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀਨੋ ਸੋ ਭਲ ਮਾਨਿਓ ਏਹਿ ਸੁਮਤਿ ਸਾਧੂ ਤੇ ਪਾਈ ॥" ਹਰ ਸਮੇਂ ਦਾਸਾ ਭਾਵ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੁਕਮ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚੱਲ ਕੇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਇਆ । ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਵਚਨ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਬਾਬਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤੇ ਹੈ :–

ਤੀਨ ਰੂਪ ਹੈ ਮੋਹ ਕੇ ਸੁਨੋ ਨੰਦ ਚਿਤ ਲਾਇ ॥
ਨਿਰਗੁਣ ਸਰਗੁਣ ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਕਹੋ ਤੋਹਿ ਸਮਝਾਇ ॥

ਪਹਿਲਾ–ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਨਿਰੰਜਨੀ ਜੋਤਿ ਹੈ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ।
ਦੂਜਾ–ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ–ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਜੀ ।
ਤੀਜਾ–ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ–ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

---

1. ਪ੍ਰੇਮ, 2. ਈਰਖਾ (ਦ੍ਵੈਤਭਾਵ)।

ਇਹ ਤਿੰਨ ਸਰੂਪ ਆਪੋ ਵਿਚ ਓਤਪੋਤ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਹਨ "ਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਅਗਮ ਹੈ ਕਿਆ ਕਥੇ ਕਥਨਹਾਰੁ ॥ ਜਿਤੜੇ ਫਲ ਮਨਿ ਬਾਛੀਅਹਿ ਤਿਤੜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥" ਭੱਟਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਚਰਨ ਪਰਸਦਿਆਂ ਆਖਿਆ :-

ਅਮਿਅ[1] ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸੁਭ ਕਰੈ ਹਰੈ ਅਘ[2] ਪਾਪ ਸਕਲ ਮਲ ॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰੁ ਲੋਭ ਮੋਹ ਵਸਿ ਕਰੈ ਸਭੈ ਬਲ ॥
ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਦੁਖੁ ਸੰਸਾਰਹ ਖੋਵੈ ॥
ਗੁਰੁ ਨਵਨਿਧਿ ਦਰੀਆਉ ਜਨਮ ਹਮ ਕਾਲਖ ਧੋਵੈ ॥
ਸੁ ਕਹੁ ਟਲ ਗੁਰੁ ਸੇਵੀਐ ਅਹਿਨਿਸਿ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥
ਦਰਸਨਿ ਪਰਸਿਐ ਗੁਰੂ ਕੈ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥

(ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਦੂਜੇ ਕੇ)

ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ਜਿਤ ਮਿਲਿਐ ਹਮ ਕਉ ਸਾਂਤਿ ਆਈ ॥
ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ਜਿਤ ਮਿਲਿਐ ਹਮ ਹਰਿ ਭਗਤ ਪਾਈ ॥
ਧੰਨ ਧੰਨ ਹਰਿ ਭਗਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ਜਿਸਕੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਮ ਹਰਿ ਨਾਮ ਲਿਵਲਾਈ ॥
ਧੰਨ ਧੰਨ ਹਰਿ ਗਿਆਨੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ਜਿਨ ਵੈਰੀ ਮਿਤ੍ਰ ਹਮ ਕਉ ਸਭ ਸਮ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦਿਖਾਈ॥
ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਤ੍ਰ ਹਮਾਰਾ ਜਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸਿਉ ਹਮਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਬਣਾਈ ॥

(ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੩)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧੰਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਮਧਕਾਲ (੧੪੬੯ ਤੋਂ ੧੯੫੦ ਤੱਕ) ਸਮੇਂ 'ੴ' ਧੁਨੀ ਰੂਪੀ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਗੂੰਜਿਆ ਅਤੇ ਅੱਗੋ ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗੂੰਜਦਾ ਰਹੇਗਾ । ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨੂੰ ਨੂਰਾਨੀ ਨੂਰ ਨਾਲ ਰੁਸ਼ਨਾ ਦਿੱਤਾ । ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਰੁਖ ਪਲਟਿਆ; ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਉਗਮ ਪਈ, ਵਿਸ਼ਵ ਸਭਿਅਤਾ[3] ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਇਨਕਲਾਬ ਆਇਆ । ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ 'ਮਾਰਿਆ ਸਿੱਕਾ ਜਗਤਿ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ॥' ਇਹੋ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਧਦਾ ਫੁਲਦਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ । ੧੬੯੯ ਦੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਵਿਸਾਖੀ ਦਿਵਸ ਤੇ ਸੰਭ ਭਰਮ ਭੇਖ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਊਚ-ਨੀਚ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕ ਕੇ, ਅਗਿਆਨ ਤੇ ਕੂੜ ਦੀ ਘੋਰ ਨਿੰਦਰਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੀ, ਖੇਰੂੰ ਖੇਰੂ ਹੋਈ ਕੌਮ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੰਜਾਂ ਪਾਸੋਂ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ "ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ॥" ਦੀ ਅਜ਼ਮਤ ਕਰ ਵਿਖਾਈ । "ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ" ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮੀ ਰਾਜਿਆਂ, ਪ੍ਰਭਤਾ[5] ਦੇ ਮਦ ਵਿਚ ਮਤਿਆਂ ਨਵਾਬਾਂ, ਮੁਤਅਸਬੀ[6] ਕਾਜ਼ੀਆਂ, ਜਾਤਿ-ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ, ਫੋਕਟ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਤੇ ਪਖੰਡੀ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲਿਆ । ਸੱਚਾਈ,

---

1. ਆਬੇ ਹਯਾਤ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ), 2. ਪਾਪ, 3. ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ, 4. ਵਡਿਆਈ (ਕਰਾਮਾਤ), 5. ਮਾਣ ਵਡਿਆਈ, 6. ਧਾਰਮਿਕ ਈਰਖਾ।

ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਨਿਰਪੱਖਤਾ[1], ਨਿਰਵੈਰਤਾ, ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਤਾ[2], ਨਿਸ਼ਕਪਟਤਾ[3], ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਨਾਲ ਨਰੋਆ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜਣਾ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ।

ਧੰਨ ਹਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਣੀਆਂ, ਦੀਵਾਲੀ, ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੁਰਬਾਂ ਸਮੇਂ 'ਗੁਰਮਤਾ' ਸੋਧ ਕੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਫੜ ਕੇ ਜਮਰੌਦ ਤਕ ਜੂਝਦੇ ਰਹੇ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਛੋਟੇ, ਵੱਡੇ ਘਲੂਘਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਅਨੇਕਾਂ ਵਰਦਾਨ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਬਖ਼ਸ਼ੇ :

(1) ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ ਸੋ ਹੈ ਖ਼ਾਲਸ ਦੇਵ ॥
ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ, ਮੋ ਮਹਿ ਤਾਸ ਮਹਿ ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ ਭੇਵ,

(2) ਹੌ ਖ਼ਾਲਸੇ ਕੋ ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ॥
ਓਤ ਪੋਤ ਸਾਗਰ ਬੂੰਦੇਰੋ ॥

(ਸਰਬਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ)

ਉਹੀ ਨਿਰੰਜਨੀ ਜੋਤਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਅੰਦਰ ਇਕਮਿਕ (ਓਤਪੋਤ) ਹੋ ਕੇ ਵਰਤੀ। ਸੰਗਤਿ, ਪੰਗਤਿ ਦੀ ਸਾਂਝ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਨਿਯਮ ਹਨ। "ਪੂਰਨ ਜੋਤਿ ਜਗੈ ਘਟਿ ਮੈ ਤਬ ਖ਼ਾਲਸ, ਤਾਹਿ ਨਖ਼ਾਲਸ ਜਾਨੈਂ ॥" ਸੁ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਓ ਉਹਨਾਂ ਮਰਜੀਵੜਿਆਂ[4] ਤੋਂ ਅਸੀਸਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ, ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਲਈ ਆਪਾ ਘੋਲ ਘੁਮਾ ਸਕਣ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥

-0-

1. ਬਿਨਾਂ ਪੱਖਪਾਤ ਤੋਂ, 2. ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝਣਾ, 3. ਛਲਕਪਟ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, 4. ਦੇਹ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਤਿਆਗ ਕੇ (ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ) ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਕਾਂਡ-4

ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ[1] ॥ ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ[2] ॥

(ਆਸਾ ਮ: ੫-੩੭੮)

ਮਿਲੁ ਜਗਦੀਸ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ ॥ ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਹ ਦੇਹ ਸੰਜਰੀਆ[3] ॥

(ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ਮ: ੫-੧੭੬)

ਨਿਰੰਕਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਜਗਤ ਰਚਨਾ 'ਓਅੰਕਾਰ ਕੀਆ ਉਤਪਤ' ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਬਾਬਤ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਅੰਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਰਿ ਧਾਰ ਕੇ, ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਅਕਾਸ਼, ਧਰਤੀ, ਚੰਦ ਸੂਰਜ, ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ, ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਿ ਸਾਜੀ। ਇਕੱਲੀ ਇਕੱਲੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਅਣਗਣਿਤ ਜੀਅ ਜੰਤ ਰਚੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਮਾਣਸ ਜਨਮ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਫਲ ਤਾਂ ਹੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਜੋੜ ਕੇ, ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਦਾ ਦਿਆਲੂ ਹਨ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹਨ। ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚੋਂ ਸਰਬੋਤਮ ਜੀਵ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕੀਤੀ।

ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਬਾਬਤ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, "ਜਲ ਕੀ ਭੀਤਿ ਪਵਨ ਕਾ ਥੰਭਾ ਰਕਤ ਬੁੰਦ ਕਾ ਗਾਰਾ ॥ ਹਾਡ ਮਾਸ ਨਾੜੀ ਕੋ ਪਿੰਜਰ ਪੰਖੀ[4] ਬਸੈ ਬਿਚਾਰਾ ॥" ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਵਲੋਂ ਜਗਤ ਉਤਪਤੀ ਬਾਬਤ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸਾਸ ਨ ਮਾਸ ਅੰਧ ਧੁੰਧ ਕਛੂ ਖਬਰ ਨ ਪਾਈ ॥......
ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੋ ਚਉਥੀ ਧਰਤੀ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਈ ॥
ਪੰਚਮਿ ਵਿਚਿ ਆਕਾਸ਼ ਕਰਿ ਕਰਤੀ ਛਟਮੁ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟੁ[5] ਸਮਾਈ ॥
ਪੰਚ ਤਤ ਪੰਚੀਸਿ ਗੁਨਿ ਸਤ੍ਰੂ ਮਿਤ੍ਰ ਮਿਲ ਦੇਹਿ ਬਣਾਈ ॥
ਚਉਰਾਸੀ ਲਖ ਜੋਨਿ ਉਪਾਈ ॥੨॥

(ਵਾਰ ਪਹਿਲੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

1. ਸਰੀਰ. 2. ਵੇਲਾ, ਸਮਾਂ. 3. ਮਨੁੱਖੀ ਜੂਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ. 4. ਆਤਮਾ. 5. ਸਰੀਰਕ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ।

ਜਗਤ ਰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਸਨ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕੁਝ ਵੀ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਫਿਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਤ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ । ਮਾਤਾ ਦੇ ਲਹੂ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਧਾਤੂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨਾਲ ਇਹ ਸਰੀਰ ਬਣ ਕੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ । ਪੰਜ ਤੱਤ (ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਧਰਤੀ, ਆਕਾਸ਼) ਮਿਲਾ ਕੇ ਛੇਵਾਂ ਆਪ ਕਰਤਾ ਆਪ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਜੜ੍ਹ ਰੂਪ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੇਤੰਨ-ਸੱਤਾ[1] ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ । ਪੰਜ ਤੱਤ ਤੇ ਪੰਜੀ ਪਰਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਸ਼ਤਰੂ ਸੁਭਾਅ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ-ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ (ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ) ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ (ਪਰਾ, ਪਸੰਤੀ, ਮਧਮਾ, ਬੈਖਰੀ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਾਉ ਕਰਕੇ ਆਵਾਗਵਣ ਦਾ ਖੇਲ ਰਚ ਦਿੱਤਾ । ਇਵੇਂ ਜਗਤ ਖੇਡ ਰਚੀ ਗਈ ।

ਐ ਇਨਸਾਨ ! ਵੇਖ, ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜੀ ਨੇ ਤੇਰੇ ਉਪਰ ਮਹਾਨ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਇਸ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚੋਂ ਤੈਨੂੰ ਸਰਬੋਤਮ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਸਿਰਤਾਜ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ :-

ਅਵਰ ਜੋਨਿ ਤੇਰੀ ਪਨਿਹਾਰੀ[2] ॥ ਇਸੁ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ ॥

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੇਅੰਤ ਉਪਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ । ਬਿਨਾਂ ਮੁੱਲ ਲਿਆਂ ਵਡਮੁੱਲੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਮਨੁੱਖ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ । ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਐਡੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ[3] ਬਣ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫਰਮਾਨ ਹੈ :-

ਰੰਚਕ ਰੇਤ ਖੇਤ ਤਨਿ ਨਿਰਮਤਿ[5] ਦੁਰਲਭ ਦੇਹ ਸਵਾਰਿ ਧਰੀ ॥

(ਸਵਈਏ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਸਮੇਂ ਜੀਵ ਦੀ ਰਖਿਆ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਗਰਭ ਅਗਨ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਦੇਹ ਨੂੰ ਸੇਕ ਤੱਕ ਵੀ ਨਾ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ । ਜੀਵ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਪੁਜਾਈ । ਮਲਮੂਤ੍ਰ ਦੀ ਦੁਰਗੰਧ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਇਸ ਸਰੀਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ :-

ਜਿਨਿ ਤੂੰ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰਿ ਸੀਗਾਰਿਆ ॥
ਗਰਭ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਿਨਹਿ ਉਬਾਰਿਆ ॥

ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਲਾ ਦਿੱਤੇ, ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕੇ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਰਸਾਂ ਕਸਾਂ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਰਵਾਰਕ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ । ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦਾਤੇ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਬਣਾਈ ਕਿ ਰੋਮ ਅਜਿਹੀ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਲਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਘੱਟੇ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿਣ । ਜੇ ਭਰਵੱਟੇ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਰੋਮ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਚਿਹਰਾ ਕਰੂਪ[7] ਜਿਹਾ ਜਾਪਣਾ ਸੀ । ਕੇਸ, ਦਾਹੜਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਧਾਈ । ਨੱਕ, ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਰੋਮ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟੇ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿ ਸਕਣ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ 'ਇਸੁ ਪਾਨੀ ਤੇ ਜਿਨਿ ਤੂੰ ਘਰਿਆ ॥ ਮਾਟੀ ਕਾ ਲੇ ਦੇਹੁਰਾ ਕਰਿਆ॥' ਸਰੀਰ ਰਚ ਕੇ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ, ਜੁਆਨੀ ਸਮੇਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ

---

1. ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, 2. ਪਾਣੀ ਢੋਣ ਵਾਲੀ (ਸੇਵਾ), 3. ਕੀਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ, 4. ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਨਾ, 5. ਬਣਾਇਆ, 6. ਬਿਲਕੁਲ ਬਚਿਆ ਰਹਿਣਾ, 7. ਬਦਸ਼ਕਲ।

ਦੇ ਭੋਜਨ ਦਿੱਤੇ, ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਸਮੇਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਸਨੇਹ-ਰੂਪੀ ਆਸਰਾ ਦਿੱਤਾ-ਜਿਹੜੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਲੰਗਰ੍ਹ ਆਦਿ ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਨਾਸ਼ੁਕਰਾ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਭਵ-ਸਾਗਰ) ਤੋਂ ਇਨਸਾਨ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਦੀਨਾਬੰਧੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਪੇਂਗਾ ਅਤੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਦੁੱਖ ਭੋਗਣੇ ਪੈਣਗੇ ।

ਹੇ ਮਨੁੱਖ ! ਤੂੰ ਜਲ ਵਿਚ ਵੀ ਗਲ ਸਕਦਾ ਸੈਂ, ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਅਗਨੀ ਨਾਲ ਭਸਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੈਂ ਜਾਂ ਕੀੜੇ ਮਕੌੜੇ ਤੇਰੇ ਕੋਮਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਪਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰੀ ਰਖਿਆ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ । ਸੁ ਸਮਝ ਅਤੇ 'ਰਾਖਣਹਾਰ ਸਮਾਰ ਮਨਾ॥' ਜਿਸ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਾਰਨ ਤੂੰ ਪੂਰਨ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਜਾਵੇਂ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਕੇ ਅੱਗਾ ਸਵਾਰ ਲਵੇਂ ਅਤੇ ਹੋਰ 'ਸਗਲੇ ਛੋਡ ਬੀਚਾਰ ਮਨਾ' ਹੋਰ ਖ਼ਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਯਾਦ ਕਰ ।

ਜਿਨ ਦੀਏ ਤੁਧੁ ਬਾਪ ਮਹਤਾਰੀ[1] ॥ ਜਿਨ ਦੀਏ ਭ੍ਰਾਤ ਪੁਤ ਹਾਰੀ ॥
ਜਿਨ ਦੀਏ ਤੁਧੁ ਬਨਿਤਾ[2] ਅਰ ਮੀਤਾ ॥ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਰਖਿ ਲੇਹੁ ਚੀਤਾ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਥ, ਸੁਗੰਧੀ ਦੁਰਗੰਧੀ ਦੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲਈ ਨੱਕ, ਕੰਨ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ, ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੈਰ । ਜੇਕਰ ਸਰੀਰ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅੰਗ ਵੀ ਘੱਟ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਬਤੀਤ ਹੋਣਾ ਸੀ । ਸਵੱਛ ਹਵਾ, ਸਵੱਛ ਭੋਜਨ-ਲੰਗਰ, ਪਕਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅੱਗ, ਧਰਤੀ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਉਪਜ ਮਨੁੱਖ ਤੇਰੇ ਵਰਤਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਰਚੀ ਹੈ । ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬਿਨਾਂ ਕੀਮਤ ਦਿਤਿਆਂ ਹੀ ਮਿਲ ਗਏ ।

ਜੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਨੀਚ ਹੈ । ਸੁ ਮੂਰਖ ਮਨ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦੇ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਆਪ ਰੰਗ ਲੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰ "ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ ਨਿਰਗੁਨੀਆਰੇ ॥ ਨ ਕਿਛੁ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਰਮਾਰੇ ॥" ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗ, ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਸਰਾ ਹੈ :-

ਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥੁ ਵਡਭਾਗੀ ਮਿਲਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸੰਗਿ ਪਾਥਰ ਤਰਿਆ॥

ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਆਵਾਗਵਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਹਨ ।

—0—

---

1. ਮਾਤਾ. 2. ਇਸਤ੍ਰੀ।

ਕਾਂਡ-5

ਗੁੱਝੀ ਭਾਹਿ (ਅੱਗ)

ਹੰਸੁ[1] ਹੇਤੁ[2] ਲੋਭੁ ਕੋਪੁ ਚਾਰੇ ਨਦੀਆ ਅਗਿ ॥
ਪਵਹਿ ਦਝਹਿ[3] ਨਾਨਕਾ ਤਰੀਐ ਕਰਮੀ ਲਗਿ ॥ (ਮ: ੧)
ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਰੂਪੁ ਜਾਤਿ ਜੋਬਨੁ ਪੰਜੇ ਠਗ
ਏਨੀ ਠਗੀਂ ਜਗ ਠਗਿਆ ਕਿਨੈ ਨ ਰਖੀ ਲਜ ॥
ਏਨੀ ਠਗਨਿ ਠਗ ਸੇ ਜਿ ਗੁਰ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪਾਹਿ ॥
ਨਾਨਕ ਕਰਮਾ ਬਾਹਰੇ ਹੋਰਿ ਕੇਤੇ ਮੁਠੇ[4] ਜਾਹਿ ॥
(ਮ: ੧, ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਕੀ)

ਹੇ ਨਿੱਜ ਆਤਮਾ! ਤੂੰ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਇਸਤਰੀ, ਦੇਵਤਾ, ਦੈਂਤ, ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ, ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾ, ਆਦਿ ਚਾਰ ਨਦੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਜਾਂ ਪੰਜ ਮਹਾਂ ਬਲੀਆਂ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ[5] ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਪੰਜ ਠੱਗਾਂ (ਰਾਜ, ਮਾਲ, ਰੂਪ, ਜਾਤਿ ਤੇ ਜੋਬਨ) ਦੇ ਵੱਸ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਜਲ ਕੇ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਈ ਜਲ ਗਏ ਹਨ, ਕਈ ਜਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਜਲਣਗੇ। ਸੁ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਅਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਤਾਂ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰ।

ਇਹ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਅਗਨੀ ਦਾ ਕੁੰਡ ਹੋਵੇ, ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ 'ਹੇ ਕਾਮੰ ਨਰਕ ਬਿਸ੍ਰਾਮੰ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਭਰਮਾਵਣਹ ॥" "ਹੇ ਕਲਿ ਮੂਲ ਕ੍ਰੋਧੰ ਕਦੰਚ ਕਰੁਣਾ[6] ਨ ਉਪਰਜਤੇ[7] ॥" "ਲਬ ਵਿਣਾਹੇ ਮਾਣਸਾ ਜਿਉ ਪਾਣੀ ਬੂਰ", "ਜੇਤਾ ਮੋਹ ਪਰੀਤਿ ਸੁਆਦ ॥ ਸਭਾ ਕਾਲਖ ਦਾਗਾ ਦਾਗ॥ ਜੇ ਕੋ ਬਹੁਤ ਕਰੈ ਅਹੰਕਾਰ ॥ ਉਹ ਖਿਨ ਮਹਿ ਰੁਲਤਾ ਖਾਕੂ ਨਾਲ ॥" ਸੁ ਮਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪਿਆ ਸੜਦਾ ਹੈ ਇਹ ਪੰਜੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਏਜੰਟ ਹਨ, ਸੁ ਜਿਵੇਂ ਤੇਲ ਦੇ ਤਪਦੇ ਕੜਾਹੇ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪੈਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੁੱਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਇਵੇਂ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਫਾਥੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਦੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਹਨ-ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ, ਮੋਨ ਧਾਰਨ, ਨਗਨ ਫਿਰਨ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ, ਸਿਰ ਤੇ ਕਰਵਤੁ (ਆਰਾ) ਰਖਵਾ ਕੇ ਸਰੀਰ ਚਿਰਵਾ ਲੈਣਾ, ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨੇ, ਇਤਿ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾਈ ਦੀ ਥਾਂ

1. ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ (ਕਤਲ ਕਰਨਾ), 2. ਪਿਆਰ, 3. ਸੜਨਾ, 4. ਠੱਗੇ ਜਾਣਾ, 5. ਖਚਿਤ ਰਹਿਣਾ, 6. ਦਇਆ, 7. ਪੈਦਾ ਹੋਣੀ।

ਹਉਮੈ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :-

ਪਾਠੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ[1] ਭੁਅੰਗਮ[2] ਸਾਧੇ ॥
ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅਹੰਬੁਧਿ ਬਾਧੇ ॥
ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ ॥
ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਸੁਆਮੀ ਕੈ ਦੁਆਰੈ ਦੀਜੈ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕਾ ॥
(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫ ਅਸ਼ਟ :)

ਜਾਪ ਤਾਪ ਗਿਆਨ ਸਭਿ ਧਿਆਨ ॥ ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਵਖਿਆਨ ॥
ਜੋਗ ਅਭਿਆਸ ਕਰਮ ਧ੍ਰਮ ਕਿਰਿਆ ॥ ਸਗਲ ਤਿਆਗਿ ਬਨ ਮਧੇ ਫਿਰਿਆ ॥
ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਏ ਬਹੁ ਜਤਨਾ ॥ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਹੋਮੇ ਬਹੁ ਰਤਨਾ ॥
ਸਰੀਰੁ ਕਟਾਇ ਹੋਮੈ[3] ਕਰਿ ਰਾਤੀ ॥ ਵਰਤ ਨੇਮ ਕਰੈ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ॥
ਨਹੀ ਤੁਲਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬੀਚਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ ਇਕ ਬਾਰ ॥੧॥
(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫)

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਸਿਮਰਨ, ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਉਪਰੋਕਤ ਮਹਾਂਬਲੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਭੋਗਣ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਰਾਜੇ, ਜਿਹੜੇ ਰਾਜਸੀ ਮਦ ਵਿਚ ਕੁਕਰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਹੋਏ। ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ "ਜਿਸਕੈ ਅੰਤਰਿ ਰਾਜ ਅਭਿਮਾਨੁ॥ ਸੋ ਨਰਕ ਪਾਤੀ ਹੋਵਤ ਸੁਆਨੁ॥" ਇਵੇਂ ਮਾਲ (ਧੰਨ ਦੌਲਤ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰ ਹੀ ਕੀਤਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-ਰੂਪੀ ਅੱਗ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਾਂਗੂੰ ਨਚਾਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਇਕ ਨਿਮਖ ਭਰ ਵੀ ਸਮਾਂ ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਨਸੀਬ ਨ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹਾਲਤ ਅਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ "ਧਨਵੰਤਾ ਹੋਇ ਕਰਿ ਗਰਬਾਵੈ ॥ ਤ੍ਰਿਣ ਸਮਾਨਿ ਕਛੁ ਸੰਗਿ ਨ ਜਾਵੈ ॥" ਕੁਦਰਤ ਵਲੋਂ ਸਰੀਰਕ ਸੁੰਦਰਤਾ (ਰੂਪ) ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝ ਲਿਆ, ਇਸਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਫਸਣ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧੀਆਂ-ਭਰਪੂਰ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਸਜਾਇਆ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀ ਹੋਇਆ-ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਿਆ। ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੇ ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸੁੱਧ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ। ਅਜਿਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ 'ਜੋ ਜਾਨੈ ਮੈ ਜੋਬਨਵੰਤੁ ॥ ਸੋ ਹੋਵਤ ਬਿਸਟਾ ਕਾ ਜੰਤੁ ॥' ਬਾਲਕ ਤੋਂ ਜੁਆਨ ਅਵਸਥਾ ਮਿਲੀ, ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਧਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਪੈ ਗਈ, ਸੁੰਦਰ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਰੀਝ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਜੁਆਨੀ ਵੀ ਸੰਸਾਰਕ ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲੰਘ ਗਈ "ਤਰਨਾਪੋ ਇਉ ਹੀ ਗਇਓ" ਸਿਮਰਨ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। 'ਜ਼ਾਤ' ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ, ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦੇ ਹੀਣਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਨੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹਾ ਕਰ ਛਡਿਆ ਜਾਤ-ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਹੋਰ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਦਿੱਤੇ। ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ

1. ਪ੍ਰਾਣਾ ਦੁਆਰਾ ਕੁਜੰਗਮਾਂ ਨਾੜੀ ਨੂੰ ਵਿਨ੍ਹਣਾ, 2. ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦਾ ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ, 3. ਅੱਗ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਸੌਂਪ ਦੇਣਾ

ਨੂੰ ਖੇਰੂੰ-ਖੇਰੂੰ ਕੀਤਾ। ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਰੱਬ ਦੇ ਰਚੇ ਬੰਦੇ ਨਾ ਸਮਝਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਖਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੁਜ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵੀ ਵਾਂਝਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਜੀਵ ਦੀ ਬਹੁਤ ਬੇਪਤੀ ਕਰਵਾਈ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :-

ਇਨ ਦੂਤਨ ਖਲੁ ਬਧੁ ਕਰਿ ਮਾਰਿਓ॥ ਬਡੋ ਨਿਲਾਜੁ ਅਜਹੂ ਨਹੀ ਹਾਰਿਓ ॥

ਕਬੀਰ ਮਾਇਆ ਤਜੀ ਤ ਕਿਆ ਭਇਆ ਜਉ ਮਾਨ ਤਜਿਆ ਨਹੀ ਜਾਇ ॥

....

ਹਰਿ ਭਇਓ ਖਾਂਡ ਰੇਤੁ ਮਹਿ ਬਿਖਰਿਓ ਹਸਤੀ ਚੁਨਿਓ ਨ ਜਾਈ ॥
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਕੁਲ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਤਜਿ ਚੀਟੀ ਹੋਇ ਚੁਨਿ ਖਾਈ ॥

ਜਿਹੜੀ ਹਉਮੈਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰਚਨਹਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜਿਆ, ਉਸ ਹਉਮੈਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਰਸਤਾ "ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਪ ਹਉਮੈ ਖੋਈ"।" ਇਸ ਮੰਤਰ ਦੇ ਜਪਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਸਮੇਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ :-

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ ॥

(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫)

ਆਪਣੀ ਮਨਮਤਿ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ, ਸਿਮਰਨ ਭਜਨ ਕਰਕੇ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ, ਬਿਬੇਕ[1] ਬੁਧ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਭਵਜਲ ਤਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਪਰਮ-ਪਦਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥

1. ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁਚੱਜੀ ਅਕਲ।

ਕਾਂਡ-6

ਗੁਰੂ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਸਾਖੀ

ਵੈਸ਼ਨੋ ਭਗਤ ਪਧਤ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪੂਰਨ ਭਰੋਸਾ ਸੀ। ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਚੇਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਪਧਤ ਸਾਗਰ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸੀ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਨੂੰ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਮਿਲੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਵੱਲ ਘਟ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ, ਸਗੋਂ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੱਲ ਦਿਆ ਕਰੇ। ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਭੌਰਾ ਬਣ ਗਿਆ।

ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਗੁਰੂ ਕਿਧਰੇ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਦਾ ਖਿਚਿਆ ਪਧਤ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਇਕ ਨਿਮਖ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੀ ਝੱਲਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਵੇਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲੰਘਦਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧੂ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਿਛੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਮਹੰਤ ਅਤੇ ਇਕ ਪੱਧਤ ਸਾਗਰ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਤਦ ਮਹੰਤ ਜੀ ਜਿਸਦਾ ਪਧਤ ਸਾਗਰ ਸੇਵਕ ਸੀ, ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰ! ਤੂੰ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਆਸ਼ਰਮ ਸੁੰਨਾ ਛੱਡਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ।

ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਾਕ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ 'ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ ! ਦਾਸ ਆਪ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਨਹੀਂ ਝੱਲ ਸਕਦਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਮਛਲੀ ਵਾਂਙੂ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦੇਵਾਂਗਾ।"

ਅਜਿਹੀ ਬਿਹਬਲ ਅਤੇ ਪਿਆਰ-ਭਰਪੂਰ ਬੇਨਤੀ ਸੇਵਕ ਨੇ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ, "ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ! ਗੰਗਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਸਰੂਪ ਸਮਝ ਲੈਣਾ। ਮਨ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੋਗੇ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਅਜਿਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਉਥੋਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਖੂਹ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲੈਣ ਪਿਛੋਂ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਲੈਣਾ।

ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਰੀਤੀ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕੇ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਗੰਗਾ ਜੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਖੂਹ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਪਾਣੀ ਵੀ ਖੂਹ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੈੜਾ

ਕੰਮ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਪਧਤ ਸਾਗਰ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਧਤ ਸਾਗਰ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਬਾਬਤ ਕੁੱਝ ਵੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਉਹ ਪਧਤ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪੁੱਠੀ ਰੀਤੀ ਵਾਲਾ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਥਾਂ ਗੰਗਾ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਕਿਨਾਰੇ ਆ ਬੈਠੇ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਪਧਤ ਸੇਵਕ ਦੀ ਨਿੰਦਾ-ਚੁਗਲੀ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਪਿਛੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਪਧਤ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ! ਅਸੀਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਨੰਗੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ, ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਬਸਤਰ ਪਹੁੰਚਾ ਜਾ।

ਪਧਤ ਸਾਗਰ ਗੁਰੂ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਮਗਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਆਪੇ ਦੀ ਵੀ ਸੁੱਧ ਨਾ ਰਹੀ। ਉਹ ਬਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਉਪਰ ਦੀ ਸਿੱਧਾ ਹੋ ਟੁਰਿਆ। ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਣ ਦਾ ਭੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਉਪਜਿਆ। ਰੱਬੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕੇ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਉਪਰ ਇਵੇਂ ਟੁਰ ਕੇ ਲੰਘ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਥਲ ਉਪਰ ਟੁਰੀਦਾ ਹੈ। ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਤੀ-ਮਾਤਰ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦਾ ਜਲ ਨਾ ਛੁਹਿਆ। ਕੰਵਲ ਵਾਂਗੂੰ ਨਿਰਲੇਪ[1] ਸੁੱਕੇ ਚਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ।

ਪਧਤ ਸਾਗਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਬਸਤਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢੱਠੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਗਲੇ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਤਤਕਾਲ ਹੀ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਵੇਖ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਧਤ ਸਾਗਰ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਿ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਤੁਰੰਤ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਸੁ ਤੂੰ ਵੀ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ। ਭਾਵ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਕੇ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਬਣਾ ਲੈ। ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ-ਕੀਰਤਨ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੁਣੇਂਗਾ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਕੇ, ਸ਼ਰਧਾ ਪਿਆਰ ਧਾਰਨ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਤਰ ਜਾਵੇਂਗਾ ਅਤੇ ਪਰਮ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਵੀ ਜੱਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਤਿਆਗ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ, ਇਵੇਂ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਅਗਨੀ ਦੇ ਸੇਕ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਵੇਂਗਾ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥

---

1. ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ।

ਕਾਂਡ–7

ਧਰੂ ਭਗਤ

ਧਰੂ ਹਸਦਾ ਘਰਿ ਆਇਆ ਕਰਿ ਪਿਆਰ ਪਿਉ ਕੁਛੜਿ ਲੀਤਾ ॥
ਬਾਹਹੁ ਪਕੜਿ ਉਠਾਲਿਆ ਮਨ ਵਿਚਿ ਰੋਸੁ ਮਤ੍ਰੇਈ ਕੀਤਾ ॥
ਡੁਡਹੁਲਿਕਾ[1] ਮਾਂ ਪੁਛੇ ਤੂੰ ਸਾਵਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰੀਤਾ[2]॥
ਸਾਵਾਣੀ ਹਾਂ ਜਨਮ ਦੀ ਨਾਮੁ ਨ ਭਗਤੀ ਕਰਮਿ ਦ੍ਰਿੜੀਤਾ ॥
ਕਿਸ ਉਦਮ ਤੇ ਰਾਜੁ ਮਿਲੈ ਸਤ੍ਰੂ ਤੇ ਸਭ ਹੋਵਨਿ ਮੀਤਾ॥
ਪਰਮੇਸਰੁ ਆਰਾਧੀਐ ਜਿਦੂ ਹੋਈਐ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤਾ ॥
ਬਾਹਰਿ ਚਲਿਆ ਕਰਣਿ ਤਪੁ ਮਨ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋਇ ਅਤੀਤਾ[3] ॥
ਨਾਰਦ ਮੁਨਿ ਉਪਦੇਸਿਆ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨੁ ਅਮਿਓ[4] ਰਸ ਪੀਤਾ ॥
ਪਿਛਹੁ ਰਾਜੇ ਸਦਿਆ ਅਬਿਚਲ ਰਾਜ ਕਰਹੁ ਨਿਤ ਨੀਤਾ ॥
ਹਾਰਿ ਚਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਗ ਜੀਤਾ ॥੧॥

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦)

ਅਟਲ ਭਇਓ ਧਰੂਅ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਅਰੁ ਨਿਰਭੈ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ॥

(ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੯)

ਰਾਮੁ ਜਪਉ ਜੀਅ ਐਸੇ ਐਸੇ ॥ ਧਰੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦਿ ਜਪਿਓ ਹਰਿ ਜੈਸੇ ॥

(ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ)

ਪਿਤਾ– ਰਾਜਾ ਉਤਾਨਪਾਦ । ਦੋ ਰਾਣੀਆਂ ਸਰੁਚੀ ਅਤੇ ਸੁਨੀਤੀ ।

ਮਾਤਾ– ਸੁਨੀਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਧਰੂਵ ਅਤੇ ਸਰੁਚੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਉੱਤਮ ।

ਤਪ ਅਸਥਾਨ– ਮਾਧੋਬਨ– (ਪੰਜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ)।

ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ– ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ।

(ਵਿਸ਼ਨੂ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਧਰੂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ) ਪਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨਿਰਭੈ ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

1. ਨਿਮਾਣਾ ਹੋ ਕੇ. 2. ਨੌਕਰਾਣੀ. 3. ਜਗਤ ਵਲੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ. 4. ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸ਼ਹਿਦ ਵਰਗਾ ਮਿੱਠਾ ਰਸ ਚਖਿਆ ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ 'ਧਰੂ ਕਉ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਨਿਸੰਗਾ ॥" ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਧਰੂ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣ :-

ਸਤਿਯੁੱਗ ਵਿਚ ਸੰਭੂਮਾਨ ਵੰਸ ਦੇ ਰਾਜਾ ਉਤਾਨਪਾਦ ਦੇ ਘਰ ਧਰੂ ਭਗਤ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ । ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਰਾਣੀਆਂ ਸਨ-ਵੱਡੀ ਰਾਣੀ ਸੁਨੀਤੀ, ਜਿਹੜੀ ਗੁਣਵੰਤੀ, ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ[1] ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ, ਸਾਧਾਰਨ ਸੁਭਾ ਵਾਲੀ ਸੀ-ਉਸ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਧਰੂ ਭਗਤ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ । ਸਰੁਚੀ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ, ਚੰਚਲ ਸੁਭਾ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇ ਕੁੱਖੋਂ ਉਤਮ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ । ਰਾਜਾ ਸਰੁਚੀ ਦੇ ਐਸਾ ਵੱਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਧਰੂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੁਨੀਤੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਸੁਨੀਤੀ ਨੂੰ ਪਟਰਾਣੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਗੋਲੀਆਂ ਵਾਂਙੂ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰਨੇ ਪਏ ।

ਇਕ ਦਿਨ ਧਰੂ ਹਸਦਾ ਖੇਡਦਾ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਰਾਜਾ ਉਤਾਨਪਾਦ ਦੇ ਪਾਸ ਪੁੱਜਾ । ਪਿਤਾ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਧਰੂ ਨੂੰ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ । ਅਚਾਨਕ ਧਰੂ ਦੀ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਸਰੁਚੀ ਉਥੇ ਆ ਗਈ । ਜਦੋਂ ਸਰੁਚੀ ਨੇ ਧਰੂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸੜ ਬਲ ਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਗਈ । ਬਾਂਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਧਰੂ ਨੂੰ ਗੋਦ ਵਿਚੋਂ ਖਿੱਚ ਲਿਆ, ਮੂੰਹ ਤੇ ਥੱਪੜ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲੀ, "ਜੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦਾ ਚਾਉ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਕੁੱਖੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ । ਮੁੜ ਕੇ ਇਸ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੀਂ । ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਪਾਸ ਹੀ ਰਿਹਾ ਕਰ।" ਧਰੂ ਰਾਜੇ ਪਾਸੋਂ ਹਟਕੋਰੇ ਭਰਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਰਾਜਾ ਸਰੁਚੀ ਦੀ ਚੰਚਲਤਾਈ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਮੂੰਹੋਂ ਨ ਕਹਿ ਸਕਿਆ ।

ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਇਆ ਧਰੂ ਮਾਤਾ ਪਾਸ ਪੁੱਜਾ, ਮਾਂ ਨੇ ਰੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ । ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗੋਦ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਮੂੰਹ ਪੂੰਝਿਆ । ਰੋਂਦੇ ਰੋਂਦੇ ਧਰੂ ਨੇ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਸਰੁਚੀ ਵਲੋਂ ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਮਾਂ ! ਤੂੰ ਰਾਣੀ ਹੈਂ ਕਿ ਦਾਸੀ ਹੈਂ?" ਧਰੂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, "ਪੁੱਤ੍ਰ ! ਮੈਂ ਪਟਰਾਣੀ ਹਾਂ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹੇ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ, ਰਾਜ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਹੋਇਆ ਪਰ ਮੇਰੀ ਸੌਂਕਣ ਸਰੁਚੀ ਨੇ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਨਖ਼ਰਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਕਾਮਨਾ ਨਾਲ ਵਸ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦਾਸੀਆਂ ਵਾਂਙੂੰ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ । ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸ ਲਈ ਵਾਪਰਿਆ, ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ । ਪੁੱਤ੍ਰ ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਰਾਜ, ਭਾਗ, ਘਰ, ਸੁੱਖ ਸੰਪਤੀ, ਮਾਇਆ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਪਰਮ-ਪਦਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਮਾਤਾ ਦੇ ਪਿਆਰ-ਭਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੇ ਬਾਲਕ ਧਰੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪ੍ਰਭੂ-

1. ਅਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਪਤਨੀ।

ਪਿਆਰ ਦੀ ਲਗਨ ਜਾਗ ਉੱਠੀ ਅਤੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਅਸੀਸਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਟੁਰ ਪਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਕੱਟੀ, ਫਿਰ ਉਥੋਂ ਟੁਰ ਪਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਜੀ ਆਪਣੇ ਛੇ ਸਾਥੀ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਸਮੇਤ ਧਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਧਰੂ ਨੇ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਬੇਟਾ ! ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ, ਚੀਤੇ, ਸੱਪ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਜਾਨਵਰ ਹਨ ਤੈਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣਗੇ, ਪਿਛੇ ਘਰ ਮੁੜ ਜਾ।" ਪਰ ਮਾਤਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੇ ਧਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਧਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਡੋਲ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਡੋਲ ਵੇਖ ਕੇ ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ "ਮੰਤ੍ਰ ਓਮ ਨਮੋ ਭਗਵਤੇ ਵਾਸਦੇਵਾ।" ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਫਿਰ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਬਾਬਤ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਨਾਰਦ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਰਾਜਾ ਉਤਾਨਪਾਦ ਪਾਸ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, "ਰਾਜਨ ! ਤੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪੰਜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢਣਾ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ, ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਭੁੱਲ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ, ਧਰੂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਪਰਮ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਰਾਜ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਲਵੇਗਾ।"

ਰਾਜਾ ਉਤਾਨਪਦ ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਿਥੇ ਧਰੂ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪੁੱਜਾ। ਧਰੂ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ; "ਪੁੱਤ੍ਰ ! ਘਰ ਵਾਪਸ ਚਲੋ ਮੈਂ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਆਪ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਧਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੈਂ ਤੱਪ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੁੜਾਂਗਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਾਂਗਾ।" ਰਾਜਾ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਘਰ ਮੁੜ ਗਿਆ।

ਧਰੂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਫਲ, ਫੁੱਲ ਤੇ ਕੰਦ ਮੂਲ ਆਦਿ ਖਾ ਕੇ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਪੱਤੇ ਖਾ ਕੇ, ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ, ਫਿਰ ਹਵਾ ਆਸਰੇ ਰਹਿ, ਧਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕਾਗਰ-ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ। ਅੰਤ ਸੱਜੇ ਪੈਰ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਭਾਰ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਭਗਵੰਤ ਵਾਸਦੇਵ, ਚਤਰਭੁਜ, ਸੰਖ ਚੱਕ੍ਰ ਗਦਾ, ਪਦਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਘੋਰ ਤੱਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਵਾਪਰੀ ਕਿ ਧਰੂ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਰਾਜ ਖੋਹ ਲਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਮਾਇਆਮੋ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਧਰੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਡਰਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਦੈਂਤ ਧਰੂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਉਖੇੜ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਵਰਖਾ, ਝੱਖੜ ਹਨੇਰੀ, ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ, ਮਾਤਾ ਦਾ ਮੋਹ ਰਾਜ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਕੋਈ ਵੀ ਧਰੂ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਆਰ ਵਲੋਂ ਉਖੇੜ ਨਾ ਸਕੇ। ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਹੋਇਆ ਇੰਦ੍ਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜਾ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਧਰੂ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਉਸਨੇ ਮੇਰਾ ਰਾਜ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਤੇਰਾ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲੇਗਾ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਧਰੂ ਨਿਹਾਲ ਹੋਇਆ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਧਰੂ ਨੂੰ ਉੱਠਕੇ ਗਲੇ ਲਾ ਲਿਆ। ਪਿਆਰ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਚੁੰਮਿਆ ਅਤੇ ਪਿੱਠ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਅਤਿਅੰਤ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਧਰੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਲਕਾਂ ਵਾਲੀ

ਬੁੱਧ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ "ਹੇ ਭਗਵਾਨ ! ਮੈਂ ਅੰਞਾਣਾ ਬਾਲਕ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਸੁਬੁੱਧ ਬਖ਼ਸ਼ੋ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਾਂ । ਸੁ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਧਰੂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੱਸ ਕਰਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ।

ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਤਰੁੱਠ ਕੇ ਧਰੂ ਨੂੰ ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਛੱਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ।

ਓਧਰ ਰਾਜਾ ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਧਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਜਾ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਵਲੋਂ ਧਰੂ ਨੂੰ ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੇ ਵਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਾਬਤ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਉਸਦੀ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਸਰੁਚੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ ਤੇ ਧਰੂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੁਨੀਤੀ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਖ਼ਿਮਾਂ ਮੰਗੀ । ਧਰੂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਵੀ ਧਰੂ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਾ ਕੇ ਅਤਿਅੰਤ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਿਆ । ਧਰੂ ਨੇ ਜੱਛ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਉਤਮ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਧਰਮ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਅਰੰਭ ਕਰਵਾਈ । ਲੋਕ ਪੁਰਾਤਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰੂ ਭਗਤ ਨੂੰ ਧਰੂ ਤਾਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਅੰਤ ਰਾਜ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਹੈ ।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੂੰ ਧਰੂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸਾਖੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਵੇਖ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਣ ਅਨੁਸਾਰ 'ਹਾਰਿ ਚਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਗ ਜੀਤਾ ।' ਕਿਵੇਂ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਕੇ ਧਰੂ ਨੇ ਤੱਪਸਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 'ਮਨ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤਿ ॥' ਵਾਲੀ ਅਟੱਲ ਸਚਾਈ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ । ਤੂੰ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰ ਤਾਂ ਜੋ ਉੱਚ-ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇਂ ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥

ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ॥

ਰਾਮ ਜਪਉ ਜੀਅ ਐਸੇ ਐਸੇ ॥
ਧ੍ਰੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜਪਿਓ ਹਰਿ ਜੈਸੇ ॥੧॥
ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਭਰੋਸੇ ਤੇਰੇ ॥
ਸਭੁ ਪਰਵਾਰੁ ਚੜਾਇਆ ਬੇੜੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਵੈ ॥
ਇਸ ਬੇੜੇ ਕਉ ਪਾਰਿ ਲਘਾਵੈ ॥੨॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਐਸੀ ਬੁਧਿ ਸਮਾਨੀ ॥
ਚੂਕਿ ਗਈ ਫਿਰਿ ਆਵਨ ਜਾਨੀ ॥੩॥
ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਭਜੁ ਸਾਰਿਗਪਾਨੀ ॥
ਉਰਵਾਰਿ ਪਾਰਿ ਸਭ ਏਕੋ ਜਾਨੀ ॥੪॥੨॥

ਕਾਂਡ–8

ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ

(ਸਤਿਜੁੱਗ ਦੇ ਭਗਤ)

ਘਰਿ ਹਰਣਾਖਸ ਦੈਤ ਦੇ ਕਲਰਿ ਕਵਲ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ॥
ਪੜ੍ਹਨ ਪਠਾਇਆ ਚਾਟਸਾਲ[1] ਪਾਂਧੇ ਚਿਤਿ ਹੋਆ ਅਹਿਲਾਦ ॥[2]
ਸਿਮਰੈ ਮਨ ਵਿਚਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗਾਵੈ ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦ ਨਾਦ ॥
ਭਗਤਿ ਕਰਨਿ, ਸਭ ਚਾਟੜੈ ਪਾਧੇ ਹੋਇ ਰਹੇ ਵਿਸਮਾਦੁ ॥
ਰਾਜੇ ਪਾਸਿ ਰੂਆਇਆ[3] ਦੋਖੀ ਦੈਤਿ ਵਧਾਇਆ ਵਾਦੁ ॥[4]
ਜਲ ਅਗਨੀ ਵਿਚਿ ਘਤਿਆ ਜਲੈ ਨ ਡੁਬੈ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਕਢਿ ਖੜਗੁ ਸਦਿ ਪੁਛਿਆ ਕਉਣੁ ਸੁ ਤੇਰਾ ਹੈ ਉਸਤਾਦੁ ॥
ਥੰਮ ਪਾੜਿ ਪਰਗਟਿਆ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਅਨਾਦਿ ॥[5]
ਬੇਮੁਖ ਪਕੜਿ ਪਛਾੜਿਅਨੁ ਸੰਤ ਸਹਾਈ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ॥
ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕਰਨਿ ਬ੍ਰਹਿਮਾਦ ॥੨॥

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦)

ਰਾਮੁ ਜਪਉ ਜੀਅ ਐਸੇ ਐਸੇ । ਧ੍ਰੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦਿ ਜਪਿਓ ਹਰਿ ਜੈਸੇ ॥

(ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ)

ਭਗਤ ਹੇਤੁ ਮਾਰਿਓ ਹਰਨਾਖਸੁ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂ ਹੋਇ ਦੇਹ ਧਰਿਓ॥

(ਮਾਰੂ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ)

ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਰਾਜਾ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ । ਦੈਂਤ, (ਕਲਰ ਰੂਪ ਸਖ਼ਤ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ) ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੇ ਘਰ (ਕੰਵਲ ਫੁੱਲ) ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਭਰਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰਨਾਛਸ ਸੀ । ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਨਾਸਤਕ[6] ਸਨ । ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਭੂਆ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਲਕਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਪਾਸੋਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਨਾ ਸੜਨ ਦਾ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ :–ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਸਮੇਂ ਹੀ ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

1. ਸਕੂਲ, 2. ਅਨੰਦ (ਖੁਸ਼ੀ), 3. ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, 4. ਝਗੜਾ, 5. ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ 6. ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ।

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ

ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਕਸ਼ਪ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਦੋ ਬਾਲਕ (ਹਰਿਨਾਛਸ ਅਤੇ ਹਰਨਾਕਸ਼) ਜਨਮੇ। ਦੋਵੇਂ ਬੜੇ ਦਲੇਰ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਨਿਕਲੇ ਪਰ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾ ਦੈਂਤਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਹਰਨ ਕਛਪ ਯੁੱਧ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵਰਾਹ (ਜਿਸਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ) ਪਾਸੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਹਰਨਾਕਸ਼ ਡਰਦਾ ਪਹਾੜ ਕੰਦਰਾ ਵਿਖੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦਾ ਤੱਪ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਪਿਛੋਂ ਇੰਦਰ ਨੇ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਲੁੱਟ ਲਿਆ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਕਸ਼ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੀ ਪਤਨੀ (ਕਿਆਧੂ) ਨੂੰ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਟੁਰਿਆ. ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਨਾਰਦ ਜੀ ਮਿਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਭਗਤ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ (ਨੇਕ ਪੁਰਸ਼ਾਂ) ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੇ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੀ ਪਤਨੀ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਦਰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਨਾਰਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਤੇ ਪਿਆ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ! ਵੇਖ ਉਧਰ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੇ ਤਪ ਕਰਨ ਪਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ। ਹਰਨਾਕਸ਼ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਾਸੋਂ ਵਰ ਮੰਗ ਲਿਆ ਕਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਲ, ਘਰ ਜਾਂ ਬਾਹਰ, ਜੰਗਲ, ਧਰਤੀ, ਜਲ, ਅਗਨੀ, ਦੇਵਤੇ ਜਾਂ ਦੈਂਤ, ਦਿਨ ਜਾਂ ਰਾਤ, ਅਕਾਸ਼, ਮਨੁੱਖ, ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ ਆਦਿ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਨਾ ਮਰਾਂ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਾਸੋਂ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਪੁੱਜਾ। ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੇ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹਰਨਾਸ਼ ਪਾਸ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਹਰਨਾਕਸ਼ ਨੇ ਬਾਕੀ ਦੈਂਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਰਾਜ ਖੋਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ, ਸਭ ਦੇਵਤੇ ਡਰਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦਿਆਂ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਛੁਪੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਨਾ ਰਿਹਾ।

ਤਾਕਤ ਦੇ ਘੁਮੰਡ ਨੇ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਰੱਬੀ ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ, "ਮੈਂ ਹੀ ਈਸ਼ਵਰ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪੋ।" ਇਸ ਕੰਮ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵੀ ਰੱਖ ਲਏ। ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਵਾਸਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਗਊ, ਗਰੀਬ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਦੇਵਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਨਭਾਂਛਤ ਫਲ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਹੰਕਾਰੀ ਬਣ ਬੈਠੇ। ਪਰ "ਹਰਿ ਜੂ ਹੰਕਾਰ ਨ ਭਾਵਈ" ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਜਿਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਕੱਲਰ ਵਾਂਙੂ ਬੰਜਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਾਵ ਸੀ, ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ

ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੂੜ, ਕਪਟ, ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਸੁ ਅਜਿਹੇ ਜਬਰ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਇਹ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਸੀ ।

ਪੰਜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਬਾਲਕ, ਤੋਤਲੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗਾ । ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਚੇਤੰਨ ਬਾਲਕ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਹਰ ਗਿਆ, ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਨੇ ਘੁਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ, ਬਲਦੇ ਆਵੇ ਦੁਆਲੇ ਹੱਥ ਜੋੜੀ ਖਲੋਤੇ ਵੇਖਿਆ । ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਘੁਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾਲ, ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਸਨ, ਆਵੇ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਰਾਖੀ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਕਿਉਂਕਿ "ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨ ਬਸੈ ਜੀਅ ਨਾਲੇ ॥ ਜਲਿ ਨਹੀ ਡੂਬੈ ਤਸਕਰੁ ਨਹੀਂ ਲੇਵੈ ਭਾਹਿ ਨ ਸਾਕੈ ਜਾਲੇ॥" ਘੁਮਿਆਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਹੋਈਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈਆਂ । ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਆਵੇ ਦੀ ਅੱਗ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਬਿਲਕੁਲ ਜੀਊਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਾਲ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਸਮੇਂ ਹੀ ਨਾਰਦ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ-ਦੀਖਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਸੋਨੇ ਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਡੇ ਮਰਕੇ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਨ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ । ਸੰਡੇ ਮਰਕੇ ਨੇ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਹੈ । ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਕਪਟੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਰਤਨ ਆਪ ਰੱਖ ਲਏ, ਲਛਮੀ ਵੀ ਆਪ ਰੱਖ ਲਈ, ਸੰਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਹਰਨਕਛਪ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜੱਪ । ਸਗੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪਾਸੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈ । ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸੰਡੇ ਮਰਕੇ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਰਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਸੰਖਾਸੁਰ[1] ਦੈਂਤ ਸ਼ੁਤੀਓ (ਭਾਵ: ਵੇਦਾਂ ਨਾਮ ਸ਼ੁਤੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਕੇਵਲ ਸੁਣੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ੁਤ ਪੈ ਗਿਆ) ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਭਰਾ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਮਾਰਿਆ । ਬਾਕੀ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਬਾਬਤ ਮੈਨੂੰ ਭ੍ਰਿਤਹੁ (ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਝ ਹੈ ਕਿ ਪਿਤਾ ਦੀ ਪੁੱਠੀ ਮੱਤ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜਾ ਬਾਲਕ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋਨੋਂ ਲੋਕ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਪੁੱਠੀ ਮੱਤ ਬਿਲਕੁਲ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ । ਸਰੀਰ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ । ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੇਵਲ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ਉਹ ਮੂਰਖ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਹਿੱਤ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਭ

---

1. ਇਸਦਾ ਜਨਮ ਸੰਖ ਵਿਚੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਸਨੇ ਵੇਦ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਲੁਕਾਇਆ ਸੀ । ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਦ ਗ੍ਰੰਥ ਵਾਪਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਨ ।

ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਸੰਡੇ ਮਰਕੇ ਨੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਸੁਣੇ । ਜਦੋਂ ਸੰਡਾ ਮਰਕਾ ਕਿਧਰੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਆਪ ਵੀ ਅਤੇ ਸਾਥੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਸੀ । ਸੰਡਾ ਮਰਕਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ । ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਸੰਡਾ ਮਰਕਾ ਨੂੰ ਜੋ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ :-

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਪਠਾਏ ਪੜਨਸਾਲ ॥ ਸੰਗਿ ਸਖਾ ਬਹੁ ਲੀਏ ਬਾਲ ॥
ਮੋਕਉ ਕਹਾ ਪੜਾਵਸਿ ਆਲ ਜਾਲ ॥ ਮੇਰੀ ਪਟੀਆ ਲਿਖਿ ਦੇਹੁ ਸ੍ਰੀ ਗੁਪਾਲ ॥
ਨਹੀ ਛੋਡਉ ਰੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ॥ ਮੇਰੋ ਅਉਰ ਪੜਨ ਸਿਉ ਨਹੀ ਕਾਮ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਸੰਡੈ ਮਰਕੈ ਕਹਿਓ ਜਾਇ ॥ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਬੁਲਾਏ ਬੇਗਿ ਧਾਇ[4] ॥
ਤੂੰ ਰਾਮ ਕਹਨ ਕੀ ਛੋਡਿ ਬਾਨਿ ॥ ਤੁਝੁ ਤੁਰਤੁ ਛਡਾਊ ਮੇਰ ਕਹਿਓ ਮਾਨਿ ॥੨॥
ਮੋਕਉ ਕਹਾ ਸਤਾਵਉ ਬਾਰ ਬਾਰ ॥ ਪ੍ਰਭ ਜਲ ਥਲ ਗਿਰਿ[5] ਕੀਏ ਪਹਾਰ ॥
ਇਕੁ ਰਾਮੁ ਨ ਛੋਡਉ ਗੁਰਹਿ ਗਾਰਿ ॥ ਮੋਕਉ ਘਾਲਿ ਜਾਰਿ ਭਾਵੈ ਮਾਰਿ ਡਾਰਿ ॥੩॥
ਕਾਢਿ ਖੜਗੁ ਕੋਪਿਓ ਰਿਸਾਇ ॥ ਤੁਝ ਰਾਖਨਹਾਰੋ ਮੋਹਿ ਬਤਾਇ ॥
ਪ੍ਰਭੁ ਥੰਭ ਤੇ ਨਿਕਸੇ ਕੈ ਬਿਸਥਾਰਿ ॥ ਹਰਨਾਖਸੁ ਛੇਦਿਓ ਨਖ[1] ਬਿਦਾਰਿ[2] ॥੪॥
ਓਇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਦੇਵਾਧਿ ਦੇਵ[3] ॥ ਭਗਤਿ ਹੇਤਿ ਨਰਸਿੰਘ ਭੇਵ ॥
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਕੋ ਲਖੈ ਨ ਪਾਰ ॥ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਉਧਾਰੇ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ॥੫॥

(ਬਸੰਤ ਕਬੀਰ ਜੀਉ)

ਅੰਤ ਸੰਡੇ ਮਰਕੇ ਨੇ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਪਾਸ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਹੀ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਣੋ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ । ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਕਾਫੀ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਣੋਂ ਨਾ ਹਟਿਆ । ਹਰਨਾਕਸ਼ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਮਨ ਵਿਚ ਠਾਣ ਲਈ । ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੋਂ ਸੁਟਵਾਇਆ, ਪਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦਾ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਖ਼ੂਨੀ ਹਾਥੀ ਮੂਹਰੇ ਸਟਵਾਇਆ ਪਰ ਹਾਥੀ ਵੀ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ । ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਪਰ ਮੁਰਗਾਬੀ ਵਾਂਙੂ ਜਲ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਿਹਾ। ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗਡਿਆ ਧਰਤੀ ਫੱਟ ਗਈ। ਮਣਾਂ-ਮੂੰਹੀ ਲਕੜਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਭੂਆ ਹੋਲਕਾ, ਜਿਸਨੇ ਸ਼ਿਵਾ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਵਰ ਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਹ ਖਾਸ ਕਪੜਾ (ਲੋਈ) ਓਢ ਲਵੇਗੀ ਤਦ ਅੱਗ ਵਿਚ ਨਾ ਸੜੇਗੀ, ਇਸ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਾਰਨ ਹੋਲਕਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਕੁਛੜ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਲਕੜੀਆਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਈ ਤੇ ਅੱਗ ਤੇਜ਼ ਬਲ ਰਹੀ ਸੀ । ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੇਜ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਚੱਲੀ। ਹੋਲਕਾ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਕੱਪੜਾ ਉੱਡਿਆ ਅੰਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਉੱਤੇ ਪੈ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਢੱਕੇ ਗਏ । ਹੋਲਕਾ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਗਈ ਪਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦਾ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ।

---

1. ਨਹੁੰਆਂ ਨਾਲ, 2. ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ, 3. ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, 4. ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਚਾਲ ਨਾਲ ਦੌੜ ਕੇ, 5. ਪਹਾੜ ।

ਇਵੇਂ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਨੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਕਈ ਵਸੀਲੇ ਵਰਤੇ। ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤ ਦੀ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ। ਕ੍ਰੋਧ ਵਸ ਹੋਏ ਨੇ ਥੰਮ੍ਹ ਤੱਤਾ ਕਰਵਾਇਆ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਥੰਮ੍ਹ ਨਾਲ਼ ਜੱਫੀ ਪੁਆਈ, ਥੰਮ੍ਹ ਠੰਡਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਭ ਕੁੱਝ ਵੇਖ ਕੇ ਵੀ ਕਠੋਰ ਹਿਰਦਾ ਨਾ ਪਸੀਜਿਆ[6]। ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਕੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਤਦ ਥੰਮ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਨਰਸਿੰਘ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਭਗਵਾਨ ਅਤੇ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਅੰਤ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਅੱਧਾ ਅੰਦਰ ਅੱਧਾ ਬਾਹਰ ਸੀ, ਨਰਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਕੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਦੁਆਰੇ (ਸਰਦਲ) ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੱਟਾਂ ਤੇ ਲਿਟਾ ਲਿਆ। ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਹੁੰਆਂ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਢਿੱਡ ਪਾੜ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਦੇਵਤੇ, ਲਛਮੀ ਜੀ ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋ ਗਏ। ਅੰਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਦ ਸ਼ਾਂਤ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਪਿਛੋਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ। ਭਗਤ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਸ ਪੁਰਾਣਕ ਕਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਆਪ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਪੈਜ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਕਥਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ:-

ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਿਉ ਗੁਰਜ ਉਠਾਈ ॥ ਕਹਾਂ ਤੁਮਾਰਾ ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ ॥
ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥
ਥੰਮ੍ਹੁ ਉਪਾੜਿ ਹਰਿ ਆਪੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਅਹੰਕਾਰੀ ਦੈਤੁ ਮਾਰਿ ਪਚਾਇਆ ॥
ਭਗਤਾ ਮਨਿ ਆਨੰਦੁ ਵਜੀ ਵਧਾਈ ॥ ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥੯॥
ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਮੋਹੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਕਰਤੈ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥
ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕੈ ਕਾਰਜਿ ਹਰਿ ਆਪੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਭਗਤਾ ਕਾ ਬੋਲੁ ਆਗੈ ਆਇਆ ॥੧੦॥
ਦੇਵ ਕੁਲੀ, ਲਖਿਮੀ ਕਉ ਕਰਹਿ ਜੈਕਾਰੁ ॥ ਮਾਤਾ ਨਰਸਿੰਘ ਕਾ ਰੂਪੁ ਨਿਵਾਰੁ ।
ਲਖਿਮੀ ਭਉ ਕਰੈ ਨ ਸਾਕੈ ਜਾਇ ॥ ਪ੍ਰਹਲਾਦੁ ਜਨੁ ਚਰਣੀ ਲਾਗਾ ਆਇ ॥੧੧॥
ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥ ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਝੂਠੀ ਸਭ ਮਾਇਆ ॥
ਲੋਭੀ ਨਰ ਰਹੇ ਲਪਟਾਇ[2] ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥੧੨॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕ ਸਭੁ ਕੋ ਕਰੇ ਕਰਾਇਆ ॥ ਸੇ ਪਰਵਾਣੁ ਜਿਨੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥
ਭਗਤਾ ਕਾ ਅੰਗੀਕਾਰੁ[3] ਕਰਦਾ ਆਇਆ ॥ ਕਰਤੈ ਅਪਣਾ ਰੂਪੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥੧੩॥
(ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੩, ਘਰੁ ੨, ੧੧੫੪-੫੫)

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪੁਰਾਣਕ ਸਾਖੀ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਕੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਅੰਗੀਕਾਰ

---

1. ਨਰਮ ਨਾ ਹੋਇਆ, 2. ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਚੰਬੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, 3. ਅੰਗ ਪਾਲਣਾ ਭਾਵ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ।

ਕਰਨਹਾਰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ, ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਨ ਗੁਪਤ, ਪ੍ਰਗਟ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੈ-"ਸੁ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਰਖੀ ਹਰਿ ਪੈਜ ਆਪ ॥" ਜਿਵੇਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਪੈਜ ਰੱਖੀ । ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰ । ਭਗਤ ਵਛਲ, ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਆਪ ਤੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਤੂੰ ਪਰਮ ਧਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਂਗਾ ।

ਵੇਦ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ, ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸੀ । ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਦੇ ਕਰਤਾ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਹਨ :-

ਹਰਿ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਭਗਤ ਉਪਾਇਆ ਪੈਜ ਰਖਦਾ ਆਇਆ ਰਾਮਰਾਜੇ ॥
ਹਰਨਾਖਸੁ ਦੁਸਟ ਹਰਿ ਮਾਰਿਆ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਤਰਾਇਆ ॥

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੁਆਰਾ ਕੇਵਲ ਪੂਜਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥

ਕਾਂਡ-੭

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ

ਹੋਇ ਬਿਰਕਤੁ ਬਨਾਰਸੀ ਰਹਿੰਦਾ ਰਾਮਾਨੰਦ ਗੁਸਾਈਂ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਿ ਕੈ ਜਾਂਦਾ ਗੰਗਾ ਨ੍ਹਾਵਣ ਤਾਈਂ॥
ਅਗੋ ਹੀ ਦੇ ਜਾਇ ਕੈ ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਕਬੀਰ ਤਿਥਾਈਂ॥
ਪੈਰੀ ਟੁੰਬ ਉਠਾਲਿਆ ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ਸਿਖ ਸਮਝਾਈ॥
ਜਿਉਂ ਲੋਹਾ ਪਾਰਸੁ ਛੁਹੇ ਚੰਦਨ ਵਾਸ ਨਿੰਮੁ ਮਹਿਕਾਈ॥
ਪਸੂ ਪਰੇਤਹੁ ਦੇਵ ਕਰਿ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ॥
ਅਚਰਜ ਨੂੰ ਅਚਰਜੁ ਮਿਲੈ ਵਿਸਮਾਦੈ ਵਿਸਮਾਦੁ ਮਿਲਾਈ॥
ਝਰਣਾ ਝਰਦਾ ਨਿਝਰਹੁ[1] ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਾਣੀ ਅਘੜ ਘੜਾਈ॥[2]
ਰਾਮ ਕਬੀਰੈ ਭੇਦ ਨ ਭਾਈ॥੧੫॥

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦)

ਜਨਮ- ਜੇਠ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ, ਸੰਮਤ 1455 ਬਿਕਰਮੀ ਨੂੰ ਹੋਇਆ।
ਪਿਤਾ- ਨੀਰੂ ਜੁਲਾਹਾ। ਮਾਤਾ-ਨੀਮਾ ਜੀ।
ਵਿਵਾਹ- ਲੋਈ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ।
ਸੰਤਾਨ- ਪੁੱਤਰ ਕਮਾਲਾ ਅਤੇ ਪੁਤਰੀ ਕਮਾਲੀ।
ਖਾਸ ਅਸਥਾਨ- ਕਬੀਰ ਚੌਰਾ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ।
ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ- ਮਗਹਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਗੋਰਖਪੁਰ ਵਿਚ ਸੰਮਤ ਬਿਕਰਮੀ 1575 ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ। ਇਥੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਹੈ।
ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ- ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਚਲ ਰਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਖਿਚੋਤਾਣ ਤੋਂ ਭਗਤ ਜੀ ਉਪਰਾਮ ਹੋਏ। ਪੰਡਤਾਂ ਤੇ ਮੌਲਾਣਿਆ ਦੇ ਤੁਅੱਸਬੀ-ਪੁਣੇ[3] ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ 'ਨਿਰਗੁਣ ਉਪਾਸਨਾ' ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਪਣਾਈ। ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤੇ ਹਨ:-

ਹਮਰਾ ਝਗਰਾ ਰਹਾ ਨਾ ਕੋਊ॥ ਪੰਡਿਤ ਮੁੱਲਾਂ ਛਾਡੇ ਦੋਊ॥

....

ਪੰਡਿਤ ਮੁੱਲਾਂ ਜੋ ਲਿਖਿ ਦੀਆ॥ ਛਾਡਿ ਚਲੇ ਹਮ ਕਛੂ ਨ ਲੀਆ॥

---

1. ਆਤਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਸਦਾ, 2. ਸ਼ਰਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਦੇ ਹਨ, 3. ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ

ਕਬੀਰਿ ਧਿਆਇਓ ਏਕ ਰੰਗ॥

ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਅਦ੍ਵੈਤ[1] ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰੰਗ ਧਿਆਇਆ।

ਕਬੀਰ ਜੀ ਭਗਤੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਉੱਘੇ ਤੇ ਪਰਮ ਭਗਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦੇ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਿਖਮ–2 ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਆਈਆਂ, ਪਰ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਦੀਆਂ ਔਖੀਆਂ ਘਾਟੀਆ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਭਗਤ, ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਭਾਵੇਂ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਪਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ–

ਨਾਮੁ ਰਹਿਓ ਸਾਧੂ ਰਹਿਓ, ਰਹਿਓ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਇਹ ਜਗਤ ਮੈ ਕਿਨ ਜਪਿਓ ਗੁਰਮੰਤੁ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਦਾ ਲਈ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਭਗਤ' ਆਖ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕੌਤਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸਦਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੱਚ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ–ਭਗਤੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਾਂਸ਼ੀ (ਬਨਾਰਸ) ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਪਿਤਾ ਨੀਰੂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਨੀਮਾ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਚਾਅ ਨਾਲ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ। ਕਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਮੌਲਵੀ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਨ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ। ਉਹ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮੱਤ ਵੱਲ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਆਪ ਨੂੰ ਜੁਲਾਹਿਆ ਕਰਕੇ ਸ਼ੂਦਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਰੁਚੀ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੇ ਜਪਣ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਸੀ। ਮਜ਼ਬੀ ਤੁਅੱਸਬ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਪਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ, ਪੰਛੀਆਂ, ਪਸ਼ੂਆਂ, ਕੀੜੇ, ਮਕੌੜਿਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁੱਝ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।

ਕਬੀਰ ਜੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ–ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਕੱਪੜਾ ਬੁਣਨ ਦਾ ਕੰਮਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਲੋਈ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਕਮਾਲਾ ਅਤੇ ਪੁਤਰੀ ਕਮਾਲੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਮੋਹ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ–ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪਾ ਸਕਿਆ । ਜਿਉਂ–ਜਿਉਂ ਪ੍ਰਭੂ–ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਧਦੀ ਗਈ ਆਪ ਦਾ ਮਨ ਤਿਆਗ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਗਿਆ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਧੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਆਦਿ ਬਾਬਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਵੇਂ ਘਰ ਦਾ ਧੰਦਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਰਾਮ ਦਾ ਭਜਨ ਵੀ ਕਰਦੇ। ਇੱਕ

1. ਇਕਲਾ (ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ). 2. ਬਹੁਤ ਕਠਨ (ਔਖਿਆਈ) ਭਰੀਆਂ।

ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਇੱਕ ਪੁਰਖ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਗਤਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਤੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜ਼ਰੂਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਨੀਚ ਜਾਤ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਚ ਜਾਤੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਉਪਮਾ ਸੀ। ਸੋ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਈ। ਡੇਢ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਮਨੀਕਰਣ ਘਾਟ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਲੰਮੇ ਪੈ ਗਏ। ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਉਸ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਾਂਙੂ ਜਦੋਂ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੈਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਵੱਜਾ। ਪੈਰ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਭਾਵਕ ਆਖਿਆ, "ਉਠ! ਰਾਮ ਕੋ ਰਾਮ ਕਹੁ! ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਆਲਸ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਪਿਆ ਹੈਂ।" ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਬਾਬਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ "ਕਬੀਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰਮੇ" ਭਾਵ ਹਿਰਦੈ ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਰਾਮ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਪ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਤਪੱਸਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਦੀ ਕਾਇਆ ਪਲਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਰਣੀ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਕੁੱਝ ਵੀ ਸਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ, ਵੈਸ਼ਨੋ ਮੱਤ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ ਪਰ ਬਹੁਤ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਂਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ।

ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਵੈਸ਼ਨਵਰ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤੀ, ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਲਾਹ ਕੇ ਸਾਧੂਆਂ ਵਾਲਾ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਲੋਈ, ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ, ਆਗਿਆਕਾਰ, ਸੰਤ ਸੇਵੀ ਅਤੇ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਆਪ ਸੰਤੋਖੀ, ਸੰਜਮੀ, ਸਤਵਾਦੀ, ਪਰਵਾਰਕ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਜੁਲਾਹੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਆਏ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਯਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ, ਸਿਰਫ ਨਿਰਬਾਹ ਹੀ ਚਲਦਾ, ਜੋੜ ਕੇ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਾ ਰੱਖ ਸਕੇ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਕਿਰਤ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਨਿਰਲੋਭ, ਤਿਆਗੀ, ਸਤਵਾਦੀ, ਸੰਤੋਖੀ ਤੇ ਤਤਵੇਤਾ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਕਿਰਣਾਂ ਨਾਲ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਮਿਲੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੀ ਵਲਗਣ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ, ਸੁਆਰਥੀ, ਲੋਭੀ ਹੋਇਆ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣਕੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਧੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਮਾਰਦਾ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਰੱਤ ਨਚੋੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਾ ਸੁਆਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਗੁਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਆਏ ਗਏ ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ। ਨਾਮ ਜਪਦੇ, ਕਿਰਤ ਕਰਦੇ, ਵੰਡ ਕੇ ਛਕਦੇ ਸਨ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਬੁਣਿਆ ਕੱਪੜਾ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵੇਚ ਕੇ ਰਸਦ-ਪਾਣੀ ਲੈ ਆਉਂਦੇ। ਇਵੇਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਵਧਣ ਲੱਗਾ। ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਨੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਪਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਰਈ ਤੇ ਤੁਅੱਸਬੀ ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ:-

ਸੁੰਨਤਿ ਕੀਏ ਤੁਰਕੁ ਜੇ ਹੋਇਗਾ ਅਉਰਤ ਕਾ ਕਿਆ ਕਰੀਐ॥
ਅਰਧ ਸਰੀਰੀ ਨਾਰਿ ਨ ਛੋਡੈ ਤਾ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਹੀ ਰਹੀਐ॥੩॥
ਛਾਡਿ ਕਤੇਬ ਰਾਮ ਭਜੁ ਬਉਰੇ ਜੁਲਮ ਕਰਤ ਹੈ ਭਾਰੀ॥
ਕਬੀਰੈ ਪਕਰੀ ਟੇਕ ਰਾਮ ਕੀ ਤੁਰਕ ਰਹੇ ਪਚਿਹਾਰੀ[1]॥
(ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ)

ਮੌਲਾਣਿਆਂ ਅੰਦਰ ਖੁਣਸ ਵਧਣ ਲੱਗੀ। ਜਾਤ-ਅਭਿਮਾਨੀ ਪਾਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ੂਦਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੈਸ਼ਨਵਾਂ ਵਾਲਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਈਰਖਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ। ਕਾਫੀ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ-

ਪਡੀਆ ਕਵਨ ਕੁਮਤਿ ਤੁਮ ਲਾਗੇ॥
ਬੂਡਹੁਗੇ[2] ਪਰਵਾਰ ਸਕਲ ਸਿਉ ਰਾਮ ਨ ਜਪਹੁ ਅਭਾਗੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਪੜੇ ਕਾ ਕਿਆ ਗੁਨੁ ਖਰ ਚੰਦਨ ਜਸ ਭਾਰਾ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਜਾਨੀ ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਾ॥੧॥
ਜੀਅ ਬਧਹੁ[3] ਸੁ ਧਰਮੁ ਕਰਿ ਥਾਪਹੁ ਅਧਰਮੁ ਕਹਹੁ ਕਤ ਭਾਈ॥
ਆਪਸ ਕਉ ਮੁਨਿਵਰ[4] ਕਰ ਥਾਪਹੁ ਕਾ ਕਉ ਕਹਹੁ ਕਸਾਈ॥੨॥
ਮਨ ਕੇ ਅੰਧੇ ਆਪਿ ਨ ਬੂਝਹੁ ਕਾਹਿ ਬੁਝਾਵਹੁ ਭਾਈ॥
ਮਾਇਆ ਕਾਰਨ ਬਿਦਿਆ ਬੇਚਹੁ ਜਨਮੁ ਅਬਿਰਥਾ[5] ਜਾਈ॥੩॥
ਨਾਰਦ ਬਚਨ ਬਿਆਸੁ ਕਹਤ ਹੈ ਸੁਕ ਕਉ ਪੂਛਹੁ ਜਾਈ॥
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਰਾਮੈ ਰਮਿ ਛੂਟਹੁ ਨਾਹਿ ਤ ਬੂਡੇ[6] ਭਾਈ॥ ੪ ॥
(ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ ਜੀ)

ਕਾਜ਼ੀ ਮੌਲਾਣਿਆਂ ਅਤੇ ਪਾਂਡਿਆਂ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਸਗੋਂ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਹੇਠੀ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀਆਂ ਪੁੱਠੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ।

ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਥਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਸਾਖੀ

ਕਬੀਰ ਜੀ, ਲੋਈ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਰਲ ਕੇ ਦਸਾਂ ਨੌਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ, ਕੱਪੜਾ ਬੁਣਦੇ, ਵੇਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ। ਮਸੀਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਆਏ ਗਏ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਰਦੇ, ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਮਨ ਨਾਲ ਰਾਮਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ। ਇਵੇਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਰਾਮ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਘਰ ਵਿੱਚ ਅੰਨ ਦੀ ਥੁੜ੍ਹ ਵਾਪਰੀ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਥਾਨ ਲੈ ਕੇ ਵੇਚਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਗਏ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹਾਤਮਾ ਮਿਲ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ,

---

1. ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ ਈਰਖਾ ਨਾਲ ਸੜਨਾ, 2. ਡੁੱਬ ਜਾਵੋਗੇ, 3. ਮਾਰਨਾ, 4. ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ (ਸਿਆਣੇ), 5. ਵਿਅਰਥ, 6. ਡੁੱਬ ਜਾਵੋਗੇ।

"ਭਗਤ ਜੀ! ਸਿਆਲ ਦੇ ਦਿਨ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬਸਤਰ ਨਹੀਂ ਹਨ. ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਥਾਨ ਮੈਨੂੰ ਬਸਤਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦੇ ਦੇਵੋ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੇਰੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨਗੇ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ, ਭੰਡਾਰੇ ਭਰਪੂਰ ਰਹਿਣਗੇ।"

ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣੇ, ਸਾਰਾ ਥਾਨ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਤਮਾ ਥਾਨ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਸਤੇ ਰਾਸ਼ਨ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਲਵਾਂ, ਘਰ ਦੇ ਜੀਅ ਭੁੱਖੇ ਉਡੀਕਦੇ ਹਨ. ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਘਰ ਮੁੜਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਆਪੇਗਾ। ਇਵੇਂ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦੇ ਘਰ ਮੁੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਗੰਗਾ ਕਿਨਾਰੇ ਜਾ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਭਗਤ ਜੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਇੰਨੇ ਮਗਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦਾ ਬਿਲਕੁੱਲ ਖਿਆਲ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਉਧਰ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤਰਕਾਲਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਏ।

ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਭਗਵਾਨ, ਭਗਤ ਵਛਲ ਜੀ, ਜੋ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਭ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਗਤ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਦੁੱਖ ਭੁੱਖ ਰੂਪੀ ਪੀੜਾ ਨਾ ਝੱਲ ਸਕੇ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਵਪਾਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਅੰਨ, ਦਾਲ, ਲੂਣ, ਘਿਓ, ਗੁੜ, ਚਾਵਲ, ਮਿਠਿਆਈ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਰਥ ਖਰੀਦ ਕੇ, ਲਦਵਾ ਕੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ, ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੀਆਂ ਬੋਰੀਆਂ ਭਗਤ ਜੀ ਘਰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਰੱਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, "ਭਾਈ! ਸ਼ਾਇਦ ਤੂੰ ਘਰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਏਂ, ਇਹ ਸਮਾਨ ਸਾਡਾ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਗਰੀਬ ਜੁਲਾਹੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਮਾਲ ਹੈ।" ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ (ਵਪਾਰੀ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਮਾਤਾ ਜੀ! ਇਹ ਸਭ ਸਮੱਗਰੀ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਭੇਜੀ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਕਬੀਰ ਮੇਰੇ ਸੇਠ ਪਾਸ ਆਪਣਾ ਥਾਨ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ, ਸੇਠ ਨੇ ਥਾਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਵਜੋਂ ਸਭ ਸਮੱਗਰੀ ਭੇਜੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਸੇਠ ਦਾ ਗੁਮਾਸ਼ਤਾ (ਦੂਤ) ਹਾਂ। ਘਬਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਖਾਵੋ ਅਨੰਦ ਕਰੋ।" ਇਵੇਂ ਆਖ ਕੇ ਸਭ ਸਮੱਗਰੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਚਲੇ ਗਏ।

ਘਰ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੰਗਰ ਪਾਣੀ ਛਕਿਆ। ਪਰ ਲੋਈ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਜੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਅੰਨ ਛਕੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਕਾਫੀ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਫਿਰ ਵੀ ਘਰ ਨਾ ਪੁੱਜੇ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਲੱਭਣ ਗਏ, ਸਭ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਟਕਾਣੇ ਵੇਖੇ ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਪੁੱਜੇ ਜਿੱਥੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਚੌਂਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਸਨ। ਕਈ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇਣ ਤੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ, ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਸੀ ਕਾਫ਼ੀ ਰਾਤ ਲੰਘ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਤਿੰਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸੁਣਾਈ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਤਿਸੰਗ ਹੁੰਦਾ, ਕਾਫੀ ਮਹਾਤਮਾ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੈਰਾਗੀ ਸਾਧੂ ਆ ਗਏ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਭੰਡਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਰੀਬ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਬਸਤਰ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਕਰਦੇ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ਰਮਾਂ,

ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜਦੋਂ ਜਾਤ-ਅਭਿਮਾਨੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਵੀ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਭੜਕ ਉੱਠੀ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ , "ਭਗਤ ਜੀ! ਤੂੰ ਸਾਰਾ ਧਨ, ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਸੀਂ ਦਾਨ ਲੈਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਨਹੀਂ?" ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਤ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਅਤੇ ਹੈਂਕੜ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਅਦਬੀ-ਭਰੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲੇ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਆਪ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਨਗਰ ਛੱਡਕੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਾਤਿ-ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦਾਨ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਅੜੇ ਰਹੇ।

ਕਬੀਰ ਜੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚੋਂ ਧਨ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕਹਿ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜੇ। ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਪਰ ਬਿਰਦ ਪਾਲਕ, ਭਗਤ ਵਛਲ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਹੇਠੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਝੱਲ ਸਕਦੇ। ਝੱਟ ਪੱਟ ਕਬੀਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਰਥ ਲਿਆ ਕੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤਾਂ ਲੁਆ ਕੇ ਮਠਿਆਈ ਆਦਿ ਛਕਾ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਰਥ ਵੰਡੇ 'ਹਰਨ ਭਰਨ ਜਾਕਾ ਨੇਤ੍ਰ ਫੇਰ॥' ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਵਰਤਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਏ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਦੁੱਗਣੀ ਵੱਧ ਗਈ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਘਰ ਵੱਲ ਟੁਰੇ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪੰਡਤ, ਭਿੱਛਕ, ਜਾਚਕ, ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਵਸਤੂਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਸ਼ੀਰਬਾਦਾਂ ਦਿੰਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖੇ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵੇਖ ਕੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਧਣ ਲੱਗੀ। ਆਏ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਭਗਤ ਜੀ ਸੰਸੇ ਨਵਿਰਤ[1] ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਜਾਤ-ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਿਮੰਤਰਣ ਭੇਜ ਦੇਣ ਦੀ ਸਾਖੀ

ਕਬੀਰ ਜੀ ਹਰ ਇੱਕ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ, ਸੰਸਾਰ ਇੱਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ:-

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ॥
ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ॥ ੧॥
ਲੋਗਾ ਭਰਮਿ ਨ ਭੂਲਹੁ ਭਾਈ॥ ਖਾਲਿਕੁ ਖਲਕ ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕੁ
ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸ੍ਰਬ ਠਾਂਈ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

(ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ-੧੩੪੯-੫੦)

ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦ, ਖੇੜਾ, ਆਤਮਕ ਸਾਹਸ[2] ਅਤੇ ਮੈਤ੍ਰੀ ਭਾਵ ਆਦਿ ਸ਼ੁਭ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੁਲਾਸ ਮਾਨਣ ਲਈ ਸੁਭਾਗੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਦੈਵੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਣ ਲੱਗਾ। ਲੋਕ ਪੁਤ੍ਰ, ਧੀਆਂ, ਇਸਤਰੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਕਈ ਜਾਤ-ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਨੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨਾਲ ਵੀ ਆ ਕੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ, "ਤੂੰ ਸ਼ੂਦਰ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕਾਂ

1. ਦੂਰ ਕਰਨਾ (ਹਟਾਉਣਾ), 2. ਹੌਸਲਾ, 3. ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ, 4. ਖੇੜਾ, ਰੱਬੀ ਮਿਹਰ।

ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਏ, ਪੁਰਾਤਨ ਜਾਤ ਵੰਡ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦੇਹ।" ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਹ ਜਿਹੜਾ (ਬ੍ਰਹਮ) ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਮਝਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਤ ਰੂਪੀ ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਕਾਲਖ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਉੱਪਰ ਮੜ੍ਹ ਕੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਚਾਦਰ ਹੇਠਾਂ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹੋ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੇ ਚੰਗੇ ਪੰਡਤਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਈਰਖਾਲੂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਵਧਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ[1] ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਨਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ, ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਵਿਉਂਤ ਘੜੀ। ਕਬੀਰ ਭਗਤ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸਭ, ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਕਬੀਰ ਭਗਤ ਜੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਭੰਡਾਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਨਿਮੰਤਰਣ[2] ਆਪ ਹੀ ਲਿਖ ਕੇ ਭਿਜਵਾ ਦਿੱਤੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਅੰਨ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਚਿੱਠੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਥੇ ਦਿਨ ਲੱਖਾਂ ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾ ਸੰਖ ਧੌਂਸੇ ਨਗਾਰੇ, ਨਰਸਿੰਘ ਵਜਾਉਂਦੇ ਕਬੀਰ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਲਾਗੇ ਆ ਕੇ ਡੇਰੇ ਲਗਾ ਬੈਠੇ, ਸਭ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਰੌਣਕ ਨਾਲ ਗਹਿਮਾ-ਗਹਿਮੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਜਦੋਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਭ ਮਹਾਤਮਾ ਮੇਰੇ ਘਰ ਈਰਖਾਲੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੱਤਰ ਪਾ ਕੇ ਸਦਵਾਏ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਛੁਪੇ। ਗਿਆਨਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਵੇਖੀਏ ਇਸ ਸਮੇਂ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਲਾਜ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਪੱਤ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਰੂਪ ਕਬੀਰ ਜੀ ਅਤੇ ਇਕ ਰੂਪ ਸੇਠ ਦਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਗੱਡੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਆ ਪੁੱਜੇ। ਲੰਗਰ ਪਕਵਾਨ ਪਕਣੇ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਏ। ਥਾਂ-ਥਾਂ ਚੰਦੋਏ ਕਨਾਤਾਂ ਤਾਣ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਮਖਮਲ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਬਸਤਰ ਵਛਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਅਨੇਕਾਂ ਤੰਬੂ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਸਭ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਉਤਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹਰ ਇੱਕ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਦੋ-ਦੋ ਬੰਦੇ ਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਆਪ ਭਗਵਾਨ (ਸੇਠ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਸਿਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਚੀਰਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ, ਕਲਗੀ ਸਜਾ ਕੇ, ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੰਡਲ, ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਦਨ ਦੀਆਂ ਖੜਾਵਾਂ ਪਹਿਨ ਕੇ, ਕਬੀਰ (ਜਿਹੜਾ ਸਰੂਪ ਵੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ) ਜੀ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਹਰ ਇੱਕ ਮਹਾਤਮਾ ਪਾਸ ਸੇਵਾ ਟਹਿਲ ਪੁਛਦੇ, ਸਭ ਉਚ ਨੀਚ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਕੰਵਲ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗੂੰ ਖਿੜ ਗਏ। ਸਭ ਸਾਧ ਸੰਤ, ਉਚ ਨੀਚ, ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਠ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣ।

ਭੰਡਾਰੇ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਭ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਚਾਵਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕੋਈ ਤੋਟ ਨਾ ਵਾਪਰੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਆਪ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਭ ਮਹਾਤਮਾਂ, ਅਭਿਆਗਤ,[3] ਗਰੀਬ-ਗੁਰਬੇ ਨੇ

---

1. ਜਗਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ 2. ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ 3. ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤ।

ਇਸ ਰੱਬੀ ਕੌਤਕ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਅਣਤੁਟ ਭੰਡਾਰੇ ਵਰਤੇ, ਵਿਦਾਇਗੀ ਵੇਲੇ ਹਰ ਇੱਕ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਸੇਰ ਲੱਡੂ ਤੇ ਦੋ-ਦੋ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਪਦਾਰਥ ਦਿੱਤੇ। ਕਾਸ਼ੀ ਨਗਰ ਦੇ ਸਭ ਊਚ, ਨੀਚ ਨਰ ਨਾਰੀ ਧੰਨ ਕਬੀਰ! ਧੰਨ ਕਬੀਰ!! ਪੁਕਾਰਨ ਲੱਗੇ। ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਾ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਇਹ ਸੇਠ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਇੱਕ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਰਚੀ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾਂ ਵਾਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨ ਲਏ ਅਤੇ ਸੇਠ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਅਜੇ ਸਾਡੀ ਧੂਣੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਹ ਮਹਾਤਮਾਂ ਹਾਂ, ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਮਣ-ਮਣ ਲੌਂਕ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੀ ਧੂਣੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਵਾਂਗੇ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਨੇਕ ਪੁਰਸ਼ ਇਹ ਖੇਡ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਪਰ ਦੁਸ਼ਟ ਟੋਲੀ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਖੁਣਸਣ ਲੱਗੇ।

ਜਦੋਂ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ, ਧੰਨ ਕਬੀਰ, ਧੰਨ ਕਬੀਰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਤਦ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪੁੱਜੇ। ਸੇਠ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦਾਂ ਦੇ ਕੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਉਦੇ ਅਸਤ[1] ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਣ ਲੱਗੇ :-

ਕਬੀਰ ਨਾ ਹਮ ਕੀਆ ਨਾ ਕਰਹਿਗੇ ਨਾ ਕਰਿ ਸਕੈ ਸਰੀਰੁ॥
ਕਿਆ ਜਾਨਉ ਕਿਛੁ ਹਰਿ ਕੀਆ ਭਇਓ ਕਬੀਰੁ ਕਬੀਰੁ॥
(ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ)

ਪਾਂਡਿਆਂ ਅਤੇ ਮੌਲਾਣਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ

ਕਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਡਤ ਦੋਵੇਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋ ਗਏ, ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਰੱਖਣ ਲੱਗੇ, ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਨਵਾਬ ਪਾਸ ਪਹਿਲਾਂ ਯਤਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਅਚਾਨਕ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਿਕੰਦਰ ਲੋਧੀ ਦੌਰਾ ਕਰਦਾ ਕਾਂਸ਼ੀ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅੱਗੇ ਫਰਿਆਦੀ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਤ! ਕਬੀਰ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਫਰ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ (ਵੇਦ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ, ਕੁਰਾਨ ਆਦਿ) ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਰਸਮ ਰਿਵਾਜਾਂ, ਰੋਜ਼ੇ, ਨਿਮਾਜਾਂ, ਇਸ਼ਨਾਨ, ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਆਦਿ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਨਿਰਾ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਿਆ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁੱਠਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਵਿਗਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੁਣਣ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਿਆਦੇ ਭੇਜ ਕੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਗਿਆ। ਨਿੱਡਰ, ਨਿਰਭੈ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜੇ, ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਖਲੋ ਗਏ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁੱਲ ਸਲਾਮ ਨਾ ਕੀਤਾ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਿਕੰਦਰ ਲੋਧੀ ਤੁਅੱਸਬ ਅਧੀਨ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਖਿੱਝ ਗਿਆ ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ

---

1. *ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੂਰਜ ਡੁਬਣ ਤੱਕ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ।*

ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰਾਮ ਰਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਇਸ ਨੇ ਸਲਾਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਲਾਲ ਪੀਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਕਬੀਰਾਂ! ਤੂੰ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਰਸਮਾਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਭੜਕਾਉਂਦਾ ਏਂ। ਮੈਨੂੰ ਸਲਾਮ ਵੀ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਜਲਦੀ ਜਵਾਬ ਦੇਹ!" ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਰਾਜਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਮੱਤ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰਕਤਾਂ[1] ਦੇ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਰੁੱਧ ਹਾਂ ਜੋ ਲੁਕਾਈ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਤੇ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਖ਼ਾਤਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪਖੰਡ ਵਿਰੁੱਧ ਹਾਂ। ਆਪ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਹੈ, ਪੰਡਤਾਂ ਤੇ ਮੌਲਵੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ "ਅੰਧਕਾਰ ਸੁਖਿ ਕਬਹਿ ਨ ਸੋਈ ਹੈ॥ ਰਾਜਾ ਰੰਕੁ[2] ਦੋਊ ਮਿਲਿ ਰੋਈ ਹੈ॥" ਦੇ ਫੁਰਮਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਸੀਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਅੱਲਾ, ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ, ਰਾਗ[3] ਦ੍ਵੈਖ[4] ਵਿੱਚ ਫਾਥੇ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਭਟਕ ਗਏ ਹੋ। ਸਲਾਮ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਭ 'ਰਾਮ' ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਰਾਮ ਹੀ ਹੈ।"

ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਦਲੇਰੀ-ਭਰੇ ਜਵਾਬ ਨਾਲ ਕਠੋਰ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਨਰਮ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪੁੱਠੀ ਮੱਤ ਵਾਲਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਪੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ "ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਗੰਗਾ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੋਬ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ।" ਹੁਕਮ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਲਿਆ, ਹੱਥ ਪੈਰ ਸੰਗਲ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲਏ। ਜੱਲਾਦ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਗੰਗਾ ਕਿਨਾਰੇ ਲੈ ਗਏ। ਮੌਲਵੀ ਤੇ ਪੰਡਤ ਖੁਸ਼ ਸਨ, ਉਹ ਮੂੰਹ ਜੋੜ ਜੋੜ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸੋਗ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬੇ ਗੋਏ ਸਨ, ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਅਤੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨਾਂ[5] ਦੀ ਭੀੜ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪ ਵੀ ਪੁੱਜ ਗਿਆ।

ਸਰਕਾਰੀ ਬੇੜਾ ਕਿਨਾਰੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਪਿਆਦਿਆਂ ਤੇ ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬੇੜੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਮਲਾਹ ਚੱਪੂ ਲਾ ਕੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਤੇਜ ਵੇਗ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬੇੜਾ ਲੈ ਗਏ। ਜੱਲਾਦਾਂ ਨੇ ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਕੰਢੇ ਖੜ੍ਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚਾਈ, "ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ। ਭਗਤ ਨੂੰ ਖਾਹ-ਮਖਾਹ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਿਆ ਆਦਿ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਈਆਂ।" ਪਰ ਰੱਬੀ ਸੱਤਾ ਜਿਹੜੀ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਨੇ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟੇ ਗਏ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਆਪਣੀ ਦੈਵੀ ਤਾਕਤ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਸੰਗਲ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਭਗਤ ਜੀ ਇੱਕ ਮ੍ਰਿਗਸ਼ਾਲਾ 'ਤੇ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਮ੍ਰਿਗਸ਼ਾਲਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤੇ ਘਾਟ ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਇਵੇਂ ਰੱਬ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕਾਂਸ਼ੀ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਵੱਧ ਗਈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਬਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ਗੰਗੁ ਗੁਸਾਇਨਿ[6] ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ॥ ਜੰਜੀਰ ਬਾਂਧਿ ਕਰਿ ਖਰੇ ਕਬੀਰ॥ ੧॥
ਮਨੁ ਨ ਡਿਗੈ ਤਨੁ ਕਾਹੇ ਕਉ ਡਰਾਇ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਚਿਤੁ ਰਹਿਓ ਸਮਾਇ॥ ਰਹਾਉ॥

1. ਭੈੜੇ ਕੰਮ, 2. ਗਰੀਬ, 3. ਪਿਆਰ, 4. ਈਰਖਾ, 5. ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ, 6. ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਰਚੇ ਦਰਿਆ ਗੰਗਾ।

ਗੰਗਾ ਕੀ ਲਹਿਰ ਮੇਰੀ ਟੁਟੀ ਜੰਜੀਰ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਛਾਲਾ ਪਰ ਬੈਠੇ ਕਬੀਰ॥੨॥
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਕੋਊ ਸੰਗ ਨ ਸਾਥ॥ ਜਲ ਥਲ ਰਾਖਨ ਹੈ ਰਘੁਨਾਥ॥੩॥ ੧੮॥
(ਭੈਰਉ ਬਾਣੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ, ਘਰੁ ੧)

ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਮੌਲਾਣਿਆਂ ਅਤੇ ਪਾਂਡਿਆਂ ਨੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਪਰ ਕਠੋਰ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਾ ਆਈ। ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਹਿਰਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਅਲੌਕਿਕ[1] ਖੇਡ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨ ਸਕੇ। ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਕੋਈ ਆਖੇ ਕਬੀਰ ਜਾਦੂਗਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਡੁੱਬਣਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਢੰਗ ਵਰਤ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਰਾਜਾ ਵੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਦੇ ਮੱਦ ਵਿੱਚ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਮੌਲਾਣਿਆਂ, ਪਾਂਡਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਕ ਲੱਕੜਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਕਬੀਰ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਢੇਰ ਵਿੱਚ ਰਖਵਾਕੇ ਅੱਗ ਲਗਵਾਈ ਗਈ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਰਾਮ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਦਾ ਵਾਲ ਹੀ ਵਿੰਗਾ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਮੁਤਸਬੀ ਮੌਲਾਣੇ ਅਤੇ ਪਾਂਡਿਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ, ਤਦ ਖ਼ੂਨੀ ਹਾਥੀ ਮੁਹਰੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਸੁਟਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਹਾਥੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਵਾਪਿਸ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਸਭ ਜਤਨ ਅਸਫਲ ਰਹੇ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਬਤ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

ਭੁਜਾ ਬਾਂਧਿ[2] ਭਿਲਾ ਕਰਿ ਡਾਰਿਓ॥ ਹਸਤੀ ਕ੍ਰੋਪਿ ਮੂੰਡ ਮਹਿ ਮਾਰਿਓ॥
ਹਸਤਿ ਭਾਗਿ ਕੈ ਚੀਸਾ ਮਾਰੈ॥ ਇਆ ਮੂਰਤਿ ਕੈ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੈ॥
ਆਹਿ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਤੁਮਰਾ ਜੋਰੁ॥ ਕਾਜੀ ਬਕਿਬੋ ਹਸਤੀ ਤੋਰੁ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਰੇ ਮਹਾਵਤ ਤੁਝੁ ਡਾਰਉ ਕਾਟਿ॥ ਇਸਹਿ ਤੁਰਾਵਹੁ ਘਾਲਹੁ ਸਾਟਿ॥
ਹਸਤਿ ਨ ਤੋਰੈ ਧਰੈ ਧਿਆਨੁ॥ ਵਾ ਕੇ ਰਿਦੈ ਬਸੈ ਭਗਵਾਨੁ॥੨॥
ਕਿਆ ਅਪਰਾਧੁ ਸੰਤ ਹੈ ਕੀਨਾ॥ ਬਾਂਧਿ ਪੋਟ ਕੁੰਚਰ[3] ਕਉ ਦੀਨਾ॥
ਕੁੰਚਰੁ ਪੋਟ ਲੈ ਲੈ ਨਮਸਕਾਰੈ॥ ਬੂਝੀ ਨਾਹੀ ਕਾਜੀ ਅੰਧਿਆਰੈ॥੩॥
ਤੀਨਿ ਬਾਰ ਪਤੀਆ[4] ਭਰਿ ਲੀਨਾ॥ ਮਨ ਕਠੋਰੁ ਅਜਹੂ ਨ ਪਤੀਨਾ॥[5]
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਹਮਰਾ ਗੋਬਿੰਦੁ॥ ਚਉਥੇ ਪਦ[6] ਮਹਿ ਜਨ ਕੀ ਜਿੰਦੁ॥੪॥
(ਰਾਗ ਗੋਂਡ ਬਾਣੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੀ)

ਸਭ ਹੀਲੇ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਰਾਜੇ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਾਮਲ ਫ਼ਕੀਰ ਹਨ, ਗੰਗਾ ਦਰਿਆ, ਅੱਗ, ਖ਼ੂਨੀ ਹਾਥੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਿਆਨ-ਰੂਪੀ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈਆਂ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪਣੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ, ਸੁਅਰਨ[7], ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਤਨ, ਹੀਰੇ ਆਦਿ ਭੇਟਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਮੈਨੂੰ ਰਾਮ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਮੁੜ ਕੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਖ਼ਾਹ-ਮਖ਼ਾਹ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਪਰਜਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਰਨੀ।

---

1. ਅਨੋਖੀ (ਕੁਦਰਤੀ), 2. ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹਕੇ, 3. ਹਾਥੀ, 4. ਪ੍ਰੀਖਿਆ, 5. ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਾ ਆਈ, 6. ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ, 7. ਸੋਨਾ।

ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ! ਦੇਖ ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਸੰਭਰ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ! ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਜੱਸ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਬੀਰ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਗਈ, ਕੋਈ ਕਾਜ਼ੀ, ਪੰਡਤ ਰਾਜਾ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਘਟਾ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਸਭ ਕਾਂਸ਼ੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਈ।

ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ

ਕਾਂਸ਼ੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਤੀਰਥ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾਂ ਦੀ ਨਗਰੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਗੋਰਖਪੁਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਮਗਹਰ ਅਸਥਾਨ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਹੜੰਬਾ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਹੜੰਬਾ (ਮਗਹਰ) ਵਿਖੇ ਮਰੇਗਾ ਉਹ ਨਰਕ ਨੂੰ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕਬੀਰ ਜੀ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਖੀਰ ਸਮੇਂ ਕਾਂਸ਼ੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮਗਹਰ (ਹੜੰਬੇ) ਆ ਕੇ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ "ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਤੁ ਮਰੈ ਹਾੜੰਬੈ ਤ ਸਗਲੀ ਸੈਨ ਤਰਾਈ", "ਕਿਆ ਕਾਸੀ ਕਿਆ ਊਖਰ ਮਗਹਰ ਰਾਮ ਰਿਦੈ ਜਉ ਹੋਈ॥" ਭਾਵ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਮਿਲਣੀ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਭਗਤੀ ਕੀਤਿਆਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਾ ਜਨਮ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਅਤੇ ਉਥੇ (ਕਾਂਸ਼ੀ) ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵੇ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵੇਂ ਮਗਹਰ ਜਾ ਕੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ ਉਹ ਨਰਕ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਬਾਬਤ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ਜਿਉ ਜਲ ਛੋਡਿ ਬਾਹਰਿ ਭਇਓ ਮੀਨਾ॥ ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਹਉ ਤਪ ਕਾ ਹੀਨਾ॥
ਅਬ ਕਹੁ ਰਾਮ ਕਵਨ ਗਤਿ ਮੋਰੀ॥ ਤਜੀ ਲੇ ਬਨਾਰਸ ਮਤਿ ਭਈ ਥੋਰੀ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਸਗਲ ਜਨਮੁ ਸਿਵ ਪੁਰੀ ਗਵਾਇਆ। ਮਰਤੀ ਬਾਰ ਮਗਹਰਿ ਉਠਿ ਆਇਆ॥੨॥
ਬਹੁਤੁ ਬਰਸ ਤਪੁ ਕੀਆ ਕਾਸੀ॥ ਮਰਨੁ ਭਇਆ ਮਗਹਰ ਕੀ ਬਾਸੀ॥੩॥
ਕਾਸੀ ਮਗਹਰ ਸਮ ਬੀਚਾਰੀ॥ ਓਛੀ ਭਗਤਿ ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰੀ॥੪॥
ਕਹੁ ਗੁਰ ਗਜ ਸਿਵ[1] ਸਭੁ ਕੋ ਜਾਨੈ॥ ਮੁਆ ਕਬੀਰੁ ਰਮਤ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮੈ॥੫॥
(ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਚਪਦੇ)

ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਅੰਤਲੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਪੁੱਛਣਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ, "ਭਗਤ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਦੀ ਮੌਤ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਜਲ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਮੋਖਦਾਤੀ ਕਾਂਸ਼ੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮਗਹਰ ਕਿਉਂ ਆ ਗਏ? ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਮੱਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਲੰਘਾਇਆ। ਹੁਣ ਮਗਹਰ ਕਿਉਂ ਆ ਬੈਠੇ?" ਇਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਭਗਤ ਜੀ ਅਗਲੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਵਿਚ

1. ਹਾਥੀ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ

ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, "ਲੋਕੋ! ਕਾਂਸ਼ੀ, ਮਗਹਰ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੋਵਗਾ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਕੱਢ ਦੇਵੋ ਕਿ ਬਿਨਾ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮਰ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ (ਈਸ਼ਵਰ) ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਰਮਤ-ਰਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮਗਹਰ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।"

ਜਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਕੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਵਿਖਾਇਆ। ਮਗਹਰ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਇਕੱਤਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਨਾਰਸ ਅਤੇ ਗੋਰਖਪੁਰ ਦੇ ਸਭ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ੧੨੦ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਆਯੂ ਬਤੀਤ ਕਰਕੇ ੧੫੭੫ ਸੰਮਤ ਵਿਚ ਗੋਰਖਪੁਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਮਗਹਰ ਵਿਖੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ।

ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ! ਮਹਾਤਮਾ, ਭਗਤ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਮਾਇਆਵਾਦੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਬੀਰ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਥੇ ਕੁਝ ਕੁ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਮਨ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਪੁਰਾਤਨ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:

ਸਨਕਾਦਿਕ ਨਾਰਦ ਮੁਨਿ ਸੇਖਾ॥ ਤਿਨ ਭੀ ਤਨ ਮਹਿ ਮਨੁ ਨਹੀ ਪੇਖਾ॥
ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਕੋਈ ਖੋਜਹੁ ਭਾਈ॥ ਤਨ ਛੂਟੇ ਮਨੁ ਕਹਾ ਸਮਾਈ॥
ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦੀ ਜੈਦੇਉ ਨਾਮਾਂ॥ ਭਗਤਿ ਕੈ ਪ੍ਰੇਮਿ ਇਨ ਹੀ ਹੈ ਜਾਨਾਂ॥

ਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥

ਕਾਂਡ-10

ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ

ਕੰਮ ਕਿਤੈ ਪਿਉ ਚਲਿਆ ਨਾਮਦੇਵ ਨੋ ਆਖਿ ਸਿਧਾਇਆ॥
ਠਾਕੁਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਦੁਧੁ ਪੀਆਵਣੁ ਕਹਿ ਸਮਝਾਇਆ॥
ਨਾਮਦੇਉ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ ਕਪਲ ਗਾਇ ਦੁਹਿਕੈ ਲੈ ਆਇਆ॥
ਠਾਕੁਰ ਨੋ ਨ੍ਹਾਵਾਲਿਕੈ ਚਰਣੋਦਕੁ[1] ਲੈ ਤਿਲਕ ਚੜ੍ਹਾਇਆ॥
ਹਥਿ ਜੋੜ ਬਿਨਤੀ ਕਰੈ ਦੁਧੁ ਪੀਅਹੁ ਜੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇਆ॥
ਨਿਹਚਉ ਕਰ ਆਰਾਧਿਆ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਦਰਸੁ ਦਿਖਲਾਇਆ।
ਭਰੀ ਕਟੋਰੀ ਨਾਮਦੇਵਿ ਲੈ ਠਾਕਰ ਨੋ ਦੂਧ ਪੀਆਇਆ॥
ਗਾਇ ਮੁਈ ਜੀਵਾਲੀਓਨੁ ਨਾਮਦੇਉ ਦਾ ਛਪਰ ਛਾਇਆ॥
ਫੇਰ ਦੇਹੁਰਾ ਰਾਖਿਓਨੁ ਚਾਰ ਵਰਨ ਲੈ ਪੈਰੀ ਪਾਇਆ॥
ਭਗਤ ਜਨਾ ਦਾ ਕਰੇ ਕਰਾਇਆ॥੧੧॥

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦)

ਜਨਮ:-ਕਤਕ ਸੁਦੀ ੧੧ ਸੰਮਤ ੧੩੨੭ ਬਿਕਰਮੀ (ਈਸਵੀ ੧੨੧੦) ਪਿੰਡ ਨਰਸੀ ਬਾਮਨੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਤਾਰਾ॥

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ:-ਪਿਤਾ ਦਾਮ ਸੇਠੀ, ਮਾਤਾ ਗੋਨਾ ਬਾਈ। **ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ:** ਪੰਡਰਪੁਰ

ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ : ਗਿਆਨੇਸ਼ਵਰ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ। **ਵਿਆਹ:**-ਗੋਬਿੰਦ ਸੇਠੀ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਰਾਜਾ ਬਾਈ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :- ਨਾਰਾਇਣ, ਮਹਾਂਦੇਵ, ਗੋਬਿੰਦ ਤੇ ਵਿਠਲ। **ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਮ:** ਲਿੰਬਾ ਬਾਈ ਸੀ।

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣਾ:- 1407 ਬਿਕਰਮੀ ਨੂੰ ਸੱਚਖੰਡ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ੬੨ ਸ਼ਬਦ ਦਰਜ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਭਰਪੂਰ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੈਸ਼ਨੋ ਭਾਵ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਪਰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ, ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਨਿਰਗੁਣ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਪਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਪਿਛੇ ਘੁਮਾਣ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਮਾਘੀ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

---

1. ਠਾਕਰ ਦੇ ਚਰਨਾ ਨੂੰ. 2. ਛੂਹਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ 3. ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਆ ਜਾਵੇ. 4. ਗਿਆਨੇਸ਼ਵਰ ਜੀ :- ਸੰਮਤ ੧੨੭੫ ਨੂੰ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਇੱਕ ਨਗਰ ਆਲੰਦੀ ਵਿੱਚ ਵਿਠਲ ਪੰਤ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਆਪਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਆਪਦੇ ਘਰ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਨਵਿਰਤ ਨਾਥ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਗਿਆਨੇਸ਼ਵਰ ਜੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਭਜਨ ਤਪ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵੇਦ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ੧੫ ਵਰ੍ਹਿਆ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੀਤਾ ਦਾ ਟੀਕਾ ਮਰਾਠੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ। ਪੰਡਰ ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਨਾਮਦੇਵ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ। ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਰਾਜਸਥਾਨ (ਬੀਕਾਨੇਰ ਤੋਂ ਦਸ ਮੀਲ ਦੂਰ) ਵਿਖੇ ਇਕ ਸੁੱਕੇ ਖੂਹ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠਕੇ ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਲ ਦੇ ਸੋਮੇ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਫੁੱਟ ਕੇ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਵੇਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਅਲੌਕਕ ਗਾਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਅੰਤ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਆਲੰਦੀ ਵਿਖੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ।

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਸਾਖੀਆਂ

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ "ਨਾਮ ਦੇਵ ਹਰਿ ਜੀਉ ਬਸਹਿ ਸੰਗਿ॥" ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ! ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਧਰੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੀ ਲਗਨ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਦਾਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ੧੧ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੧੩੨੭ ਸੰਮਤ ਨੂੰ ਦਾਮ ਸੇਠੀ ਦੇ ਘਰ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਤਾਰਾ ਦੇ ਇੱਕ ਨਗਰ ਨਰਸੀ ਬਾਮਣੀ ਵਿਖੇ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਦੀ ਮਾਤਾ ਗੋਨਾ ਬਾਈ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦਾਮ ਸੇਠੀ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ, ਠਾਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਛੀਂਬੇ ਸਨ। ਲੀੜੇ ਧੋਣ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਛਾਪਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਵਿਰਸੇ ਵਿਚੋਂ ਭਗਤੀ ਦੇ ਸ਼ੁੱਭ ਸੰਸਕਾਰ[1] ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ। ਭਾਵੇਂ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਪੰਡਤ ਜੀ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਆਪ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਿਦਿਆ ਨਾਲੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਵੱਲ ਵੱਧ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ।

ਨਗਰ ਨਰਸੀ ਬਾਮਣੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁੰਡਰ ਪੁਰ ਬੀਠਲ ਜੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਦਰ ਚੰਦ੍ਰ ਭਾਗਾ ਨਦੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਵਾਂਙੂੰ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸੁਭਾਇ-ਮਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜ ਸੱਤ ਸੌ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਮੰਦਰ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਦਰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਇੱਟ ਪਈ ਸੀ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਇੱਟ ਤੇ ਹੀ ਬੈਠ ਗਏ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਬਿਸ਼ਨੂ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਮੂਰਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਮੰਦਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਵੀ ਇਸ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਤੋਤਲੀ, ਮਿੱਠੀ, ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਬਾਲਕ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਸਰਗੁਣ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਭਗਤੀ ਦੀ ਲਗਨ ਵਧਦੀ ਗਈ।

ਕੁੱਝ ਕੁ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸੇਠੀ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਰਾਜਾ ਬਾਈ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੀਵਨ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਕੰਮ ਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਠਾਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਗਏ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਅਤਿਅੰਤ[2] ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ। ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਸੁਭਾ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੁਵਖਤੇ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਠਾਕਰ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਉਣ ਉਪਰੰਤ

---

1. ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ, 2. ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਸ਼ੀ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ।

ਦੁੱਧ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਅੱਗੇ ਧਰਕੇ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਲਈ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਨੇ ਦੁੱਧ ਨਾ ਪੀਤਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀਆਂ, "ਹੇ ਠਾਕੁਰ ਜੀ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕਹੇ ਦੁੱਧ ਨਾ ਪੀਵੋਗੇ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਣਗੇ, ਅੱਗੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੁੱਧ ਪੀਂਦੇ ਹੋ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਪੀ ਲਵੋ ਜੀ।"

ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸਚਾ ਵੇਖ ਕੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਜੋ ਕਦੀ ਹਿੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਕੁਝ ਖਾ ਪੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸੇ ਮੂਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਖਿਆਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਪੀਤਾ, ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਭੋਲੇਪਨ 'ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ। ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਬਖ਼ਸ਼ੀ। ਜਦੋਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਦ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਠਾਕਰ ਜੀ ਦੇ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸਹੀ-ਸਹੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ।

ਨਾਮਦੇਵ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਆਖਿਆ, "ਨਾਮਦੇਵ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਵਾਂਙੂੰ ਸਿਰਫ ਇਕ ਉਂਗਲੀ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਭਿਉਂਕੇ ਠਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲੁਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਛੋਟੀ ਆਯੂ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਏ।" ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਕਟੋਰੀ ਭਰ ਕੇ ਠਾਕਰਾਂ ਅੱਗੇ ਧਰ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਇਵੇਂ ਆਖਦੇ ਰਹੇ, "ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ, ਮੈਥੋਂ ਇਕੱਲੇ ਤੋਂ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਦੁੱਧ ਪੀ ਲਿਆ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਦੁੱਧ ਪੀ ਲਵੋ ਤਾਂ ਜੋ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਆ ਜਾਵੇ।" ਅੰਤ ਤ੍ਰਕਾਲਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅੰਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ :-

ਦੂਧੁ ਕਟੋਰੈ ਗਡਵੈ ਪਾਨੀ॥ ਕਪਲ ਗਾਇ ਨਾਮੈ ਦੁਹਿਆਨੀ॥੧॥
ਦੂਧੁ ਪੀਉ ਗੋਬਿੰਦੇ ਰਾਇ॥ ਦੂਧੁ ਪੀਉ ਮੇਰੋ ਮਨੁ ਪਤੀਆਇ[1]॥
ਨਾਹੀ ਤ ਘਰ ਕੋ ਬਾਪੁ ਰਿਸਾਇ[2] ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਸੋੁਇਨ ਕਟੋਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰੀ। ਲੈ ਨਾਮੈ ਹਰਿ ਆਗੈ ਧਰੀ॥੨॥
ਏਕੁ ਭਗਤੁ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਬਸੈ॥ ਨਾਮੇ ਦੇਖਿ ਨਰਾਇਨੁ ਹਸੈ॥੩॥
ਦੂਧੁ ਪੀਆਇ ਭਗਤੁ ਘਰਿ ਗਇਆ॥ ਨਾਮੇ ਹਰਿ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਭਇਆ॥੪॥
(ਭੈਰਉ ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਉ ਜੀਉ ਕੀ, ਘਰੁ ੧)

ਇਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ, ਯਕੀਨ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਗਈ। ਪਰ ਭੋਲੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਬੀਠਲ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿਚਲੀ ਬਣੀ ਮੂਰਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਛੋਟੀ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਹਾਤਮਾ ਗਿਆਨੇਸ਼ਵਰ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, "ਨਾਮਦੇਵ ਭਗਵਾਨ ਜਿਸਨੂੰ ਤੂੰ ਬੀਠਲ ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਕੇਵਲ ਇਸ ਮੰਦਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਕਰ

1. ਮਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਆ ਜਾਵੇ, 2. ਰੁੱਸ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦੇਹੁ, ਉਹ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ, ਪੱਤੇ, ਫੁੱਲ, ਬਣ-ਤ੍ਰਿਣ ਵਿਚ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਜੀ ਵਿਆਪਕ ਹਨ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਵੋ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।"

ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਯਕੀਨ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਆਨੀਲੇ[1] ਕੁੰਭ ਭਰਾਈਲੇ ਊਦਕ[2] ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਉ॥
ਬਇਆਲੀਸ ਲਖ ਜੀ ਜਲ ਮਹਿ ਹੋਤੇ ਬੀਠਲੁ ਭੈਲਾ ਕਾਇ ਕਰਉ॥੧॥
ਜਤ੍ਰ ਜਾਉ ਤਤ ਬੀਠਲੁ ਭੈਲਾ॥ ਮਹਾ ਅਨੰਦ ਕਰੇ ਸਦ ਕੇਲਾ[3] ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਆਨੀਲੇ ਫੂਲ ਪਰੋਈਲੇ ਮਾਲਾ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਹਉ ਪੂਜ ਕਰਉ॥
ਪਹਿਲੇ ਬਾਸੁ ਲਈ ਹੈ ਭਵਰਹ ਬੀਠਲ ਭੈਲਾ ਕਾਇ ਕਰਉ॥੨॥
ਆਨੀਲੇ ਦੂਧੁ ਰੀਧਾਈਲੇ ਖੀਰੰ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਨੈਵੇਦੁ[4] ਕਰਉ॥
ਪਹਿਲੇ ਦੂਧੁ ਬਿਟਾਰਿਓ[5] ਬਛਰੈ ਬੀਠਲ ਭੈਲਾ ਕਾਇ ਕਰਉ॥੩॥
ਈਭੈ ਬੀਠਲੁ ਊਭੈ ਬੀਠਲੁ ਬੀਠਲੁ ਬਿਨੁ ਸੰਸਾਰੁ ਨਹੀ॥
ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ ਨਾਮਾ ਪ੍ਰਣਵੈ[6] ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਤੂੰ ਸਰਬ ਮਹੀ॥੪॥੨॥

(ਆਸਾ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮਦੇਉ ਜੀ ਕੀ)

2.

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਗਊ ਜੀਊਂਦੀ ਕਰਨੀ

ਸੰਤ ਗਿਆਨੇਸ਼ਵਰ ਜੀ ਦੀ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਨਾਲ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਵੀ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਚੱਲ ਪਏ। ਪ੍ਰਯਾਗ, ਕਾਂਸ਼ੀ, ਹਰਿਦੁਆਰ, ਮਥਰਾ ਆਦਿ ਤੀਰਥਾਂ ਤੂੰ ਹੁੰਦੇ ਦਿੱਲੀ ਪੁੱਜੇ। ਆਪ ਜਮਨਾ ਘਾਟ ਉਪਰ ਠਹਿਰੇ, ਹਿੰਦੂ, ਸੂਫ਼ੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ, ਸ਼ਹਿਰ ਹੁੰਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਰੰਗਣ ਚੜ੍ਹੀ ਉਥੇ ਈਰਖਾਲੂਆਂ ਅੰਦਰ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਭੜਕ ਉੱਠੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੁਲਤਾਨ ਪਾਸ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕੀਤੀ, "ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਤ! ਵੇਖੋ ਇੱਕ ਹਿੰਦੂ ਖ਼ੁਦਾਈ ਬਾਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਤੁਸੀਂ ਉਸਦਾ ਪਰਤਾਵਾ ਲਵੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਗਊ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਜਿਸਦਾ ਮਿੱਠਾ ਦੁੱਧ ਪੀਂਦੇ ਹੋ ਮਰ ਗਈ ਹੈ, ਨਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਆਖੋ ਕਿ ਗਊ ਜੀਊਂਦੀ ਕਰੇ।"

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਿਆਦੇ ਭੇਜ ਕੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਆਖਿਆ, "ਨਾਮਦੇਵ! ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਬਹੁਤ ਉਪਮਾ ਸੁਣੀ ਹੈ; ਆਪ ਮੇਰੀ ਗਊ ਜੀਊਂਦੀ ਕਰ ਦਿਓ; ਜੇਕਰ ਗਊ ਜਿਊਂਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਵੋ: ਜੇਕਰ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਰਿਆ

---

1. ਲਿਆਂਦਾ, 2. ਜਲ, 3. ਅਨੰਦ ਕਰਨਾ, 4. ਭੋਗ ਲਗਵਾਵਾਂ, 5. ਚੁੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ, 6. ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹੋਇਆ ਹੀ ਸਮਝੋ।" ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਰਾਜਨ! ਮਰੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰਨਾ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਹੀ ਵੱਸ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਪੈਗੰਬਰ; ਅਉਲੀਏ; ਅਵਤਾਰ ਨਾ ਤਾਂ ਆਪ ਮਰਦੇ, ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਉੱਮਤ ਨੂੰ ਮਰਨ ਦਿੰਦੇ, ਬਾਕੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਸੋਨੇ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਣੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹਿੰਦੂ; ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਰੂਹ ਤਾਂ ਇਕੋ ਈਸ਼ਵਰ ਅੱਲਾ ਦੀ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ, ਇਹ ਜੋਤ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਿਰਫ ਸਰੀਰ (ਮਿੱਟੀ) ਹੀ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੁ ਗਊ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡ ਦਿਉ।"

ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਪਿਛੋਂ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਰੱਬੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਰਾਜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਦੇਖੋ! ਹੋਰ ਲੋਕ ਮੈਥੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਲਾਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਪਰ ਇਸ ਹਿੰਦੂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਾਣ ਹੀ ਦਲ ਮਲ ਦਿੱਤਾ (ਭਾਵ ਮੇਰੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ) ਹੈ। ਕੁੱਝ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਧਨ ਲੈ ਕੇ ਨਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਉ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਰਾਜਾ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਧਨ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਦੋਜ਼ਕ ਵਿਚ ਪਵਾਂਗਾ ਜੇਕਰ ਨਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਛੱਡਾਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਬੇਈਮਾਨ ਆਖਣਗੇ। ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਬਾਰੇ ਜਦੋਂ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਤੱਦ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗੀ, "ਬੇਟਾ! ਰਾਮ ਛੋਡਿ ਕੀ ਨ ਭਜੇ ਖੁਦਾਇ॥" ਪਰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, "ਨ ਹਉ ਤੇਰਾ ਪੂੰਗੜਾ ਨ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਮਾਇ॥" ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਆਖਣ ਲਈ ਕਹੇਂ। ਮਾਤਾ ਵੀ ਚੱਪ ਕਰ ਗਈ।

ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਸਿਪਾਹੀਆਂ, ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਲੋਕ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਨਾਮਦੇਵ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਜੱਲਾਦਾਂ ਨੇ ਨਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਬੰਨ ਕੇ ਹਾਥੀ ਅੱਗੇ ਸੁੱਟਿਆ। ਹਾਥੀ ਸੁੰਡ ਨਾਲ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹੇ। ਹਾਥੀ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਨਾਮਦੇਵ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ।

ਅੰਤ ਰਾਜੇ ਨੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, "ਨਾਮਦੇਵ ਤੈਨੂੰ ਸੱਤਾ ਘੜੀਆਂ ਦੀ ਮੁਹਲਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਮਰੀ ਹੋਈ ਗਊ ਜੀਊਂਦੀ ਕਰ ਦੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।"

ਕਤਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲਦਿਆਂ ਸਭ ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਰੀ ਸੋਗ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਏ। ਸੱਤ ਘੜੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਗਰੜ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ "ਪਾਖੰਤਣ ਬਾਜ ਬਜਾਇਲਾ॥ ਗਰੁੜ ਚੜ੍ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ ਆਇਲਾ॥" ਅਤੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, "ਨਾਮਦੇਵ, ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਕਹੇਂ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਪੁੱਠੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਸ਼ਹਿਰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।" ਪਰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਭਗਵਾਨ ਜੀ! ਸਭ ਜੀਅ ਜੰਤ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪ ਗਊ ਹੀ ਜਿਊਂਦੀ ਕਰ ਦਿਓ।" ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ। ਨਾਮਦੇਵ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨ ਕੱਟੇ, ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਿਆ, ਅਨੇਕਾਂ ਵਰ ਦਿੱਤੇ, ਮਰੀ ਹੋਈ ਗਊ ਜੀਊਂਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਗਊ ਦਾ ਦੁੱਧ ਚੋ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਧਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਿਊਂਦੀ ਹੋਈ ਗਊ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਸਲੀਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਦਰਦ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਅਤਿ

ਕਸ਼ਟ ਵਿਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ, ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਗਏ, ਤੁਸੀਂ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ ਹੋ ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਲਵੋ।" ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮੇਤ ਅਹਿਲਾਕਾਰਾਂ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਖਿਆ, "ਰਾਜਨ! ਅੱਗੋਂ ਵਾਸਤੇ ਸੱਤ ਧਰਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਚਲਣਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਖ਼ਾਹ-ਮਖ਼ਾਹ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।"

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਤੁਗਲਕ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਪੂਰਬਕ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਧਨ, ਗ੍ਰਾਮ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਪਾਲਕੀ ਲੈ ਲਵੋ ਤਾਂ ਜੋ ਮੇਰਾ ਵੀ ਉਧਾਰ ਹੋ ਸਕੇ, ਪਰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਲੋਮਲੀ ਇੱਕ ਪਲੰਘ ਸਵਰਨ ਮਣੀਆਂ ਨਾਲ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਭੇਟਾ ਕਰ ਹੀ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਪਲੰਘ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸੁਟਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੌਤਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪਲੰਘ ਦੀ ਨਾਮਦੇਵ ਨੇ ਕੋਈ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸੁਟਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਗਿਆਨ-ਰੂਪੀ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਸੀ, ਜਾ ਕੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਮੇਰਾ ਬਾਲਕ ਬਹੁਤ ਅੜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਪਲੰਘ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।" ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਨਿਕਾਰੇ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣਾ ਪਲੰਘ ਕਢਵਾ ਲਵੋ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੋਭੇ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਨਦੀ ਵਿਚੋਂ ਪਲੰਘ ਕੱਢਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਚੋਭਿਆਂ ਨੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਟੁੱਬੀ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਇੱਕ ਪਲੰਘ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਤਦ ਉਸ ਪਲੰਘ ਦੇ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੱਤਰ ਪਲੰਗ ਹੋਰ ਨਿਕਲੇ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਦੇਖਦੇ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਸਿਵਾਏ ਇਕ ਪਲੰਘ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਹਿ ਗਏ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਤੋਂ ਇਸ ਕੌਤਕ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਨ ਇਹ ਪਲੰਘ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾਨ ਕੀਤੇ ਪਲੰਘ ਦੇ ਇਵਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਮਿਲਣੇ ਸਨ, ਪਰ ਤੇਰੀ ਬੇ-ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਹਲੀ ਕਾਰਨ ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਨ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਲੀਭੂਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਦਾ ਇੱਕ ਹੀ ਪਲੰਘ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਗਲ ਵਿਚ ਪੱਲਾ ਪਾ ਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਪੂਰਬਕ ਆਪਣੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਮੈਂ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸਖਣਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਮੈਨੂੰ ਖ਼ਿਮਾ ਕਰ ਦਿਓ।" ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਰਾਜਨ ਅੱਗੋਂ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਤਮਾ, ਸੰਤ ਫਕੀਰ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਦੂਜੇ ਸਾਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਉਣਾ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਕੱਢ ਲਵੋ।" ਰਾਜਾ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਆਪਣੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ:

ਸੁਲਤਾਨੁ ਪੂਛੈ ਸੁਨੁ ਬੇ ਨਾਮਾ॥ ਦੇਖਉ ਰਾਮ ਤੁਮਾਰੇ ਕਾਮਾ॥
ਨਾਮਾ ਸੁਲਤਾਨੇ ਬਾਧਿਲਾ॥ ਦੇਖਉ ਤੇਰਾ ਹਰਿ ਬੀਠੁਲਾ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਬਿਸਮਿਲ[1] ਗਊ ਦੇਹੁ ਜੀਵਾਇ॥ ਨਾਤਰੁ[2] ਗਰਦਨਿ ਮਾਰਉ ਠਾਂਇ॥
ਬਾਦਿਸਾਹ ਐਸੀ ਕਿਉ ਹੋਇ॥ ਬਿਸਮਿਲਿ ਕੀਆ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ॥
ਮੇਰਾ ਕੀਆ ਕਛੂ ਨ ਹੋਇ॥ ਕਰਿ ਹੈ ਰਾਮੁ ਹੋਇ ਹੈ ਸੋਇ॥

---

1. ਮਰੀ ਹੋਈ, 2. ਨਹੀਂ ਤਾਂ।

ਬਾਦਿਸਾਹੁ ਚੜ੍ਹਿਓ ਅਹੰਕਾਰਿ॥ ਗਜ ਹਸਤੀ ਦੀਨੋ ਚਮਕਾਰਿ॥
ਰੁਦਨੁ[1] ਕਰੈ ਨਾਮੇ ਕੀ ਮਾਇ॥ ਛੋਡਿ ਰਾਮ ਕੀ ਨ ਭਜਹਿ ਖੁਦਾਇ॥
ਨ ਹਉ ਤੇਰਾ ਪੂੰਗੜਾ[2] ਨ ਤੂ ਮੇਰੀ ਮਾਇ॥ ਪਿੰਡੁ ਪੜੈ[3] ਤਉ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ॥
ਕਰੈ ਗਜਿੰਦ ਸੁੰਡ ਕੀ ਚੋਟ॥ ਨਾਮਾ ਉਬਰੈ ਹਰਿ ਕੀ ਓਟ[4] ॥
ਕਾਜੀ ਮੁਲਾਂ ਕਰਹਿ ਸਲਾਮੁ॥ ਇਨਿ ਹਿੰਦੂ ਮੇਰਾ ਮਲਿਆ[5] ਮਾਨੁ॥
ਬਾਦਿਸਾਹ ਬੇਨਤੀ ਸੁਨੇਹੁ॥ ਨਾਮੇ ਸਰਭਰਿ[6] ਸੋਨਾ ਲੇਹੁ॥
ਮਾਲੁ ਲੇਉ ਤਉ ਦੋਜਕਿ ਪਰਉ॥ ਦੀਨ ਛੋਡਿ ਦੁਨੀਆ ਕਉ ਭਰਉ॥
ਪਾਵਹੁ ਬੇੜੀ ਹਾਥਹੁ ਤਾਲ॥ ਨਾਮਾ ਗਾਵੈ ਗੁਨ ਗੋਪਾਲ॥
ਗੰਗ ਜਮਨੁ ਜਉ ਉਲਟੀ ਬਹੈ॥ ਤਉ ਨਾਮਾ ਹਰਿ ਕਰਤਾ ਰਹੈ॥
ਸਾਤ ਘੜੀ ਜਬ ਬੀਤੀ ਸੁਣੀ॥ ਅਜਹੁ ਨ ਆਇਓ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਣੀ॥
ਪਾਖੰਤਣ ਬਾਜ ਬਜਾਇਲਾ॥ ਗਰੁੜ ਚੜ੍ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ ਆਇਲਾ॥
ਆਪਨੇ ਭਗਤ ਪਰਿ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ॥ ਗਰੁੜ ਚੜ੍ਹੇ ਆਏ ਗੋਪਾਲ॥
ਕਹਹਿ ਤ ਧਰਣਿ[7] ਇਕੋਡੀ ਕਰਉ॥ ਕਹਹਿ ਤ ਲੇ ਕਰਿ ਊਪਰਿ ਧਰਉ॥
ਕਹਹਿ ਤਾ ਮੁਈ ਗਊ ਦੇਉ ਜੀਆਇ॥ ਸਭੁ ਕੋਈ ਦੇਖੈ ਪਤੀਆਇ॥
ਨਾਮਾ ਪ੍ਰਣਵੈ ਸੇਲ ਮਸੇਲ[8] ॥ ਗਊ ਦੁਹਾਈ ਬਛਰਾ ਮੇਲਿ॥
ਦੂਧਹਿ ਦੁਹਿ ਜਬ ਮਟਕੀ ਭਰੀ॥ ਲੇ ਬਾਦਿਸਾਹ ਕੇ ਆਗੇ ਧਰੀ॥
ਬਾਦਿਸਾਹੁ ਮਹਲ ਮਹਿ ਜਾਇ॥ ਅਉਘਟ[9] ਕੀ ਘਟ ਲਾਗੀ ਆਇ॥
ਕਾਜੀ ਮੁਲਾਂ ਬਿਨਤੀ ਫੁਰਮਾਇ॥ ਬਖਸੀ ਹਿੰਦੂ ਮੈ ਤੇਰੀ ਗਾਇ॥
ਨਾਮਾ ਕਹੈ ਸੁਨਹੁ ਬਾਦਿਸਾਹ॥ ਇਹੁ ਕਿਛੁ ਪਤੀਆ ਮੁਝੈ ਦਿਖਾਇ॥
ਇਸ ਪਤੀਆ ਕਾ ਤਿਹੈ ਪਰਵਾਨੁ॥ ਸਾਚਿ ਸੀਲਿ ਚਾਲਹੁ ਸੁਲਿਤਾਨੁ॥
ਨਾਮਦੇਉ ਸਭੁ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥ ਮਿਲਿ ਹਿੰਦੂ ਸਭ ਨਾਮੇ ਪਹਿ ਜਾਏ॥
ਜਉ ਅਬ ਕੀ ਬਾਰ ਨ ਜੀਵੈ ਗਾਇ॥ ਤ ਨਾਮਦੇਵ ਕਾ ਪਤੀਆ ਜਾਇ॥
ਨਾਮੇ ਕੀ ਕੀਰਤਿ ਰਹੀ ਸੰਸਾਰ॥ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਲੇ ਉਧਰਿਆ ਪਾਰਿ॥
ਸਗਲ ਕਲੇਸ ਨਿੰਦਕ ਭਇਆ ਖੇਦੁ॥[10] ਨਾਮੇ ਨਾਰਾਇਨ ਨਾਹੀ ਭੇਦੁ॥

(ਭੈਰਉ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀਉ, ਘਰ ੨)

3.

ਮੁਗ਼ਲ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨ ਲੈਣਾ

ਯਾਤਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਰੀ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਦੁਆਰਕਾ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਅਚਾਨਕ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਏ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਬਾਕੀ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜ ਗਏ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪਠਾਣ

1. ਰੋਂਦੀ ਹੋਈ, 2. ਸਰੀਰ ਵੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਣ, 3. ਮੁਸੀਬਤ (ਔਖੀ ਘੜੀ), 4. ਆਸਰਾ, 5. ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ, 6. ਬਰਾਬਰ, 7. ਧਰਤੀ, 8. ਪਿਛਲੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, 9. ਮੁਸੀਬਤ (ਔਖੀ ਘੜੀ), 10 ਦੁੱਖ।

ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਪਠਾਣ (ਮੁਗਲ) ਨੇ ਨਾਮਦੇਵ ਦੀ ਡਾਂਟ ਡਪਟ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਘੋੜੀ ਦੀ ਵਿਛੇਰੀ ਚੁਕਵਾ ਕੇ ਨਾਲ ਟੋਰ ਲਿਆ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮੁਗਲ ਪਾਸੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਆਪ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ? ਮੁਗਲ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਦੁਆਰਕਾ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।" ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਦੁਆਰਕਾ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਆਪ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਹੋ! ਤੁਸੀਂ ਮੁਗ਼ਲ ਦਾ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਹੋ।" ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗਲੇ ਲਗਾਇਆ।। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਅਲੌਕਿਕ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਵੇਂ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

ਹਲੇ ਯਾਰਾਂ ਹਲੇ ਯਾਰਾਂ ਖੁਸਿਖਬਰੀ।। ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਂਉ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਂਉ।।
ਨੀਕੀ[1] ਤੇਰੀ ਬਿਗਾਰੀ ਆਲੇ[2] ਤੇਰਾ ਨਾਉ।।੧।।ਰਹਾਉ।।
ਕੁਜਾ ਆਮਦ[3] ਕੁਜਾ ਰਫਤੀ[4] ਕੁਜਾ ਮੇਰਵੀ[5]।। ਦ੍ਵਾਰਿਕਾ ਨਗਰੀ ਰਾਸਿ ਬੁਗੋਈ।।
ਖੂਬੁ ਤੇਰੀ ਪਗਰੀ ਮੀਠੇ ਤੇਰੇ ਬੋਲ।। ਦ੍ਵਾਰਿਕਾ ਨਗਰੀ ਕਾਹੇ ਕੇ ਮਗੋਲ।।੨।।
ਚੰਦੀ ਹਜਾਰ[6] ਆਲਮ ਏਕਲ ਖਾਂਨਾ।। ਹਮ ਚਿਨੀ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਾਂਵਲੇ ਬਰਨਾਂ।।
ਅਸਪਤਿ ਗਜਪਤਿ ਨਰਹ ਨਰਿੰਦ[7]।। ਨਾਮੇ ਕੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਮੀਰ[8] ਮੁਕੰਦ।।੪।।੨।।੩।।

(ਰਾਗ ਤਿਲਗ, ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ)

4.

ਸੁੱਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਆ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਦਾ ਉਦਾਰ ਕਰਨਾ

ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੀ ਭਗਤ ਮੰਡਲੀ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪੁੱਜੀ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨ, ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਇਕ ਜਲਦੇ ਭੱਠ ਵਾਂਙੂੰ ਤਪ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ। ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਇੱਕ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਕੁਝ ਝਾੜੀਆਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਬੈਠ ਗਈ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੁੱਛ-ਗਿਛ ਕੀਤੀ। ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਉਸ ਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, "ਇੱਕ ਖੂਹ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।" ਬਾਕੀ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਨੇ ਉਥੋਂ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਿਆਸੀ ਵੇਖ ਕੇ, ਗਾਗਰ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਖੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਚੱਲ ਪਏ। ਪ੍ਰੇਤ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਲੋਕ ਖੂਹ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਣੀ ਭਰਨੋਂ ਹੱਟ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਬਿਲਕੁਲ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੀ।

ਖੂਹ ਤੋਂ ਉਰੇ ਹੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਮਹਾਂ-ਭਿਆਨਕ, ਬਿਕਰਾਲ ਰੂਪ, ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਤਾਬੇ ਵਰਗੇ ਸਿਰ, ਲੰਬੀ ਜੀਭ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹੱਥ ਪੈਰ, ਕੁਚੀਲ, ਕਰੂਪ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਤ ਨੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਡਰਾਇਆ। ਪਰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਬਿਲਕੁਲ ਚੁੱਪ ਅਤੇ ਅਡੋਲ ਰਹੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਟੁਰੇ ਗਏ, ਜਦੋਂ ਖੂਹ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਬਿਲਕੁਲ ਘੱਟ ਦੇਖਿਆ। ਪ੍ਰੇਤ ਵੀ ਮੁੜ ਮੁੜ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਹੋ ਕੇ ਘੇਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੁ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰੇਤ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਛੈਣੇ ਕੱਢ

---

1. ਚੰਗੀ ਵਧੀਆ, 2. ਬੜਾ ਵੱਡਾ, 3. ਕਿਥੋਂ ਆਏ ਹੋ, 4. ਗਿਆ ਸੀ, 5. ਕਿਧਰ ਚਲੇ ਹੋ, 6 ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, 7. ਘੋੜਿਆ ਦਾ ਮਾਲਕ, 8. ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, 9. ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ; ਭਗਤ ਜੀ ਬਿਲਕੁਲ ਮਗਨ ਹੋ ਗਏ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਤ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਧਾਰ ਕੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਤ ਦੀ ਜੂਨ ਕਿਉਂ ਮਿਲੀ ਸੀ?" ਤਦ ਪ੍ਰੇਤ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਾਤ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਕੇ ਭਗਤਾਂ, ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਕਰਮਾਂ ਸਦਕਾ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਤ ਜੂਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਪ੍ਰੇਤ ਜੂਨ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਇਥੇ ਦੁਖੀ ਰਿਹਾ। ਅੱਜ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦਾਸਾਂ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਮੈਨੂੰ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ।"

ਪ੍ਰੇਤ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਗਾਗਰ ਉੱਠਾ ਕੇ ਖੂਹ ਦੀ ਮੌਣ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ, ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਖੂਹ ਵਿਚ ਕੁੰਗੂ ਵਰਗਾ ਨਿਰਮਲ, ਸੀਤਲ ਜਲ ਲਹਿਰਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਪਰ ਹੀ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗਾਗਰ ਜਲ ਦੀ ਭਰ ਲਈ ਅਤੇ ਮੰਡਲੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਪਿਛੋਂ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਵਧ ਗਿਆ।

5.

ਦੇਹੁਰਾ ਫਿਰਨ ਦਾ ਕੌਤਕ

ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਕਲਪਧਾਰਾ ਮੰਦਰ ਪਾਸ ਪੁੱਜੇ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚੱਲ ਪਏ। ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪਾਂਡਿਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਆਰਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਜ਼ਾਤ ਅਭਿਮਾਨੀ ਪਾਂਡੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸੁਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਛੀਂਬਾ ਜ਼ਾਤ ਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਫਰਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਆਖਿਆ, "ਇਹ ਮੰਦਰ ਉੱਚੀ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲਿਆ ਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਨੀਚ ਜ਼ਾਤ ਦਾ ਛੀਂਬਾ ਇਸ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ।" ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਇਵੇਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜ਼ਾਤ ਪਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਹਨ।

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਏ ਅਤੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ :-

ਹਸਤ ਖੇਲਤ ਦੇਹੁਰੇ ਆਇਆ॥ ਭਗਤਿ ਕਰਨ ਨਾਮਾ ਪਕਰਿ ਉਠਾਇਆ॥੧॥
ਹੀਨੜੀ ਜਾਤ ਮੇਰੀ ਜਾਦਮ[1] ਰਾਇਆ॥ ਛੀਪੇ ਕੇ ਜਨਮਿ ਕਾਹੇ ਕਉ ਆਇਆ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਲੈ ਕਮਲੀ ਚਲਿਓ ਪਲਟਾਇ॥ ਦੇਹੁਰੈ ਪਾਛੈ ਬੈਠਾ ਜਾਇ॥੨॥
ਜਿਉ ਜਿਉ ਨਾਮਾ ਹਰਿ ਗੁਣ ਉਚਰੈ॥ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਕਉ ਦੇਹੁਰਾ ਫਿਰੈ॥੩॥੬॥
(ਭੈਰਉ ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਉ ਜੀਉ ਕੀ ਘਰੁ ੧)

ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨਾਮਦੇਵ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕੇ, ਅਗਸਤ ਮੁਨੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਸੁੱਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਗੋਤਮ ਰਿਖੀ ਨੇ ਜੁੱਗ ਪਲਟ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਤਪੱਸਵੀਆਂ ਨੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕਰ

---

1 ਜਾਦਵ ਕੁੱਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਜੀ (ਸਰਗੁਣ ਉਪਾਸਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ)।

ਵਖਾਈਆਂ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਹਉਮੈਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਪਰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਾਤ ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਦਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਭੁਆਂ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਧਰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੱਥਰ ਮੂਰਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, "ਨਾਮਦੇਵ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਖੰਡੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਖ਼ਾਹ-ਮੁਖ਼ਾਹ ਤੰਗ ਕੀਤਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵਾਂ?" ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਦੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। "ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ" ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਸੀ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਹੇ ਪਤਿਤਪਾਵਨ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ, ਦਿਆਲੂ, ਕਿਰਪਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ, ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਆਪ ਜੀ ਦੀ (ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ) ਤ੍ਰੈ ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦੇ ਵੱਸ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਸੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿਓ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ "ਅਹੰਕਾਰੀਆ ਨਿੰਦਕਾ ਪਿਠਿ ਦੇਇ ਨਾਮਦੇਉ ਮੁਖਿ ਲਾਇਆ॥" ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮਨੋਭਾਵਨਾ ਪੂਰਨ ਕਰਕੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ।

ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਵੇਖ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾ ਅਵਗੁਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਉਪਰ ਵੀ ਗੁਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ। ਮਾਇਆ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਪਾਂਡਿਆਂ ਨੇ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਖੋਹ ਲਿਆ ਸੀ, ਮੰਦਰ ਦੇ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਭੁਚਾਲ ਨਾਲ ਗਰਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਗਰਕ ਹੋਣੋ ਬਚ ਗਏ। ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਵਾਂਙੂੰ ਖਿੜ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸੱਚੇ ਭਗਤ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋ ਗਈ।

6.
ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਛੰਨ ਬਣਾਉਣੀ

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਇਕ ਨਿਮਖ ਵੀ ਮਨ ਤੋਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਦੇ ਸਨ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨਾਮਦੇਵ ਦੇ ਸਭ ਕਾਰਜ ਆਪ ਸਵਾਰਦੇ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹੀ ਖੇਡ ਵਰਤੀ ਕਿ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਸਭ ਸਮੱਗਰੀ ਸੜ ਗਈ, ਜੋ ਕੁਝ ਬਚਿਆ ਵੀ ਸੀ, ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਹਰਖ ਸੋਗ[1] ਤੋਂ ਉਪਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨਿਰਸੰਕਲਪ[2] ਰਹਿ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਇਸ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਨੂੰ ਵੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਖੇਡ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਸਮਾਨ ਸੜ ਗਿਆ, ਉਪਰੋਂ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਚਿਆ ਸਮਾਨ ਵੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਘਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਹੁਤ ਔਖੇ ਹੋਣਗੇ, ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਸਨ

1. ਖ਼ੁਸ਼ੀ, ਗ਼ਮੀ. 2. ਫੁਰਨੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਪਰ ਈਰਖਾਲੂ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ।

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਦਾਮ ਸੇਠੀ ਨੇ ਕੁਝ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੇ ਛੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਲੈਣ ਭੇਜਿਆ। ਨਗਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕੁੱਝ ਮਹਾਤਮਾ ਮਿਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਕਿਸੇ ਸੇਠ ਦਾ ਘਰ ਪੁਛਿਆ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਮੈਂ ਇੱਕ ਸੇਠ ਦਾ ਨੌਕਰ ਹਾਂ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਮਾਇਆ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਆਓ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਾਣੀਏ ਪਾਸੋਂ ਭੋਜਨ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਲੈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।" ਮਹਾਤਮਾ ਸਮੱਗਰੀ ਲੈ ਕੇ ਅਸ਼ੀਰਬਾਦ ਦੇ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਛਪਰ ਬਣਾਉਣ ਬਾਬਤ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ, ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਵੇਕਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਚੌਂਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਗਏ। ਉਧਰ ਘਰ ਵਿਚ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਚਿੰਤਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਨਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਲੁੱਟ ਲਿਆ। ਤ੍ਰਕਾਲਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ, ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਉਡੀਕਦੇ ਹੋਣਗੇ।

ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਸਭ ਸਮਗਰੀ ਛਪਰ ਵਾਸਤੇ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਗੱਡੇ ਉੱਪਰ ਲੱਦ ਕੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾਮ ਸੇਠੀ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, "ਦਾਮ ਸੇਠੀ ਜੀ! ਇਹ ਸਭ ਸਮਗਰੀ ਆਪ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭੇਜੀ ਹੈ।" ਪਿਆਰ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੇਢੀ (ਛਪਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰੀਗਰ) ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਛਪਰ ਬਣਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਵਰਗ ਵਿਚੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਭਗਵੰਤ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਸੁੰਦਰ ਛੰਨ੍ਹ ਬੰਨ੍ਹੀ ਕਿ ਸਭ ਲੋਕ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰਪੁਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੋਭਾ ਇਥੇ ਲਿਆ ਕੇ ਸਜਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਛੱਪਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੇਢੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਦਾਮ ਸੇਠੀ ਪਾਸੋਂ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ। ਜਦੋਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਬਾਬਤ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਭਗਵੰਤ ਜੀ ਚਲੇ ਗਏ।

ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘਣ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਘਰ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਛੱਪਰ ਬਣਿਆ ਵੇਖਿਆ। ਲੋਕ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਕਿ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਹੀ ਇੰਨਾ ਵਧੀਆ ਛੱਪਰ ਕੌਣ ਬਣਾ ਗਿਆ। ਦਾਮ ਸੇਠੀ ਨੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਾਰੀਗਰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਭੇਜਿਆ। ਭਗਵੰਤ ਜੀ ਦੇ ਬਣੇ ਛੱਪਰ ਵਲ ਵੇਖ ਕੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਹਿਮਾਲੀਆ ਦੀ ਬਰਫ਼ ਵਾਂਙੂ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਛੱਪਰ ਵਰਗਾ ਛੱਪਰ ਬਣਵਾਉਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ[1] ਹੋਈ। ਇਕ ਗਵਾਂਢਣ ਨੇ ਬੇਢੀ (ਕਾਰੀਗਰ) ਦਾ ਥਹੁ ਪਤਾ ਪੁੱਛਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਦੁਗਣੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇਵਾਂਗੀ, ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਬੇਢੀ ਲਿਆ ਦੇਵੇਂ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ :

ਪਾੜ[2] ਪੜੋਸਣਿ ਪੂਛਿ ਲੇ ਨਾਮਾ ਕਾ ਪਹਿ ਛਾਨਿ ਛਵਾਈ ਹੋ॥
ਤੋ ਪਹਿ ਦੁਗਣੀ ਮਜੂਰੀ ਦੈਹਉ ਮੋ ਕਉ ਬੇਢੀ[3] ਦੇਹੁ ਬਤਾਈ ਹੋ॥
ਰੀ ਬਾਈ[4] ਬੇਢੀ ਦੇਨੁ ਨ ਜਾਈ॥ ਦੇਖੁ ਬੇਢੀ ਰਹਿਓ ਸਮਾਈ॥
ਹਮਾਰੈ ਬੇਢੀ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

1. ਇੱਛਾ, 2. ਪਾਸ ਦੀ ਗੁਆਂਢਣ, 3. ਕਾਰੀਗਰ (ਤ੍ਰਖਾਣ), 4. ਐ ਬਾਈ।

ਬੇਢੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਜੂਰੀ ਮਾਂਗੈ ਜਉ ਕੋਊ ਛਾਨਿ ਛਵਾਵੈ ਹੋ॥
ਲੋਗ ਕੁਟੰਬ ਸਭਹੁ ਤੇ ਤੋਰੈ ਤਉ ਆਪਨ ਬੇਢੀ ਆਵੈ ਹੋ॥
ਐਸੋ ਬੇਢੀ ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਸਭ ਠਾਂਈ ਹੋ॥
ਗੂੰਗੈ ਮਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ਪੂਛੇ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਹੋ॥
ਬੇਢੀ ਕੇ ਗੁਣ ਸੁਨਿ ਰੀ ਬਾਈ ਜਲਧਿ[1] ਬਾਂਧਿ ਧ੍ਰੂ ਥਾਪਿਓ ਹੋ॥
ਨਾਮੇ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ਸੀਅ ਬਹੋਰੀ[2] ਲੰਕ ਭਭੀਖਣ ਆਪਿਓ[3] ਹੋ॥੪॥੨॥

(ਰਾਗੁ ਸੋਰਠਿ ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਉ ਜੀ ਕੀ)

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗਵਾਂਢਣ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕਾਰੀਗਰ ਦਿੱਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਉਸ ਬੇਢੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ, ਪਰਵਾਰ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਝੂਠਾ ਪਿਆਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ। ਇਹ ਬੇਢੀ (ਕਾਰੀਗਰ) ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਾਰੀਗਰ ਬੇਢੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗੂੰਗਾ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਰਸ, ਸਵਾਦ ਨੂੰ ਚੱਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਤਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਸੁਚੱਜੀ ਭੈਣ (ਗਵਾਂਢਣ) ਉਸ ਬੇਢੀ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਉੱਤੇ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ, ਧ੍ਰੂ ਨੂੰ ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ, ਰਾਵਣ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆਂਦਾ। ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਭਭੀਖਣ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਹੀ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਹੈ।

ਇਵੇਂ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਂਢੀਆਂ ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕੁਝ ਕੁ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਮੈਂ ਗ਼ਰੀਬ ਹਾਂ, ਭਗਵਾਨ ਹੀ ਮੇਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਬੇਢੀ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਸਵਾਰਨਗੇ।

7.

ਸੋਨਾ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੇਠ ਨੂੰ 'ਰਾਮ ਨਾਮ' ਦੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੀ

ਜਿਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਉਸੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸੇਠ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਧਨ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਨਾਲ ਕਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਡਿਆਈ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸੋਨੇ ਆਦਿ ਦਾ ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਸੁਣ ਕੇ, ਘਰ ਸੱਦ ਕੇ ਕਿਹਾ: "ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਸੋਨਾ ਲੈਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਏ?" ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਹੈ।" ਦੁਬਾਰਾ ਫਿਰ ਸੇਠ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਭਗਤ ਜੀ! ਆਪ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਮਹਾਤਮਾ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੋਨਾ ਲੈ ਲਵੋ।" ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਸੇਠ ਜੀ! ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਹਾਤਮਾ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਅੰਨ ਜਲ ਛਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।" ਸੇਠ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਹੰਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ

---

1. ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਪੁਲ, 2. ਸੀਤਾ ਮੋੜ ਕੇ ਲਿਆਂਦੀ, 3. ਲੰਕਾਂ ਭਭੀਖਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ।

ਕੋਈ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਅੰਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਆਖ ਦਿੱਤਾ, "ਤੁਸੀਂ ਟੁਕੜੇ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹੋ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਧਨ ਲੈ ਜਾਵੋਗੇ ਤਾਂ ਘਰ ਬੈਠੇ ਹੀ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਪਾਣੀ ਛਕੋਗੇ।" ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਦਾਤਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਸੇਠ ਆਪ ਹੀ ਦਾਤਾ ਬਣ ਬੈਠਾ।

ਜਦੋਂ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸੇਠ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ, ਤਦ ਇਕ ਤੁਲਸੀ ਦਾ ਪੱਤਰ ਤੋੜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਲੀ ਉਪਰ ਮਲ ਕੇ 'ਰ' ਅੱਖਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਖਿਆ, "ਸੇਠ ਜੀ! ਇਸ (ਰ) ਰਾਮ ਅੱਖਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੋਨਾ ਦੇ ਦਿਉ। ਸੇਠ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਰਮਜ਼ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਨਾਮਦੇਵ! ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਸੇਠ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਪੰਜ ਸੱਤ ਸੌ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ, ਇਸ ਤੁਲਸੀ ਪੱਤ੍ਰ ਦੇ ਬਣੇ (ਰ) ਰਾਮ ਅੱਖਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨਾ।" ਅਹੰ ਭਾਵ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਤਾ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮੱਤੇ ਸੇਠ ਨੇ (ਰ) ਅੱਖਰ ਇਕ ਪੱਲੜੇ ਵਿੱਚ ਧਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸ ਸੇਰ ਸੋਨਾ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਧਰਿਆ, ਪਰ ਪੱਲੜਾ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਨਾ ਉਠਿਆ ਫਿਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੱਕੜ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ (ਰ) ਅੱਖਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਧਨ ਪਾ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਸਦਾ ਜਤਨ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਪੱਤੇ ਦੇ ਬਣੇ (ਰ) ਅੱਖਰ ਵਾਲਾ ਪੱਲੜਾ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਵੀ ਨਾ ਹਿਲਿਆ। ਸੇਠ ਸਾਰਾ ਧਨ ਮਾਲ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਪੱਲੜੇ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਇਆ।

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਸੇਠ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਸੰਕਲਪ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਜਪੁ, ਤਪ, ਜੱਗ, ਬ੍ਰਤ, ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਵੀ ਪੱਲੜੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਵੇਖੋ।" ਸੇਠ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਪੱਲੜੇ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਛਡਿਆ। ਸੇਠ ਦੇ ਸਭ ਜਤਨ ਅਸਫਲ ਰਹੇ, ਮਾਣ ਟੁੱਟ ਗਿਆ, ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਲੱਗਾ, "ਭਗਤ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਖਿਮਾਂ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਮਾਇਆ ਨੇ ਮੇਰੀ ਮੱਤ ਮਾਰ ਲਈ, ਮੈਨੂੰ 'ਰਾਮ ਨਾਮ' ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਐਵੇਂ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨੀ ਬਣ ਬਣ ਦੱਸਦਾ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਖਿਮਾਂ ਕਰ ਦਿਉ, ਮੈਂ ਅਤਿ ਗ਼ਰੀਬ ਹਾਂ। ਰਾਮਨਾਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪੱਲੜਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਗਈ।"

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਰਾਮ ਨਾਮ ਅਤੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਬਾਬਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

ਬਾਨਾਰਸੀ ਤਪੁ ਕਰੈ ਉਲਟਿ ਤੀਰਥ ਮਰੈ ਅਗਨਿ ਦਹੈ ਕਾਇਆ ਕਲਪੁ[1] ਕੀਜੈ॥
ਅਸੁਮੇਧ ਜਗੁ ਕੀਜੈ ਸੋਨਾ ਗਰਭ ਦਾਨੁ ਦੀਜੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਿ ਤਊ ਨ ਪੂਜੈ॥
ਛੋਡਿ ਛੋਡਿ ਰੇ ਪਾਖੰਡੀ ਮਨ ਕਪਟੁ[2] ਨ ਕੀਜੈ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਿਤ ਨਿਤਹਿ ਲੀਜੈ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਗੰਗਾ ਜਉ ਗੋਦਾਵਰਿ ਜਾਈਐ ਕੁੰਭਿ ਜਉ ਕੇਦਾਰ ਨ੍ਹਾਈਐ ਗੋਮਤੀ ਸਹਸ ਗਊ ਦਾਨ ਕੀਜੈ॥
ਕੋਟਿ ਜਉ ਤੀਰਥ ਕਰੈ ਤਨੁ ਜਉ ਹਿਵਾਲੇ ਗਾਰੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਿ ਤਊ ਨ ਪੂਜੈ॥੨॥
ਅਸੁ[3] ਦਾਨ ਗਜ[4] ਦਾਨ ਸਿਹਜਾ[5] ਨਾਰੀ ਭੂਮਿ ਦਾਨ ਐਸੋ ਦਾਨੁ ਨਿਤ ਨਿਤਹਿ ਕੀਜੈ॥
ਆਤਮ ਜਉ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਕੀਜੈ ਆਪ ਬਰਾਬਰਿ ਕੰਚਨੁ ਦੀਜੈ ਰਾਮਨਾਮ ਸਰਿ ਤਊ ਨ ਪੂਜੈ॥੩॥
ਮਨਹਿ ਨ ਕੀਜੈ ਰੋਸੁ ਜਮਹਿ ਨ ਦੀਜੈ ਦੋਸੁ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦੁ ਚੀਨ੍ਹਿ[6] ਲੀਜੈ॥
ਜਸਰਥ ਰਾਇ ਨੰਦੁ ਰਾਜਾ ਮੇਰਾ ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਪ੍ਰਣਵੈ[7] ਨਾਮਾ ਤਤੁ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ॥੪॥

(ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਉ ਜੀਉ ਕੀ, ਰਾਮਕਲੀ ਘਰ ੧)

---

1. ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠ ਆਦਿ ਕਰਨਾ, 2. ਛਲ ਫਰੇਬ, 3. ਘੋੜਾ, 4. ਹਾਥੀ 5. ਸੁੰਦਰ ਪਲੰਘ 6. ਪਛਾਨਣਾ ਸਮਝ ਲੈਣਾ, 7. ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੇਠ! ਤੂੰ ਤਪ, ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਪੁੱਠੇ ਲਟਕ ਕੇ ਤਪ ਕਰਕੇ, ਸਿਰ ਤੇ ਆਰਾ ਧਰਵਾ ਕੇ ਸਰੀਰ ਕਟਵਾ ਲਵੇਂ, ਅਸਮੇਧ ਜਗ ਕਰੇ, ਸੋਨਾ ਦਾਨ ਕਰੇਂ, ਗੰਗਾ ਗੋਦਾਵਰੀ ਕੁੰਭ, ਕੇਦਾਰ ਆਦਿ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਕਰੇਂ। ਦੁਆਰਕਾ ਪਾਸ ਵਗਣ ਵਾਲੀ ਨਦੀ ਗੋਮਤੀ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗਊਆਂ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰੇਂ, ਹਿਮਾਲੀਆ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਗਾਲ ਦੇਵੇਂ। ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ ਬਿਸਤਰੇ ਪਲੰਘ ਸਮੇਤ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਧਰਤੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇ ਦੇਵੇਂ, ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਤੋਲ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ। ਦਸ਼ਰਥ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰੇਤਾ ਜੁੱਗ ਵਿਚ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਜੀ ਵਲੋਂ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪੀ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ! ਉਸ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ ਜਿਹੜਾ ਸਰਬਤ੍ਰ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :–"ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਬਲੁ ਰਾਮ ਲੈ ਨਾਲ ਬਾਣਾ ਦਹਸਿਰੁ ਘਾਇਆ॥" ਇਵੇਂ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਗਿਆ। ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ! ਤੂੰ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਓਟ ਪਹਿਰ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਜਿਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦੀ।

8.

ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰਨਾ

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਗਏ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਇਸ ਭਾਂਤ ਲਿਵਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਸਭ ਚਰ[1] ਅਚਰ[2] ਵਸਤੂਆਂ ਵਿਚ ਇੱਕ ਅਦ੍ਵੈਤ[3] ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ। ਅਹੰਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੇਵਲ ਸ਼ੁੱਧ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਭਾਵ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਰਲ ਗਈ।

ਇੱਕ ਔਰਤ ਦਾ ਪਤੀ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਆ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਬੈਠੇ ਦੇਖਿਆ ਤਦ ਮਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਹੀ ਹਾਂ। ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਵੇਂ ਮਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੀ ਉਹ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲਿਵਲੀਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਆਖ ਦਿੱਤਾ, "ਆਓ ਸੁਹਾਗਵੰਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ!" ਸੁਹਾਗਵੰਤੀ ਸ਼ਬਦ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਔਰਤ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ ਅਤੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪੱਲਾ ਪਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਹੇ ਭਗਵਾਨ ਸਰੂਪ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ! ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਕਹੇ ਸੁਹਾਗਵੰਤੀ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਾਰ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ।" ਇਵੇਂ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰ ਚੁਕਵਾ ਲਿਆਂਦਾ ਅਤੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਖੇ ਲਿਆ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ, "ਭਗਤ ਜੀ! ਧਰਤੀ, ਅੱਗ, ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਨਿਛੱਤਰ, ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅੱਗ ਸਾੜਨ ਦਾ ਸੁਭਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸੀਤਲਤਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਆਪਣਾ ਠੰਡਾ ਸੁਭਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਾੜਨਹਾਰਾ ਸੁਭਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ

---

1. ਚੇਤੰਨ (ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ), 2. ਜੜ੍ਹ (ਨਾ ਚਲਣ ਵਾਲਾ), 3. ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਇਕੱਲਾ ਪ੍ਰਭੂ)।

ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਸੀਤਲ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇਜਮਈ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਲਟ ਜਾਵੇ, ਅਕਾਸ਼ ਵੀ ਆਪਣਾ ਪੁਲਾੜ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਲਵੇ। ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾ ਛੱਡ ਦੇਣ ਪਰ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਬਚਨ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਰਹੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਦੁਰਭਾਗਣ ਨੂੰ ਸੁਹਾਗਵੰਤੀ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਖੇ ਪਿਆ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਐਵੇਂ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਹਾਗਵੰਤੀ ਕਿਉਂ ਆਖ ਦਿੱਤਾ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਅਵੱਗਿਆ ਹੋਈ ਹੈ। ਮਨ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਭੁੱਲ ਦਾ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਇਵੇਂ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਫਿਰ ਭਗਤ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮਾ ਵਿਖੇ ਹੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਨਾਮਦੇਵ ਹੈਰਾਨ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਉਸ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਉਠਾ ਕੇ ਅਤੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਵਾਉ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਉਠਾ ਕੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ ਅਤੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਦ ਲੱਗੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਕਰਨ। ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗਹਿਣੇ ਲਾਹ ਕੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਉਪਰੋਂ ਵਾਰ ਕੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਘਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸਮਾਨ ਵੀ ਗਰੀਬ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਾ ਦਿੱਤਾ।

ਦੋਵੇਂ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਏ। ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ ਜੈਦਰਥ ਬਦਲਕੇ ਜੈਦੇਵ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ! ਤੂੰ ਵੀ ਸਭ ਜੰਜਾਲਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ।

ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣਾ

ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੁਆਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਕੇ ਘਿਉ ਲੈ ਕੇ ਪਿਛੇ ਭਜਣ ਦੀ ਸਾਖੀ, ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕਲੰਦਰ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਕੈਂਸੀਆਂ ਖੋਰਣੀਆਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਡਰਾਉਣਾ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪੁਕਾਰ ਉਠਣਾ "ਆਉ ਕਲੰਦਰ ਕਸਵਾ॥ ਕਰਿ ਅਬਦਾਲੀ ਭੇਸਵਾ।" ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੈਣੀ, ਪਰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਲ ਮਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ ਪਰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਉਠਾ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਣੀ ਆਦਿ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ੭੨ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੋਰਦੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ੧੪੦੭ ਬਿਕਰਮੀ ਨੂੰ ਪੰਡਰ ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਔਖਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਕੁ ਸਾਖੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸੂਚਕ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ੬੨ ਸ਼ਬਦ ਦਰਜ ਹਨ।

ਨੋਟ :- ਕੁਝ ਸਾਖੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਘੁਮਾਣ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ) ਪੰਜਾਬ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਕਾਂਡ-11

ਭਗਤ ਸੈਣ ਜੀ

ਸੁਣਿ ਪਰਤਾਪੁ ਕਬੀਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਿਖੁ ਹੋਆ ਸੈਣੁ ਨਾਈ।।
ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਰਾਤੀ ਕਰੇ ਭਲਕੈ ਰਾਜ ਦੁਆਰੈ ਜਾਈ।।
ਆਏ ਸੰਤ ਪਰਾਹੁਣੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋਆ ਰੈਣਿ ਸਬਾਈ।।
ਛਡ ਨ ਸਕੈ ਸੰਤ ਜਨ ਰਾਜ ਦੁਆਰਿ ਨ ਸੇਵ ਕਮਾਈ।।
ਸੈਣ ਰੂਪ ਹਰਿ ਜਾਇਕੈ ਆਯਾ ਰਾਣੈ ਨੋ ਰੀਝਾਈ।।
ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਨੋ ਵਿਦਾ ਕਰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਿ ਗਇਆ ਸਰਮਾਈ।।
ਰਾਣੈ ਦੂਰਹੁ ਸਦਿਕੈ ਗਲਹੁੰ ਕਵਾਇ (ਪੁਸ਼ਾਕ) ਖੋਲ ਪੈਨਾਈ।।
ਵਸਿ ਕੀਤਾ ਹਉਂ ਤੁਧ ਅਜੁ ਬੋਲੈ ਰਾਜਾ ਸੁਣੈ ਲੁਕਾਈ।।
ਪਰਗਟੁ ਕਰੈ ਭਗਤਿ ਵਡਿਆਈ।।

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦)

ਜਨਮ- ੧੪੫੭ ਬਿਕਰਮੀ।

ਪਿੰਡ- ਬੁਧੂ ਗੜ੍ਹ (ਯੂ. ਪੀ.)।

ਆਪ ਬੁੰਦੇਲ ਖੰਡ (ਬਾਂਧਵ ਗੜ੍ਹ) ਰੀਵਾ ਦੇ ਰਾਜਾ 'ਰਾਜਾ ਰਾਮ' ਦੇ ਜਜਮਾਨ (ਨਾਈ) ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ- ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਤੋਂ।

ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਜਨਮ, ਪਰਵਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਕੁਲ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਨੀਵੀਂ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਕੁੱਲ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਜ਼ਾਤ-ਵੰਡ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਖਾਣੋਂ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਕਰਨ, ਅਜਿਹੇ ਅਪਵਿੱਤਰ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਰੰਗਣ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਰਬ-ਸਰੇਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। **ਸ੍ਰੇਸ਼ਟਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ।**

ਸੈਨੁ ਨਾਈ ਬੁਤਕਾਰੀਆ ਓਹੁ ਘਰਿ ਘਰਿ ਸੁਨਿਆ।।
ਹਿਰਦੇ ਵਸਿਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਭਗਤਾ ਮਹਿ ਗਨਿਆ।।੩।।

(ਮਹਲਾ ੫)

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਨਾਈ ਉਧਰਿਓ ਸੈਨੁ ਸੇਵ॥

ਸੈਨ ਜੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਮਹਾਤਮਾਂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ-ਵਸ ਹੋਇਆ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਕਰਦਾ; ਮਨ, ਬਚਨ, ਕਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ।

ਦੁਨਿਆਵੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆਪ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦੇ, ਆਪ ਬਾਧਵਗੜ੍ਹ 'ਰੀਵਾ' ਦੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਨ। ਮਾਲਸ਼ ਕਰਨਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨਾਉਣੇ ਆਦਿ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਬਹੁਤ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪ ਬਨਾਰਸ ਰਾਮਾਨੰਦ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੈਣ ਜੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਆਪ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਚੰਗੀ ਆਤਮਕ ਉੱਨਤੀ ਕਰ ਗਏ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਪਿਛੋਂ ਘਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਆਏ ਗਏ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਅਭਿਆਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ। ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਦੇ। ਆਪ ਬੜੇ ਹਲੀਮੀ, ਮਿਠ-ਬੋਲੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ-ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਲਗਨ ਲੱਗੀ ਕਿ ਨੀਂਦ, ਭੁੱਖ, ਤ੍ਰੇਹ, ਥਕੇਵਾਂ, ਕੋਈ ਦੁਨਿਆਵੀ ਲਾਲਚ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਨ ਤੋਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੱਸ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦਾ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਦਾਰਤਾ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਆਪਣੇ ਨਿੰਦਕਾਂ ਦੀ ਵੀ ਉਸ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ, ਜਿਸ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ।

ਸੋ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਸੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਪੂਰਨ ਮਹਾਤਮਾ ਭਗਤ ਸੈਣ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮੁਖ਼ਾਰਬਿੰਦ ਤੋ ਪ੍ਰਭੂ-ਉਸਤਤ ਸੁਣ ਕੇ ਸੈਣ ਜੀ ਮਗਨ ਹੋ ਗਏ, ਇਵੇਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕਥਾ, ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲੰਘ ਗਈ। ਸਵੇਰੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਆਇਆ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਨਾ ਰਹੀ। ਜਿਵੇਂ ਭੌਰਾ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਇਆ ਸਭ ਕੁੱਝ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹੋਏ ਸੈਣ ਜੀ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਗਏ।

ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ! ਵੇਖ, ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਭਗਤ ਵੱਛਲਤਾ 'ਹਰਿ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਭਗਤ ਉਪਾਇਆ ਪੈਜ ਰਖਦਾ ਆਇਆ ਰਾਮ ਰਾਜੇ॥' ਭਗਤ ਦੀ ਪੈਜ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਭਗਤ-ਵਛਲ ਦੀਨ-ਬੰਧੂ ਜੀ ਨੇ ਸੈਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਏ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਫੁਲੇਲ ਆਦਿ ਦੀ ਮਾਲਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਵੇ ਜਿਵੇਂ (ਸੈਣ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਮਾਲਸ਼ ਕਰਦੇ ਗਏ, ਪਿੱਠ ਤੇ ਹੋਏ ਫੋੜੇ ਦੀ ਦਰਦ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਆਉਂਦਾ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਇਆ। ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਗੜੀ ਬੰਧਵਾਈ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਸਵਰਗ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਉਹ ਗਦ ਗਦ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਵਸ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੰਝੂ ਵਹਿ ਟੁਰੇ।

ਦੋ ਦਿਨ ਸੈਣ ਜੀ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹੇ। ਉਧਰ ਈਸ਼ਵਰ ਜੀ ਦੋ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੇਵਾ

ਕਰਕੇ ਅੰਤਰ-ਧਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰਕੇ ਘਰ ਮੁੜੇ ਤਾਂ ਧਿਆਨ ਦੁਨਿਆਵੀ ਧੰਦਿਆਂ ਵੱਲ ਆਇਆ। ਤਦ ਮਨ ਵਿਚ ਝੱਟ ਖ਼ਿਆਲ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਗ਼ਾਫ਼ਲ ਰਿਹਾ। ਮਨ ਡਰਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਉਧਰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਅਤੇ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਇੰਨਾ ਉਮਾਹ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ੁਬਾਨ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਸੈਣ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਈਸ਼ਵਰ ਭਗਤ ਮੰਨ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, "ਮੈਂ ਐਵੇਂ ਸੈਣ ਭਗਤ ਨੂੰ ਨੀਚ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਸੈਣ ਜੀ ਆਉਣਗੇ ਮੈਂ ਪਿਛਲੀ ਭੁੱਲ ਦੀ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗ ਲਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂਗਾ।" ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਸੈਣ ਜੀ ਮਨ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਮਹੱਲਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਸੈਣ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਰਾਜਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੋਂ ਉੱਠ ਖੜੇ ਹੋਏ, ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੈਣ ਜੀ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਸੈਣ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, "ਰਾਜਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਭੁੱਲ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦੇ ਦਿਓ।" ਪਰ ਰਾਜਾ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਸਵਾਮੀ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਹੁਣੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਗਏ ਹੋ, ਮੁੜ ਦੁਬਾਰਾ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਏ?" ਰਾਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਸੈਣ ਜੀ ਅਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ, ਪ੍ਰੇਮ-ਵਸ ਹੋਇਆਂ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਜਲ ਵਗ ਤੁਰਿਆ। ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ਰਾਜਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਦੋ ਦਿਨ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਿਹਾ। ਰਾਜਨ! ਆਪ ਵਡਭਾਗੇ ਹੋ, ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜਪ, ਤਪ, ਤੀਰਥ, ਦਾਨ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਭਗਵੰਤ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਪਰ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੋ ਦਿਨ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਕਲਜੁੱਗ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਅਸੰਭਵ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਉਪਰ ਮਹਾਨ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਹੈ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸੈਣ ਜੀ ਤੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਢਹਿ ਪਿਆ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਪੂਰਬਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, "ਸੈਣ ਜੀ! ਆਪ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਲਵੋ।" ਪ੍ਰੇਮ-ਵੱਸ ਹੋਏ ਰਾਜਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰ ਪੁਸ਼ਾਕ ਉਤਾਰ ਕੇ ਸੈਣ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, "ਸੈਣ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਕਰ ਲਿਆ।" ਸੈਣ ਜੀ ਆਪਣੀ ਉਪਮਾ ਸੁਣ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਏ ਸਗੋਂ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਥੋਂ ਦਾ ਅੱਗੋਂ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਵੀ ਸੈਣ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਵੇਖ, ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ! ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤ ਸੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪ ਸੈਣ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਤੂੰ ਵੀ ਏਧਰ ਉਧਰ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਆਸਾਂ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਸੈਣ ਜੀ ਵਾਙੂੰ ਇੱਕ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ। ਤੂੰ ਵੀ ਸੈਣ ਜੀ ਵਾਙੂ ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ, "ਮਨੁ ਡੀਗਿ ਨ ਡੋਲੈ ਕਹੂੰ ਜਾਇ॥ ਮਨ ਤੂ ਭੀ ਤਰਸਹਿ ਸਰਣਿ ਪਾਇ॥" ਸਭ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਆਵਾਗਵਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ।

-0-

ਕਾਂਡ–12

ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ

ਬਾਮ੍ਹਣ ਪੂਜੈ ਦੇਵਤੇ ਧੰਨਾ ਗਊ ਚਰਾਵਣ ਆਵੈ॥
ਧੰਨੈ ਡਿਠਾ ਚਲਿਤੁ[1] ਏਹੁ ਪੁਛੈ ਬਾਮ੍ਹਣ ਆਖਿ ਸੁਣਾਵੈ॥
ਠਾਕੁਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਜੋ ਇਛੈ ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਵੈ॥
ਧੰਨਾ ਕਰਦਾ ਜੋਦੜੀ ਮੈ ਭਿ ਦੇਹ ਇਕ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ॥
ਪੱਥਰੁ ਇਕ ਲਪੇਟਿ ਕਰਿ ਦੇ ਧੰਨੈ ਨੋ ਗੈਲ ਛੁਡਾਵੈ[2] ॥
ਠਾਕੁਰ ਨੋ ਨ੍ਹਾਵਾਲਿਕੈ ਛਾਹਿ ਰੋਟੀ ਲੈ ਭੋਗ ਚੜ੍ਹਾਵੈ॥
ਹਥਿ ਜੋੜਿ ਮਿੰਨਤ ਕਰੈ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਪੈ ਬਹੁਤ ਮਨਾਵੈ॥
ਹਉਂ ਭੀ ਮੂੰਹ ਨ ਜੁਠਾਲਸਾਂ[3] ਤੂੰ ਰੁਠਾ ਮੈਂ ਕਿਹੁ ਨ ਸੁਖਾਵੈ॥
ਗੋਸਾਈਂ ਪਰਤਖਿ ਹੋਇ ਰੋਟੀ ਖਾਇ ਛਾਹਿ ਮੁਹਿ ਲਾਵੈ॥
ਭੋਲਾ ਭਾਉ ਗੋਬਿੰਦੁ ਮਿਲਾਵੈ॥੧੨॥

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦)

ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁਨਿ ਕੈ ਜਾਟਰੋ ਉਠਿ ਭਗਤੀ ਲਾਗਾ॥
ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਤਖਿ ਗੁਸਾਈਆ ਧੰਨਾ ਵਡਭਾਗਾ॥

(ਮ: ੫, ਆਸਾ ਧੰਨ ਜੀ)

ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ :– ਇਲਾਕਾ ਟਾਂਕ ਪਿੰਡ ਧੁਆਨ (ਜੋ ਦਿਉਲੀ ਤੋਂ ੨੦ ਮੀਲ ਹੈ) ਵਿਚ ਸੰਮਤ ੧੪੭੩ ਬਿਕਰਮੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਸਨ ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੱਟ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ:– ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਖੇ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਦਰਜ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਸਾ ਅਤੇ ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ।

(ਜਿਸ ਪੰਡਤ ਨੇ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਠਾਕਰ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਤਰਲੋਚਨ ਸੀ। ਪਰ ਭਗਤ ਤਰਲੋਚਨ ਜੀ ਹੋਰ ਹਨ। ਅਗਲੀ ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੀ ਹੈ।)

***ਨੋਟ:–** ਇਕ ਮੰਦਰ ਪੁਰ ਹੀਰਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਇਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ।*

1. ਕੌਤਕ (ਕਰੱਤਵ), 2. ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾ ਲਿਆ, 3. ਮੂੰਹ ਜੂਠਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਜੀਵਨ–ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ

ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਗਰੀਬ ਕਿਰਸਾਨ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲੀ ਤਦ ਮਾਪਿਆਂ ਵਲੋਂ ਗਊਆਂ ਚਰਾਵਣ ਦੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ। ਧੰਨਾ ਜੀ ਜਿਧਰ ਗਊਆਂ ਚਾਰਨ ਜਾਂਦੇ ਉਧਰ ਇਕ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਤਲਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਠਾਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਉਸ ਵੇਲੇ 12 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਪੰਡਿਤ ਦਾ ਨਾਮ ਤਿਰਲੋਚਨ ਸੀ। ਉਹ ਚੰਗਾ ਕਥਾਕਾਰ ਸੀ, ਠਾਕਰ ਦੁਆਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸਿਦਕ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਥਾਂ ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਉਦਰ–ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੰਦਾ, ਬੇਅੰਤ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਪਰ ਆਪ ਰਾਮਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਸੀ, ਕ੍ਰਮ–ਕਾਂਡੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਥਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦਸਦਾ ਕਿ ਠਾਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ, (ਅਰਥ, ਧਰਮ, ਕਾਮ, ਮੋਖ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੁੱਖ–ਗਿਆਨੀ ਕਥਾਕਾਰ ਪੰਡਤ ਤਰਲੋਚਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਤੇ ਉੱਕੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਪਰ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਕਥਕਾਰ ਪੰਡਤ ਤਰਲੋਚਨ ਦੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਧੰਨਾ ਜੀ ਭੋਲੇਪਨ ਵਿੱਚ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਵਾਂਙੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਠਾਕਰ ਸੱਭ ਕੁਝ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨੇ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਠਾਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਜਾ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਪੰਡਤ ਜੀ! ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਇਹ ਠਾਕੁਰ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦੇ ਦਿਉ, ਮੈਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਙੂੰ ਠਾਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜੋ ਮੇਰਾ ਮਨ ਚਾਹਵੇ ਮੰਗ ਲਵਾਂਗਾ।" ਪੰਡਤ ਤਰਲੋਚਨ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਠਾਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ ਉਠਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਠਾਕਰਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਧੂਪਦੀਪ ਕਰਨਾ, ਫਿਰ ਠਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲਗਵਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਆਪ ਛਕਣਾ। ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਤਰੇ ਪਾਸੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਤੂੰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੈਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕੰਮ ਵਿਚੋਂ ਤੈਨੂੰ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ।" ਇਵੇਂ ਤਰਲੋਚਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਟਾਲਮਟੋਲ ਕੀਤੀ, ਧੱਕੇ ਵੀ ਮਾਰੇ ਪਰ ਅੰਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਇੱਕ ਮੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਾਲਗਰਾਮ ਧੰਨੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਖਿਆ, "ਇਹ ਸਭ ਠਾਕਰਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਬਕ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ।" ਪੰਡਤ ਨੇ ਦੱਛਣਾ ਮੰਗੀ ਤਦ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸੱਜਰ–ਸੂਈ ਗਊ ਤਰਲੋਚਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦਾ ਅੱਧ ਵੀ ਤਰਲੋਚਨ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਪਪੀਹੇ ਨੂੰ ਸ੍ਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਰਣ ਜਿਤਣ ਨਾਲ, ਹਾਰੇ ਜੁਆਰੀਏ ਨੂੰ ਮੁੜ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਨਾਲ, ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ, ਬ੍ਰਿਧ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਦਲਿੱਦਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

ਘਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਠਾਕਰ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਚੱਜੀ ਚੌਂਕੀ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਪਰ ਕਪੜਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਭੋਲੇ ਭਗਤ ਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਉਮਾਹ ਵਿਚ ਸੀ। ਪੰਡਿਤ ਤਰਲੋਚਨ ਨੇ ਇੱਕ ਮੋਟਾ ਪੱਥਰ ਦੇ ਕੇ, ਠੱਗੀ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਧੰਨੇ ਨੂੰ ਗਲੇਂ ਲਾਹਿਆ ਸੀ। ਧੰਨਾ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਰਾਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਾ ਆਵੇ, ਗਿੱਟੀਆਂ ਗਿਣਦਾ ਰਿਹਾ, ਕਦੋਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਜੋ ਠਾਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਵੇ।" ਇਹਨਾਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਲੰਘ ਗਈ। ਤੜਕਾ ਹੋਇਆ, ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਠਾਕਰ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਇਆ, ਘਰ ਵਿਚ ਪਈ ਬਾਸੀ ਰੋਟੀ, ਮੱਖਣ, ਸਾਗ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਭੋਜਨ ਛਕੋ। ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਭੋਜਨ ਉਪਰੋਂ ਕਪੜਾ ਚੁੱਕ ਚੁੱਕ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ।

ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਭੋਜਨ ਨਾ ਛਕਿਆ ਤਾਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੰਤ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਤਾਂ ਇਹੋ ਕੁਝ ਹੈ, ਰੁੱਖਾ ਮਿੱਸਾ ਭੋਜਨ ਛੱਕ ਲਵੋ ਅਤੇ ਲੱਸੀ ਪੀ ਲਵੋ ਜੀ।" ਇਵੇਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਫਿਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਜੀ ਤਾਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਆਪ ਜੀ ਦਾਸ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜੋ ਜੀ।" ਛਲ ਕਪਟ ਫਰੇਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਪਾਧੀਆਂ ਤੋਂ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਆਤਮਾ ਨਿਰਮਲ ਸੀ। ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਠਾਕਰ ਨਾ ਛਕਣਗੇ ਮੈਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛਕਾਂਗਾ। ਇਵੇਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ।

ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜੇਕਰ ਧੰਨਾ ਜੀ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿ ਕੇ ਮਰ ਗਏ, ਲੋਕ ਆਖਣਗੇ ਧੰਨਾ-ਠਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਮਰ ਗਿਆ। ਭਗਤ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਵੇਗੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਬੱਧੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ, ਪੱਥਰ ਦੇ ਠਾਕੁਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ। ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਾਇਆ, ਪ੍ਰੇਮ-ਵੱਸ ਹੋਕੇ ਬਾਸੀ ਭੋਜਨ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਵੀ ਬੁਰਕੀਆਂ ਪਾਈਆਂ। ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਧੰਨਾ ਜੀ ਅੰਦਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੀ ਝਰਨਾਟ ਛਿੜ ਗਈ। ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਭ ਦਾਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ। ਘਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਕਮੀਂ ਨਾ ਰਹੀ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਆਪ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੇ ਸਭ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਓ! ਧੰਨਾ ਜੀ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਚੇਤੰਨ ਹਸਤੀ ਸਮਝਕੇ ਅਜਿਹੀ ਵਿਸਮਾਦ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅਪੜ ਗਏ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣੇ ਪਏ। ਇਸ ਖੇਡ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਹਿਰਦੇ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਡਿਗਦੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦੇਗਚੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਭਾਫ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਊਟਨ ਨੇ ਗਰੂਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਸਟੀਫਸਨ ਨੇ ਰੇਲ ਦੇ ਇੰਜਣ ਦੀ ਕਾਢ ਦਾ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਅੰਦਰਲੇ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ-ਇਵੇਂ ਆਤਮਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਟੁਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰ ਲਿਆ । ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਨੂੰ ਧੰਨਾ ਜੀ ਮਿਲੇ। ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੇ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਠਾਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਉਹ ਦਾਸ ਦੇ ਸਭ ਕਾਜ ਸਵਾਰਦੇ

ਹਨ, ਭਾਵ ਗਊਆਂ ਚਾਰਦੇ, ਹਲ ਵਾਹੁੰਦੇ, ਤੇ ਨਿੱਕੇ ਮੋਟੇ ਸਭ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਲੱਸੀ, ਸਾਗ, ਬਾਸੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦਾ ਅੱਧ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਸੁ ਦਸੋ ਕਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਾਰ ਹੈ ਕਰਵਾ ਲਵੇ।"

ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਾਕਾਂ ਨੇ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਪੰਡਤ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਹਲੂਣ ਸੁਟਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਪੂਰਬਕ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਠਾਕਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਓ।" ਧੰਨਾ ਜੀ ਆਖਣ, "ਪੰਡਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ, ਔਹ ਵੇਖੋ! ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਗਊਆਂ ਚਾਰਦੇ, ਖੂਹ ਵੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਆਪੇ ਨੱਕੇ ਮੋੜੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।" ਪਰ ਅਗਿਆਨੀ ਪੰਡਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਹੋਣ। ਪੰਡਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਦਾ ਮਨ ਵੈਰਾਗ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ, ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਵਹਿ ਟੁਰੇ, ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਮਨ ਵਿਚ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਫਰੇਬ ਨੂੰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, "ਹੇ ਕਿਰਪਾਲੂ, ਦਿਆਲੂ, ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਪਾਪੀ, ਅਪਰਾਧੀ, ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਅਭਾਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੋ ਜੀ।" ਇਵੇਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਗਿਆ।

ਬੇਸੁਧ ਪਏ ਪੰਡਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਸਤੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਦਿਆਲੂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮੈਨੂੰ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੋਏ ਹਨ, ਸੁ ਹੁਣ ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਬਖ਼ਸ਼ੋ ਜੀ।" ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਧੰਨਾ ਜੀ! ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਨੂੰ ਜ਼ਾਤ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ, ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣੇ ਅਸੰਭਵ ਹਨ।" ਪਰ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਅਤੇ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਨਿਮਰਤਾ ਪੂਰਬਕ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਲੋਕ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹੀ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ! ਵੇਖ, ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੀ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਬੁੱਧ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ! ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਅਤੇ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੇ ਸਭ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰੇ। ਮੇਰੇ ਮਨ, ਤੂੰ ਵੀ ਚੰਚਲ ਮਤ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦਾ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਸਿਮਰਨ ਕਰ, ਤੇਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਵੀ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥

ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ

ਦਰਸਨੁ ਵੇਖਣ ਨਾਮਦੇਵ ਭਲਕੇ[1] ਉਠਿ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਆਵੈ॥
ਭਗਤਿ ਕਰਨ ਮਿਲ ਦੁਇ ਜਣੇ ਨਾਮਦੇਉ ਹਰ ਚਲਤ ਸੁਣਾਵੈ॥
ਮੇਰੀ ਭੀ ਕਰ ਬੇਨਤੀ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਾਂ ਜੇ ਤਿਸ ਭਾਵੈ॥
ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਨੋਂ ਪੁਛਿਓਸੁ ਦਰਸਨੁ ਕਿਵੈਂ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ ਪਾਵੈ॥
ਹਸਿਕੈ ਠਾਕੁਰ ਬੋਲਿਆ ਨਾਮਦੇਉ ਨੋਂ ਕਹਿ ਸਮਝਾਵੈ॥
ਹੱਥ ਨ ਆਵੈ ਭੇਟੁ ਸੋ ਤੁਸਿ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਮੈ ਮੁਹਿ ਲਾਵੈ॥
ਹਉ ਅਧੀਨੁ ਹਾਂ ਭਗਤ ਦੇ ਪਹੁੰਚਿ ਨ ਹੰਘਾਂ[2] ਭਗਤੀ ਦਾਵੈ॥
ਹੋਇ ਵਿਚੋਲਾ ਆਣ ਮਿਲਾਵੈ॥

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦)

ਜਨਮ-ਪਿੰਡ ਬਾਰਸੀ ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੋਲਾਪੁਰ (ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ)।

ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ-ਗਿਆਨੇਸ਼ਵਰ ਜੀ ਪਾਸੋਂ।

ਸੁਭਾ-ਵੈਸ਼ ਜਾਤੀ ਦੇ ਸਨ, ਵੈਸ਼ਨਵ ਭਗਤ ਸਨ, ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ, ਸਤਿਸੰਗੀ, ਆਏ ਗਏ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ।

ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੋਵੇਂ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਪੱਕੇ ਮਿੱਤਰ ਸਨ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ। ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ (ਭਾਵ ਕਪੜੇ ਰੰਗਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ) ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ:

"ਨਾਮਾ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਕਹੈ ਤਿਲੋਚਨੁ ਮੀਤ॥
ਕਾਹੇ ਛੀਪਹੁ ਛਾਇਲੈ ਰਾਮ ਨ ਲਾਵਹੁ ਚੀਤੁ॥੨੧੨॥"

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ :-

ਨਾਮਾ ਕਹੈ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨਾ ਮੁਖ ਤੇ ਰਾਮੁ ਸੰਮ੍ਹਾਲਿ॥
ਹਾਥ ਪਾਉ ਕਰਿ ਕਾਮੁ ਸਭੁ ਚੀਤੁ ਨਿਰੰਜਨ ਨਾਲਿ॥੨੧੩॥

---

1. ਸਵੇਰੇ, 2. ਪ੍ਰੇਮ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਭਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਵਚਨ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਭਈ ਸਿਧਿ॥

ਇਕ ਤ੍ਰਲੋਚਨ ਭਗਤ ਦਾ ਵਰਨਣ ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਦੂਜੇ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਭਗਤ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਵੀ ਦੋਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਗਤਾਂ ਇਕੱਠਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਆਏ ਗਏ ਸਾਧੂ-ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾ ਤੇ ਅਭਿਆਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕੰਮਕਾਰ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਭਗਤ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਸੰਕਲਪ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਨੌਕਰ ਰੱਖ ਲਈਏ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੌਖ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਫੁਰਦਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਇਕ ਨੌਕਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ, ਗਲ ਵਿਚ ਪੱਲਾ ਪਾ ਕੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੱਪੜਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੋਢੇ ਕੰਬਲੀ ਰੱਖਕੇ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਡੰਡਾ ਫੜ ਕੇ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਪੁੱਜ ਗਏ।

ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਪੁੱਛ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ। ਤਦ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਮੇਰਾ ਮਾਂ ਬਾਪ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਸੀਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕ ਕੇ ਪਲਿਆ ਹਾਂ। ਚੌਹਾਂ ਬਰਨਾਂ ਦੀ ਰੀਤ ਦਾ ਜਾਣੂੰ ਹਾਂ। ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਘਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਖ ਬਹੁਤ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆਲਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਮੈਂ ਸਭ ਕੰਮਕਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਸੰਤੋਖ ਰਖਦਾ ਹਾਂ, ਮਿੱਸਾ ਬਾਸੀ ਭੋਜਨ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਬਿਨਾਂ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਨ ਮੈਲਾ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।"

ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੀ ਭੋਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨ ਨਾ ਸਕੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਮੰਨ ਗਈ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੌਕਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਦੇ ਘਰ ਰਹਿ ਪਏ। ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾ ਵਾਲੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨੋਂ ਭੈੜਾ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ। ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ। ਨੌਕਰ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਬਸਤਰ ਸੁਆ ਦਿੱਤੇ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜੀ ਆਏ ਗਏ ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਹੁਤ ਰੀਝ ਨਾਲ ਕਰਦੇ। ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਲੱਕੜਾਂ ਵੀ ਵੱਢ ਕੇ ਲੈ ਆਉਂਦੇ, ਚੌਕਾ ਆਦਿ ਧੋਂਦੇ ਭਾਂਡੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੰਦੇ, ਆਟਾ ਪੀਹ ਦਿੰਦੇ, ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕਰਦੇ। ਖਾਣ ਨੂੰ ਜੋ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਖਾ ਲੈਂਦੇ।

ਇਵੇਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਨਚੇਤ ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਫੁਰਨਾ ਫੁਰਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਰਜਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਕਾਫ਼ੀ ਅੰਨ ਪਕਾ ਲਿਆ, ਨੌਕਰ ਸਾਰਾ ਹੀ ਖਾਈ ਗਿਆ। ਉਹ ਭੋਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦੀ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਭ

ਪਦਾਰਥ ਖੁਆ ਕੇ ਵੀ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਅੰਤ ਲੈਣਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਸਭ ਦੇਵਤੇ ਨੇਤ ਨੇਤ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਬੱਝੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੌਕਰ ਬਣ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਰਜਾਇਆਂ ਹਾਰ ਕੇ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਇੱਕ ਗੁਆਂਢਣ ਦੇ ਘਰ ਅਟੇਰਨ ਆਦਿ ਲੈ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਗੁਆਂਢਣ ਨੇ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਅੱਜ ਕਿੱਥੇ ਰਹੀ। ਤਦ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਨੌਕਰ ਛਟੀ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਿਆ, ਸਾਰਾ ਅੰਨ ਖਾ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੱਜਿਆ। ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਤਦ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਜੀ ਚੁੱਪ ਚੁਪੀਤੇ ਹੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ।

ਜਦੋਂ ਗਵਾਂਢਣ ਪਾਸੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਘਰ ਆਈ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਈ ਕਿ ਘਰ ਦੇ ਬੂਹੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪਏ ਹਨ। ਪਰ ਟਹਿਲੂਆ, ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਭਾਲ ਕੀਤੀ, ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੀਆਂ, ਪਰ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਜੀ ਨਾ ਲੱਭੇ। ਜਦੋਂ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਘਰ ਆਏ ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਬਾਬਤ ਦਸਿਆ। ਤਦ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਹੇ ਅਭਾਗਣ! ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਨੌਕਰ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ ਹੋਣੀ ਏਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਹ ਚਲੇ ਗਿਆ।" ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਜੁੱਗਾਂ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ :-

ਨਾਰਾਇਣ ਨਿੰਦਸਿ ਕਾਇ ਭੂਲੀ ਗਵਾਰੀ॥
ਦੁਕ੍ਰਿਤੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ[1] ਥਾਰੋ ਕਰਮੁ ਰੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਪੂਰ ਬਲੋ ਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮੁ ਨ ਮਿਟੈ ਰੀ ਘਰ ਗੇਹਣਿ ਤਾ ਚੇ ਮੋਹਿ॥
ਜਾਪੀਅਲੇ ਰਾਮ ਚੇ ਨਾਮੰ॥ ਬਦਤਿ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਰਾਮ ਜੀ॥੬॥
(ਧਨਾਸਰੀ ਬਾਣੀ ਭਗਤਾਂ ਕੀ, ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ)

ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ! ਵੇਖ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਗੋਤਮ ਰਿਖੀ ਦਾ ਸਰਾਪ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਸਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਲੰਕ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦਾ, ਸੂਰਜ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਅਰੁਣ ਨੇ ਬੀਂਡੇ ਦੇ ਪੈਰ ਭੰਨ ਕੇ ਸੀਖ ਤੇ ਭਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਅਰੁਣ ਪਿੰਗਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਹਤਿਆ ਲੱਗੀ, ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਪਾਲੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਕਲੰਕ ਲੱਗਾ। ਸਮੁੰਦਰ ਸਭ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਖਾਣ ਹੈ ਪਰ ਹੰਕਾਰ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਖਾਰੇ-ਪਣ ਦਾ ਕਲੰਕ ਲੱਗਾ, ਹਨੂੰਮਾਨ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਅਤਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਗਤ ਸਨ ਮਹਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਕਛੌਟੀ ਰੂਪੀ ਕਲੰਕ ਲੱਗਾ ਹੀ ਰਿਹਾ! ਸੁ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਠ ਨਾ ਕਰ ਅਤੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰ ਜਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਮਿਹਰ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਗੇੜ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਵੇਂ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਝਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਭਾਵਨਾ ਉਤਪਨ ਹੋ ਗਈ। ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਕਾਰਨ ਵਿਆਕੁਲ[2] ਹੋਏ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਏ।

---

1. ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ, 2. ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਕਾਇਮ ਨਾ ਰਹਿਣੀ ।

ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਵਲੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਕਦੀ ਨੌਕਰ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋਗੇ ਮੈਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਖਿਚਿਆਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਪ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਪੈਸਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਇਛਿਆ ਨਹੀਂ। ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੱਸਿਆ ਤਦ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ, "ਹੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨੌਕਰ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ, ਅਸੀਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕੇ, ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਲੰਗਰ ਛਕਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਨਾ ਵਿਆਪਦਾ।" ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਫਿਰ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਇਆ, "ਮੈਂ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਰਿਣੀ ਹਾਂ, ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਰਿਣ ਵੀ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਭੋਜਨ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹਾਂ।" ਇਵੇਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤਾ।

ਹੇ ਨਿਜਾਤਮਾ! ਵੇਖ, ਮੂਰਖਤਾ ਕਾਰਨ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਭੈੜੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਝੱਲਣਾ ਪਿਆ। ਸੁ ਕਦੀ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਭ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥

ਕਾਂਡ–14

ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ

ਗੁਰਮੁਖ ਬੇਣੀ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਜਾਇ ਇਕਾਂਤ ਬਹੈ ਲਿਵ ਲਾਵੈ॥
ਕਰਮ ਕਰੈ ਅਧਿਆਤਮੀ[1] ਹੋਰਸੁ ਕਿਸੈ ਨ ਅਲਖੁ ਲਖਾਵੈ॥
ਘਰਿ ਆਇਆ ਜਾ ਪੁਛੀਐ ਰਾਜੁ ਦੁਆਰਿ ਗਇਆ ਆਲਾਵੈ॥
ਘਰਿ ਸਭ ਵਥੂ ਮੰਗੀਅਨਿ ਵਲ ਛਲੁ ਕਰਿਕੈ ਝਤੁ ਲੰਘਾਵੈ॥
ਵਡਾ ਸਾਂਗ ਵਰਤਦਾ ਓਹ ਇਕ ਮਨਿ ਪਰਮੇਸਰ ਧਿਆਵੈ॥
ਪੈਜ ਸਵਾਰੈ ਭਗਤ ਦੀ ਰਾਜਾ ਹੁਇਕੈ ਘਰਿ ਚਲਿ ਆਵੈ॥
ਦੇਇ ਦਿਲਾਸਾ ਤੁਸਿਕੈ[2] ਅਣਗਣਤੀ ਖਰਚੀ ਪਹੁੰਚਾਵੈ॥
ਓਥਹੁੰ ਆਇਆ ਭਗਤ ਪਾਸਿ ਹੋਇ ਦਿਆਲ ਹੇਤੁ ਉਪਜਾਵੈ॥
ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਜੈਕਾਰੁ ਕਰਾਵੈ॥

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦)

ਜੀਵਨ–ਵੇਰਵਾ ਘੱਟ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਵਾਲਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਭਗਤ ਜੀ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ, ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਘਰ ਵਾਲੀ ਵਲੋਂ ਘਰ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਟੋਰਨ ਲਈ ਮਾਇਆ ਮੰਗਣੀ। ਅੰਤ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਬੇਣੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਘਰ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਸੰਕਟ ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਹੋ ਸਕਦੈ, ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਵੀ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਹੋਣ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬੇਣੀ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ, ਰਾਮਕਲੀ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ।

---

1. ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ, 2. ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ

ਬੇਣੀ ਕਉ ਗੁਰ ਕੀਓ ਪ੍ਰਗਾਸੁ॥
ਰੇ ਮਨ ਤੂੰ ਭੀ ਹੋਇ ਦਾਸ॥

ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਨ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਉਸ ਨਾਲ ਘਰ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਇੱਕ ਮਹਾਤਮਾ ਮਿਲ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੇਣੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, "ਹੇ ਭਲੇ ਪੁਰਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਪ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾ, ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਰਮ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।"

ਬੇਣੀ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਕਾਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਥਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਬੇਣੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਤ੍ਰਕਾਲਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲੀ ਹੱਥ ਘਰ ਮੁੜ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਆਖ ਦਿੰਦੇ, "ਮੈਂ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲਿਆਵਾਂਗਾ।" ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਗਲਾ ਦਿਨ ਆਉਂਦਾ ਫਿਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕੇ ਦਿਲ਼ਾਸਾ ਦਿੰਦੇ। ਇਵੇਂ ਵਲ-ਛਲ ਕਰਕੇ ਕਈ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ।

ਅੰਤ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਸਭ ਸਮੱਗਰੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਪਤਨੀ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਸੁਆਮੀ ਜੀ, ਇਵੇਂ ਘਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ, ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਖਦਿਆਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਲਿਆਵਾਂਗਾ।" ਬੇਣੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਥਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਭ ਸਮੱਗਰੀ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵਾਂਗਾ।" ਇਵੇਂ ਟਾਲ-ਮਟੋਲ ਕਰਕੇ ਰਾਤ ਲੰਘਾ ਛੱਡਦੇ। ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਵਾਂਙੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰਾਜਾ ਦੇ ਆਉਣ ਬਾਬਤ ਪੁਛਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਭਗਤ ਜੀ ਏਹੋ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਹਨ ਜ਼ਰੂਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਭ ਸਮੱਗਰੀ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਣਗੇ।

ਪਤਨੀ ਦੇ ਸਬਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਭਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਉਡੀਕ ਉਡੀਕ ਕੇ ਥੱਕ ਗਈ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸਾ-ਭਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲੀ, "ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਥਾ ਤਾਂ ਸੁਣ ਛਡਦਾ ਪਰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।" ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੇ ਬੇਣੀ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਸਿਦਕ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਪੈਣ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਙੂੰ ਹੀ ਤੜਕੇ ਉੱਠ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਮਨ ਜੋੜ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ

ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦੀ ਸੱਤਾ ਬਖ਼ਸ਼ੀ, ਉਸਨੂੰ ਡੋਲਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਆਪਣੀ ਰਹਿਮਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਅਟੱਲ ਨਿਸ਼ਚਾ ਬੇਣੀ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਬੇਣੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਸੀ ਪਰ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਭਗਤ ਵਛਲ, ਦੀਨਾ ਨਾਥ, ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬੇਣੀ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਅੰਨ ਧੰਨ ਦੇ ਭਰੇ ਗੱਡੇ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੇਵਕ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ। ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ) ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਬੇਣੀ ਦੇ ਘਰ ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬੇਣੀ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਸੀਧਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਸੀਧਾ ਹੋਰ ਪਹੁੰਚਾਵਾਂਗੇ। ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸਮਾਨ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਗਈ ਪਰ ਦਿਲੋਂ ਉਹ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜਾ (ਪ੍ਰਭੂ) ਜੀ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਸਭ ਸਮੱਗਰੀ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ। ਬੇਣੀ ਭਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ, ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਅੰਦਰ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਗਤੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤੀ ਤੇ ਰਸ ਵਿਚ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋਏ ਬੇਣੀ ਜੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰ ਪੁੱਜੇ। ਬੇਣੀ ਦਾ ਘਰ ਅੰਨ ਧਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ, ਮਨ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਰਾਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਮ ਪਦਵੀ ਦੀ ਉੱਚ-ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪੁਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਮਨ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਗਿਆ।

ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ! ਵੇਖ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਵੀ ਅਧੂਰਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :

"ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਅੰਤਬਾਰ॥ ਰੇ ਮਨ ਸੇਵਿ ਤੂੰ ਪਰਹਿ ਪਾਰ॥"

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਵੀ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਦਾਸਾ ਭਾਵ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਜੀ ਦੇ ਪਦ ਪੰਕਜ[1] ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇਂਗਾ, ਤਦ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਬੇਣੀ ਵਾਂਙੂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥ ਵੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਦਾਤ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਬਖ਼ਸ਼ਣਗੇ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥

---

1. ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਚਿੱਕੜ (ਪੰਕਜ) ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਕਾਂਡ-15

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ

ਭਗਤੁ ਭਗਤੁ ਜਗਿ ਵਜਿਆ ਚਹੁੰ ਚਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਿ ਚਮਰੇਟਾ॥
ਪਾਣ੍ਹਾ[1] ਗੰਢੈ ਰਾਹ ਵਿਚਿ ਕੁਲਾ ਧਰਮ ਢੋਇ ਢੋਰ ਸਮੇਟਾ॥
ਜਿਉਂ ਕਰਿ ਮੈਲੇ ਚੀਥੜੈ[2] ਹੀਰਾ ਲਾਲ ਅਮੋਲੁ ਪਲੇਟਾ॥
ਚਹੁੰ ਵਰਨਾ ਉਪਦੇਸਦਾ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਕਰ ਭਗਤ ਸਹੇਟਾ॥
ਨਾਵਣ ਆਯਾ ਸੰਗੁ ਮਿਲਿ ਬਨਾਰਸ ਕਰਿ ਗੰਗਾ ਥੇਟਾ॥
ਕਢ ਕਸੀਰਾ ਸਉਪਿਆ ਰਵਿਦਾਸੈ ਗੰਗਾ ਦੀ ਭੇਟਾ॥
ਲਗਾ ਪੁਰਬ ਅਭੀਚ ਦਾ[3] ਡਿੱਠਾ ਚਲਿਤੁ ਅਚਰਜ ਅਮੇਟਾ॥
ਲਇਆ ਕਸੀਰਾ ਹਥਿ ਕਢਿ ਸੂਤ ਇਕ ਜਿਉ ਤਾਣਾ ਪੇਟਾ॥
ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਹਰਿ ਮਾ ਪਿਉ ਬੇਟਾ॥ ੭ ॥

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦)

ਜਨਮ-੧੪੫੬ ਸੰਮਤ ਨੂੰ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਦਲਿਤ ਪਰਿਵਾਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿਰਫ ਚਮਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ।

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ-ਪਿਤਾ ਸੰਤੋਖਾ ਜੀ। ਮਾਤਾ ਦਿਆਰੀ ਜੀ।

ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ- ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਤਿਆਗੀ, ਚਤੌੜ ਦੀ ਰਾਣੀ ਝਾਲਾਬਾਈ ਅਤੇ ਉਧਵ ਦਾਸ, ਮੀਰਾਂ ਬਾਈ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕੀਤਾ।

ਬਾਣੀ-ਆਪ ਜੀ ਦੇ ੪੦ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ, ਗਉੜੀ, ਆਸਾ, ਗੂਜਰੀ, ਸੋਰਠਿ, ਧਨਾਸਰੀ ਆਦਿ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਵੈਸ਼ਨਵ ਭਗਤ ਸਨ।

ਰਾਜ, ਮਾਲ, ਰੂਪ, ਜ਼ਾਤ, ਜੋਬਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਮਹਾਂਬਲੀਆਂ, ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅੰਨਾ-ਬੋਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦਿਸਣੋਂ ਹਟ ਗਈ। ਜ਼ਾਤ ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜ਼ਾਤ ਵੰਡ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਪੈਜ ਰੱਖੀ, ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਟੁੱਟਾ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਵਰਣ ਆਸ਼ਰਮ ਦੀ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ।

---

1. ਜੁੱਤੀ, 2. ਲੀਰਾਂ, 3. ਅਭਿੱਜ ਨੱਛਤਰ ਦਾ ਮੇਲਾ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਰਵਿਦਾਸ ਧਿਆਏ ਪ੍ਰਭ ਅਨੂਪ॥
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ॥

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁੱਖ ਵਾਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵਡਮੁੱਲੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਬੁੱਧ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅਸੱਤ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਸੱਤ ਵਸਤੂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਭਗਤ, ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਸਾਖੀਆਂ, ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਰਧਾ, ਪਿਆਰ, ਤਿਆਗ, ਵੈਰਾਗ, ਬਿਬੇਕ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਛੁੜਿਆਂ ਲਈ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਪੱਥ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਕ (ਮਿਲਣ ਦਾ ਰਸਤਾ) ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹੇ ਨਿਜਾਤਮਾ! ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਨੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਧਿਆਇਆ। ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਅਨੇਕਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਸਿੱਖ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਗਰ ਵਿਚੋਂ ਸੀਧਾ ਲਿਆ ਕੇ, ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਸੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੁੱਕੀ ਰਸਦ ਲਿਆਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਈ, ਅਚਾਨਕ ਤਿਲਕ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਆਟਾ ਡੁਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨੇ ਸੰਤੋਖਾ ਜੀ ਤੋਂ, ਜਿਹੜਾ ਚਮੜੇ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਸੀ, ਆਟਾ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤੋਖਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਮੱਲੋਮੱਲੀ ਰਸਦ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਸੰਤੋਖੇ ਦਾ ਵਪਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਸੀਧੇ ਦਾ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਛਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਆਪਣੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਭਟਕਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਚਮੜੇ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਤੋਖਾ ਜੀ ਦੀ ਮਨੋ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਵੀ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕੀਤੀ। ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨੇ ਆਟਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਸੰਤੋਖਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਦਿਆਂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਜੀ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਗਏ। ਦਸ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਸੰਤੋਖਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰਵਿਦਾਸ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਪੰਜ ਦਿਨ ਤੱਕ ਬਾਲਕ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਦੁੱਧ ਨਾ ਚੁੰਘਿਆ। ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ , ਸੰਤੋਖਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਰਾਮਨਾਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਦੁਧ ਚੁੰਘ ਲਿਆ।

ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਪੂਰਨ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪ ਵੈਰਾਗ, ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧ ਦੇ ਬਾਲਕ ਸਨ। ਜੁਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪੁਜਦਿਆਂ ਹੀ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਧੰਦੇ ਵਿਚ ਹੱਥ ਵਟਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ

ਗਿਆ। ਆਪ ਗੰਭੀਰ ਰਹਿ ਕੇ ਆਏ ਗਏ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ, ਮੁਫ਼ਤ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਜੋੜੇ ਦੇ ਦਿੰਦੇ। ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿ ਕੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਗੰਢਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਦਿਨੇ ਆਏ ਮਹਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਚਰਚਾ-ਵਾਰਤਾ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ।

ਆਪ ਜੀ, ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਝੌਂਪੜੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਛੰਨ ਹੀ ਉਸਦੀ ਦੁਕਾਨ, ਮੰਦਰ ਅਤੇ ਰੈਣ ਬਸੇਰਾ[1] ਸੀ। ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਦੋਵੇਂ ਇਸ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ, ਆਏ ਗਏ ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਆਮਦਨ ਘੱਟ ਸੀ, ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਭੁੱਖੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਗਰੀਬੀ ਵਧਦੀ ਗਈ, ਗਲ ਦੇ ਕਪੜੇ ਵੀ ਪਾਟ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਆਤਮਾ ਵਾਲੇ ਗੁੱਝੇ ਲਾਲ ਬਾਬਤ ਸੰਸਾਰ, ਜਿਹੜਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ[2] ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਸੀ।

1.
ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਰਖ

ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸਾਧੂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ, ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਰਾਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸ ਰਹੇ, ਲੰਗਰ ਪਾਣੀ ਛਕਿਆ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਦੀ ਪਰਖ ਖ਼ਾਤਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਇਕ ਪਾਰਸ ਕਢਿਆ ਅਤੇ ਰੰਬੀ ਨੂੰ ਛੁਹਾ ਦਿੱਤਾ, ਰੰਬੀ ਸੋਨੇ ਦੀ ਬਣ ਗਈ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾ ਕੇ ਸਾਧੂ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ! ਆਪ ਪਾਸ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਧੂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਪਾਰਸ ਲੈ ਲਵੋ ਅਤੇ ਆਨੰਦ-ਮਈ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋ।" ਪਰ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ, "ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ! ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਧਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੋਰ ਲੈ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਧਨ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਿਆਧੀਆਂ[3] ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਔਖੀ ਹੈ।"

ਅਖੀਰ ਸਾਧੂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਪਾਰਸ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸ ਅਮਾਨਤ ਵਜੋਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮਨਾ ਲਿਆ। ਤੇਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਮੁੜੇ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਪਾਰਸ ਰੱਖ ਕੇ ਗਏ ਸਨ ਉਥੇ ਹੀ ਪਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਕਿ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਕਲਪ[4] ਵੀ ਨਹੀਂ ਫੁਰਿਆ। ਪੂਰਨ ਤਿਆਗੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮਨਾਮ ਰਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਮਝ ਕੇ ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੱਕ ਵੀ ਨਾ।

ਜਦੋਂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪਾਰਸ ਲੈਣਾ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਦ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਖੇਡ ਵਰਤਾਈ। ਜਿਸ ਲੱਕੜ ਦੀ ਚੌਕੀ ਉਪਰ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਮੂਰਤੀ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਚੌਕੀ ਉਪਰ ਵਿਛਾਏ ਆਸਣ ਹੇਠ ਪੰਜ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਸਣ ਝਾੜ ਕੇ ਵਿਛਾਇਆ ਤਾਂ ਪੰਜ ਮੋਹਰਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਮਾਇਆ ਵੇਖੀ ਤਦ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਠਾਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਰਵਿਦਾਸ! ਮੈਂ ਹੀ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਪਾਰਸ ਲਿਆਇਆ ਸਾਂ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਹੀ

---

1. ਰਾਤ ਠਹਿਰਨ ਦੀ ਥਾਂ, 2. ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੱਲੀ, 3. ਬੀਮਾਰੀਆਂ, ਕਲੰਕ, 4. ਫੁਰਨੇ।

ਮੋਹਰਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਤੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਏਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦਾ ਭਗਤ ਭੁੱਖਾ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਆਪ ਧਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਵੋ, ਆਏ ਗਏ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਅਨੰਦ ਪੂਰਬਕ ਰਹੋ।"

ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪਤਿਤਪਾਵਨ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਠਾਕਰਾਂ ਦੇ ਆਸਣ ਹੇਠੋਂ ਮੋਹਰਾਂ ਕੱਢਣੀਆਂ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭੰਡਾਰਾ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਏ ਗਏ ਅਨੇਕਾਂ ਅਭਿਆਗਤ, ਸਾਧੂ ਸੰਤ, ਅਤਿਥੀ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਲੱਗੇ। ਇਕ ਮੰਦਰ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਜੱਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਿਆ, ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗੇ।

2.

ਗੰਗਾ ਨੇ ਹੱਥ ਕੱਢ ਕੇ ਕਸੀਰਾ ਲੈਣਾ

ਅਭੀਚ (ਨਛੱਤ੍ਰ) ਦਾ ਪੁਰਬ ਆ ਗਿਆ। ਲੱਖਾਂ ਯਾਤਰੀ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਚੱਲ ਪਏ। ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸ ਆਪਣੀ ਜੁੱਤੀ ਗੰਢਵਾਉਣ ਆ ਗਿਆ। ਗੱਲ ਬਾਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਸੀਰਾ[1] (੨੦-੨੫ ਕੌਡੀਆਂ ਦਾ ਗੁੱਛਾ) ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਪੰਡਤ ਜੀ! ਇਹ ਮੇਰੀ ਵੀ ਭੇਟਾ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਪਰ ਦੇਣੀ ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਹੱਥ ਕਢ ਕੇ ਲਵੇ। ਐਵੇਂ ਜਲ ਵਿਚ ਨਾ ਸੁੱਟ ਦੇਣੀ।"

ਪੰਡਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਤ, ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ, ਮਹਾਤਮਾ, ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ, ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਰਥ, ਰਤਨ, ਮੋਤੀ, ਸਵਰਨ ਹੀਰੇ ਆਦਿ ਭੇਟਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਗੰਗਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਨ ਪੁੱਜੇ ਪਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਦੀ ਭੇਟਾ ਵੀ ਗੰਗਾ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਕੱਢ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਈ । ਪ੍ਰੰਤੂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹੱਥ ਕਢ ਕੇ ਲਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਕਸੀਰਾ ਸੌਂਪਣਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਉਣਾ। ਕੀ ਗੰਗਾ ਇਹ ਕਸੀਰਾ ਸੱਚੀ ਹੀ ਹੱਥ ਕੱਢ ਕੇ ਲਵੇਗੀ? ਇਵੇਂ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਲੱਖਾਂ ਯਾਤਰੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਸਭ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਮਖਾਣੇ, ਫੁੱਲ, ਪਤਾਸੇ, ਛੁਹਾਰੇ ਅਤੇ ਰੁਪੈ ਪੈਸੇ ਮੋਹਰਾਂ ਆਦਿ ਭੇਟਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਗੰਗਾ ਜਲ ਉਤੇ ਤਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਵੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੀ ਭੇਟਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਸੀਰਾ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਸੀਰਾ ਭੇਟਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੱਥ ਕੱਢ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਵੋ।

ਇਕ ਗੈਬੀ ਹੱਥ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਬੜੇ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਕਸੀਰਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ! ਇਹ ਉਹੀ ਅਨਦ੍ਰਿਸ਼ਟ, ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ, ਪ੍ਰਭੂ

---

1. ਧੇਲਾ (ਜਿਹਦੀ ਕੀਮਤ 20-25 ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜੀ ਦੇ ਗ਼ੈਬੀ ਹੱਥ ਸਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਅਲੌਕਿਕ ਖੇਡ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਦੇ ਪਿਛੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀਆਂ ਅਨੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਤਾਰ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਣਗਿਣਤ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਦੈਵੀ-ਸ਼ਕਤੀ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਮੰਗਣ ਲਈ ਪਸਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਧਨਾਢ ਪੁਰਸ਼, ਜਿਹੜੇ ਵਿਖਾਵੇ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਗ਼ੈਬੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਪਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਵਰਗੇ ਨੇਕ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਕਸੀਰਾ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਵਾਰ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

ਲਾਇਆ ਕਸੀਰਾ ਹਥਿ ਕਢਿ ਸੂਤ ਇਕ ਜਿਉ ਤਾਣਾ ਪੇਟਾ॥
ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਹਰਿ ਮਾਂ ਪਿਉ ਬੇਟਾ॥੭॥

ਉਹੋ ਦੈਵੀ ਹੱਥ ਦੁਬਾਰਾ ਗੰਗਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ, ਇਕ ਹੀਰਿਆਂ ਜੜਿਆ ਕੰਗਣ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਂਹ ਫਿਰ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਮਨ ਕੰਗਣ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੰਗਣ ਆਪ ਹੀ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਘਰ ਦੀ ਤੰਗੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਉਹੋ ਕੰਗਣ ਵੇਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੌਹਰੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਕੰਗਾਲ ਪਾਸ ਐਡਾ ਕੀਮਤੀ ਕੰਗਣ ਕਿਵੇਂ ਆ ਗਿਆ? ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਰ ਸਮਝ ਕੇ ਪੁਲਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਕੋਤਵਾਲ ਨੇ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਤਦ ਡਰਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਕੰਗਣ ਰਵਿਦਾਸ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਸੀ, ਪਰ ਲੋਭ-ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਹੀ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਕੋਤਵਾਲ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੰਗਣ ਬਾਬਤ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕੀਤੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੱਚ ਸੱਚ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾ ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ ਘਟਨਾ ਬਾਬਤ ਆਪ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੇ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਕੰਗਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਦੱਸੀ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ ਲਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸੰਸਾ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਸਿਲ੍ਹ ਚੁਕਿਆ, ਜਿਸ ਉਪਰ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਜੁਤੀਆਂ ਗੰਢਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਿਲ੍ਹ ਹੇਠਾਂ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਗਦੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕੰਗਣ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤਰਦੇ ਵੇਖੇ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਕੰਗਣ ਵਰਗਾ ਦੂਸਰਾ ਕੰਗਣ ਵਗਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਢਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ।

ਕੰਗਣਾਂ ਦੀ ਅਦਭੁੱਤ ਜੋੜੀ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਾ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨਾਲ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਜੱਸ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਵਧ ਗਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਕੰਗਣ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦੇਆ ਦਿੱਤੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਨੰਦ ਪੂਰਬਕ ਘਰ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਵਾਕਫੀਅਤ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਫੁਰਨ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

3.
ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਈਰਖਾ

ਚੌਹਾਂ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਆ ਪਏ। ਉਹ ਰਾਜਾ ਵੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣ ਗਿਆ। ਪਰ ਅਗਿਆਨ-ਵਸ ਹੋਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਵਧਦਾ ਜੱਸ ਵੇਖ ਕੇ ਸੜ ਗਏ। ਆਖਣ ਲੱਗੇ, "ਵੇਖੋ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ! ਅੰਨ੍ਹੇ ਲੋਕ ਨੀਚ ਰਵਿਦਾਸ ਨੂੰ ਧਨ ਲਿਆ ਕੇ ਦਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਵਿਦਾਸ ਆਪ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਖਰਚਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਹਾਂ, ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਤੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ।" ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਬੁਲਾਈ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਨੂੰ ਸਿਮਰਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ੂਦਰ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਦੀ ਧਰਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸਭ ਜ਼ਾਤ-ਅਭਿਮਾਨੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ ਲਈ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਵਿਦਾਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਇਸ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਵਿਉਂਤਾਂ ਰੱਖੀਆ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਠਾਕਰ ਗੰਗਾ ਦੇ ਪਾਰ ਰੱਖਣਗੇ, ਫਿਰ ਠਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਸੱਦਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸਦੇ ਠਾਕਰ ਸੱਚੇ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਤਰ ਕੇ ਆ ਜਾਣਗੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਠਾਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਾ ਖਿੜੇ ਹਿਰਦੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਸ਼ਰਧਾ, ਪ੍ਰੇਮ, ਯਕੀਨ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਮਨ ਡਰਨ ਲੱਗੇ। ਮਜਬੂਰਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਠਾਕਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਚੰਦਨ ਦੀ ਚੌਕੀ ਤੇ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਠਾਕਰ ਰੱਖ ਕੇ ਲੈ ਆਂਦੇ। ਦੋਨਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਠਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਗੰਗਾ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਿਨਾਰੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ। ਪੰਡਤਾ ਨੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਪਰ ਠਾਕਰ ਨਦੀ ਪਾਰ ਹੀ ਰਹੇ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਕੇ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠ ਗਏ।

ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਠਾਕਰ ਜਿਹੜੇ ਨਦੀਓਂ ਪਾਰ ਪ੍ਰਯੰਕੀ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ ਆਵਾਜ ਮਾਰਨ ਤੇ ਮੁਰਗਾਬੀ ਵਾਂਙੂੰ ਤਰਦੇ ਤਰਦੇ ਠਾਕੁਰ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਰਾਜਾ, ਪਰਜਾ ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਮੁਰਝਾ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਬੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਰੋਟੀ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਹੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਫਿਰ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਪਾਜ ਉਘੜ ਆਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਵੇਹਲ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਨਿਮੋਝੂਣੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਠਾਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਰਾਜਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਰਾਜਨ! ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਊਚ-ਨੀਚ ਦਾ ਭੇਦ ਭਾਵ ਰੱਖ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਪਰਮਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਅਹੰਭਾਵ ਵਿਚ ਫਾਥਾ ਰੱਬੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਰੂਪੀ ਸਜ਼ਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਭੋਗਦਾ ਰਹੇਗਾ।" ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਠਾਕਰ ਅਦਬ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਪੁੱਜੇ।

4.
ਰਾਣੀ ਝਾਲੀ ਦੀ ਸਾਖੀ

ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਫੈਲ ਗਈ। ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਗਰੀਬ, ਅਮੀਰ, ਸਾਧੂ, ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀ ਰੌਣਕ ਰਹਿੰਦੀ, ਬੇਅੰਤ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਚੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਭੰਡਾਰਾ ਚਲਣ ਲੱਗਾ। ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਿਲ੍ਹੇ ਚਤੌੜ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਝਾਲੀ ਇਕ ਦਇਆ ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮਿਸਾਲ ਸੀ। ਰਵਿਦਾਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸੁਣ ਕੇ, ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਅਧੀਨ ਕੁਝ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਪੁੱਜੀ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਰਾਮਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਸਭ ਜ਼ਾਤ-ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਤੌੜ ਪੁੱਜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿੱਡਾ ਅਨਰਥ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕ ਚਮਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ, ਪੁਰਾਣੀ ਕੁੱਲਾ ਰੀਤ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਰਾਜੇ ਉਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਸਿਖਾਵਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਸਿਆਣੇ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ, "ਰਾਜਾ ਜੀ! ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਠਾਕਰ ਨਦੀ ਉਪਰ ਤਰੇ ਹਨ। ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਪਤੀਆ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਸਦ ਲਵੋ।" ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ।

ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਚਤੌੜ ਸ਼ਹਿਰ, ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਰਾਣੀ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਉਮਾਹ ਸੀ ਪਰ ਰਾਜਾ ਅਜੇ ਸ਼ਰਧਾ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪਰਤਾਵਾ ਲੈਣ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਕਲਪ ਲਈ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਆਓ-ਭਗਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਰਾਜਾ, ਮੰਤਰੀ, ਅਹਿਲਕਾਰ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਭ ਸਭਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਿੰਘਾਸਣ ਉੱਪਰ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਵਿਛਾਈ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਲਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਛਾਈ ਠਾਕਰਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵਿਛਾਈ ਗਈ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਤੇ ਆ ਕੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਜੇ ਆਖਿਆ, "ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਪੰਡਤ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਠਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇਸ ਸਿੰਘਾਸਣ ਤੇ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਕਰਵਾਓ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਛੋਂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੇ ਠਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇਸ ਸਿੰਘਾਸਣ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕਰਵਾਉਣਗੇ।"

ਸਭਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਵੇਦ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹੇ, ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘਾਸਣ ਤੇ ਨਾ ਪੁੱਜੇ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਾਣੀਓ ਪਤਲੇ ਹੋਏ ਧੌਣਾਂ ਨੀਂਵੀਆਂ ਪਾਈ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤਾਣ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਉਸ ਸਿੰਘਾਸਣ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਬੈਠ ਗਏ ਜਿਹੜਾ ਠਾਕਰਾਂ ਲਈ ਵਿਛਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕ੍ਰੋਧ ਅੰਦਰ ਸੜਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੰਦੀਆਂ ਪੀਂਹਦੇ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਯੰਕੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਠਾਕਰ ਹੀ ਬਿਰਾਜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਰਾਜੇ ਦੀ ਗਲਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਰਵਿਦਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯੰਕੀ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਲੱਗੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਕ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਕਿਹਾ, ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਠਾਕਰ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ

ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਗਏ, ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਖਾਂ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਰਾਜਾ ਉਠ ਕੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।

ਝਾਲਾ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਗਦ ਗਦ ਹੋਈ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰੰਣ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਪਕਵਾਨ ਪਕਵਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਨਿਮੰਤਰਣ ਵੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਵਾਸਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਅਤਿਥੀਆਂ, ਅਭਿਆਗਤਾਂ, ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਸਭ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਪੰਗਤ ਲਾਈ ਗਈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਈਰਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਂਝੀ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਛਕ ਲਿਆ ਪਰ ਜ਼ਾਤ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੰਕਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੁਦੀ ਪੰਗਤ ਲਾਈ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਲੰਗਰ ਛਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾਲ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਲੰਗਰ ਛਕਦੇ ਵੇਖੇ ਗਏ। ਬਹੁਤ ਉੱਠ ਉੱਠ ਬੈਠੇ ਪਰ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਲੰਗਰ ਛਕਦੇ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਹਾਰ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਏ।

ਚਤੌੜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਰਹੇ। ਮੀਰਾਂ ਬਾਈ ਵੀ ਇਥੇ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਿਸ਼ ਬਣੀ। ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨਾਲ ਇੱਕ-ਮਿੱਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ "ਤੋਹੀ ਮੋਹੀ ਮੋਹੀ ਤੋਹੀ ਅੰਤਰੁ ਕੈਸਾ॥ ਕਨਕ ਕਟਿਕ ਜਲ ਤਰੰਗ ਜੈਸਾ॥" ਆਪ ਬੇਗਮ ਪੁਰੇ ਦੇ ਵਾਸੀ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖੀ। ਓਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾ ਪਿਆਰ ਅੰਦਰ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ:-

ਐਸੀ ਲਾਲ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਉਨੁ ਕਰੈ॥
ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਗੁਸਈਆ ਮੇਰਾ ਮਾਥੈ ਛਤ੍ਰੁ ਧਰੈ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਜਾ ਕੀ ਛੋਤਿ ਜਗਤ ਕਉ ਲਾਗੈ ਤਾ ਪਰ ਤੁਹੀ ਢਰੈ॥
ਨੀਚਹ ਊਚ ਕਰੈ ਮੇਰਾ ਗੋਬਿੰਦੁ ਕਾਹੂ ਤੇ ਨ ਡਰੈ॥੧॥
ਨਾਮਦੇਵ, ਕਬੀਰੁ, ਤਿਲੋਚਨੁ ਸਧਨਾ ਸੈਨੁ ਤਰੈ॥
ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ, ਹਰਿ ਜੀਉ ਤੇ ਸਭੈ ਸਰੈ[1] ॥੧॥

(ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਵੈਰਾਗ, ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ, ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਜ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।

ਹੇ ਨਿਜਾਤਮਾ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਸਹੀ ਫਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਵੀ ਮਨ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰੇਂਗੀ।

-0-

1 ਸਭ ਦੇ ਕਾਰਜ ਸਉਰਦੇ (ਸਵਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)

ਕਾਂਡ-16

ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ

"ਸਧਨਾ ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ ਕਸਾਈ॥"

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਜੇ ਕਾਸਾਈ ਉਧਰਿਆ ਜੀਆ ਘਾਇ ਨ ਖਾਈਐ ਭੰਗਾ॥

....

ਇਤੁ ਭਰਵਾਸੈ ਰਹਣੁ ਕੁਢੰਗਾ॥

(ਵਾਰ ੩੧)

ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ੧੧੮੦ ਈ: ਨੂੰ ਇਲਾਕਾ ਸਿੰਧ ਪਿੰਡ ਸਹਿਵਾਲ (ਸਿੰਧ ਹੈਦਰਾਬਾਦ) ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਨਗਰ ਰੋੜੀ ਜੰਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ੧੪੨ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਹੈ।

ਸਧਨਾ ਜੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ। ਆਪ ਕਸਾਈ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਮਾਸ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਧਨਾ ਜੀ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਸਨ। ਆਪ ਸਾਲਗਰਾਮ (ਇਕ ਕਾਲੀ ਧਾਰੀ ਵਾਲਾ ਪੱਥਰ) ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਦਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਛੋਂ ਨਿਰਗੁਣ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੋ ਗਏ।

ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਸਰਹੰਦ (ਜ਼ਿਲਾ ਪਟਿਆਲਾ) ਵਿਖੇ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸਧਨਾ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਨਾਮਦੇਵ ਕਬੀਰੁ ਤਿਲੋਚਨ ਸਧਨਾ ਸੈਨੁ ਤਰੈ॥

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਮਦੇਵ, ਕਬੀਰ, ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ, ਸਧਨਾ ਅਤੇ ਸੈਨੁ ਜੀ ਦੇ ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਭਗਤ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਸਫਲ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ।

ਸਧਨਾ ਨਾਮ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਕਸਾਈਆਂ ਦਾ ਕੰਮ, ਆਪਣੀ ਕੁੱਲਰੀਤ[1] ਅਨੁਸਾਰ ਅਰੰਭ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਉਹ ਰੋਜ਼ ਜੀਵ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਵੇਚਦਾ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਪੂਰਨ ਮਹਾਤਮਾ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਾਲਗ ਰਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦੁਕਾਨ ਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਮਾਸ ਤੋਲਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸਧਨਾ ਜੀ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਵੱਟਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸਾਲਗ ਰਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਸ ਤੋਲ ਕੇ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ। ਆਮ ਪੁਜਾਰੀ ਤਾਂ ਸਾਲਗ ਰਾਮ ਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਧਨੇ ਨੂੰ ਸਾਲਗ ਰਾਮ ਨਾਲ ਮਾਸ ਤੋਲਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਇੱਕ ਸਾਧੂ ਨੇ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਸਧਨਿਆਂ! ਤੂੰ ਸਾਲਗ ਰਾਮ ਦਾ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਲਗ ਰਾਮ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਹ।" ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਨ ਕੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੇ ਬਿਨਾ ਝਿਜਕ ਸਾਲਗ ਰਾਮ ਚੁੱਕ ਕੇ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਧਨਾ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਨੇਤ੍ਰ[2] ਖੁੱਲ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

ਸਾਧੂ ਨੇ ਸਾਲਗ ਰਾਮ ਨੂੰ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਨੁਹਾਇਆ, ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਧੂਪ-ਦੀਪ ਆਦਿ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਉੱਚੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪਲੰਘ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਸੌਂ ਰਹੇ ਸਨ, ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਸਾਲਗ ਰਾਮ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਹੇ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸਧਨੇ ਪਾਸ ਛੱਡ ਆਓ, ਸੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਮੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ।" ਸਾਧੂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਸਾਲਗ ਰਾਮ ਨੂੰ ਸਧਨਾ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਆਏ ਅਤੇ ਰਾਤ ਵਾਪਰੀ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿੱਤੀ। ਸਧਨਾ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਦੂਣ ਸਵਾਇਆ ਚਾਅ ਅਤੇ ਉਮਾਹ[3] ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਰੰਗ ਦਿਨ ਬ-ਦਿਨ ਵਧਦਾ ਗਿਆ ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸਧਨਾ ਜੀ ਮਾਸ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਾਉਂਦਾ ਕਿ ਸਧਨਾ ਭਗਤੀ ਵੀ ਕਰੇ ਅਤੇ ਕਸਾਈਪੁਣੇ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾਵੇ। ਸੁ ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ[4] ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਇਕ ਪੱਕਾ ਗਾਹਕ ਸਧਨੇ ਪਾਸ ਮਾਸ ਲੈਣ ਆ ਗਿਆ। ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮਾਸ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਲ ਸਵੇਰੇ ਆ ਕੇ ਤਾਜ਼ਾ ਮਾਸ ਲੈ ਜਾਵੀਂ। ਗਾਹਕ ਨੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਛੁਰੀ ਲੈ ਕੇ ਬਕਰੇ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜੇਕਰ ਸਾਰਾ ਬਕਰਾ

---

1. ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਵਲੋਂ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ, 2. ਆਤਮਕ ਅੱਖਾਂ, 3. ਚਾਅ, 4. ਅਨੋਖੀ ਰਹੁ-ਰੀਤ।

ਵੱਢਿਆ ਤਾਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਬਾਸੀ ਮਾਸ ਨੂੰ ਗਾਹਕਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਣਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੁਣ ਬਕਰੇ ਦੇ ਖ਼ਰੌਂਟੇ ਵੱਢ ਕੇ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਬਕਰੇ ਦੇ ਖਰੌਂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਸਧਨੇ ਨੇ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਬਕਰਾ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਾਂਙੂ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸਧਨੇ ਨੇ ਬੱਕਰੇ ਤੋਂ ਹੱਸਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਦ ਬਕਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਧਨਿਆਂ! ਅੱਜ ਤੂੰ ਨਵੀਂ ਭਾਜੀ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ ਏਂ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਬਕਰਾ ਬਣਿਆ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਵੱਢਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਤੂੰ ਬਕਰਾ ਬਣਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਵੱਢਿਆ। ਹੁਣ ਖਰੌਂਟੇ ਕਟਣ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜ਼ਖ਼ਮ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨਾਲ ਤੜਫਾਂਗਾ, ਦੇਖ ਲੈ, ਇਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਤੜਫਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਸ਼ਰਤ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਤਾਂ ਨਵੀਂ ਭਾਜੀ ਪਾ ਲੈ।"

ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ ਘਟਨਾ ਨੇ ਸਧਨੇ ਦਾ ਮਨ ਬਦਲ ਦਿਤਾ, ਉਸਦੇ ਹੱਥੋਂ ਛੁਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਬਾਰ ਬਾਰ ਆਉਣ, "ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਬੱਕਰਾ ਬਣਿਆ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਤੂੰ।" ਸਧਨੇ ਦਾ ਕਠੋਰ ਹਿਰਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬੱਕਰੇ ਵੱਢਦਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਤੜਫਦੇ ਦੇਖਦਾ ਪਰ ਅੱਜ ਸਧਨਾ ਕਸਾਈ ਨਾ ਰਿਹਾ, ਉਹਨੇ ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਲਿਆ, "ਜਦ ਤੱਕ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਾਂਗਾ ਮੁੜ ਕਦੀ ਜੀਵ ਹੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।" ਸਧਨੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੀ ਮੋੜ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਫ਼ਸੋਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਧਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸਾਲਗ ਰਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਿਲਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਸਾਈ ਹੋ ਕੇ ਅਸਾਡੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਭਰਿਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਨਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਪੁਜਾਰੀ ਅਤੇ ਮੌਲਾਣੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨਾਲ ਖੁਣਸਣ ਲੱਗੇ[1]।

ਦੁਸ਼ਟ ਚੌਂਕੜੀ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਜਾ ਫਰਿਆਦੀ ਹੋਈ, "ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਤ! ਸਧਨਾ ਕਸਾਈ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਾ, ਬਾਂਗ ਨਿਵਾਜ ਤਸਬੀ ਆਦਿ ਛੱਡ ਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਂਙੂ ਸਾਲਗਰਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।" ਪਾਂਡਿਆਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਗੁਜ਼ਾਰਸ਼[2] ਕੀਤੀ ਗਈ, "ਹੇ ਪਰਜਾ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਪਾਲਕ, ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਇਕ ਕਸਾਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਸਾਲਗਰਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਸਧਨੇ ਨੇ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।" ਦੋਵਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਧਨੇ ਨੂੰ ਦੂਤ ਭੇਜ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਧਨੇ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਤੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਰੋਜ਼ਾ, ਬਾਂਗ ਨਿਵਾਜ਼ ਤੱਸਵੀ ਮੁੱਸਲਾ ਆਦਿ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਂਙੂ ਸਾਲਗਰਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।" ਸਧਨੇ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿੰਮਰਤਾ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਹੇ ਰਾਜਾ ਜੀ! ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੁਰਕ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਭੇਦ ਨਹੀਂ। ਰਾਮ ਅਤੇ ਰਹੀਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ। ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਨਿਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ। ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਇਕੋ ਨੂਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਾ ਕੋਈ ਮੋਮਨ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਾਫ਼ਰ ਹੈ।"

ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ ਦਾ ਉੱਤਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤੀਰ ਵਾਂਙੂ ਵਿੰਨ੍ਹ ਗਿਆ। ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅਲਾਹਬਾਦ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਉਸਰ ਰਹੀ ਕੰਧ ਵਿਚ ਚਿਣ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੰਧ ਵਿਚ ਚਿਣਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕੰਧ ਉਸਰਨੀ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਈ। ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ, "ਹੇ ਦੀਨਾਬੰਧੂ, ਪਤਿਤਪਾਵਨ, ਭਗਤ

---

1. ਈਰਖਾ ਕਰਨੀ, 2. ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।

ਵਛਲ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ, ਜਗਤ ਦੇ ਕਰਤਾ ਹਰਤਾ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਤੰਦੂਏ ਪਾਸੋਂ ਛੁਡਾਇਆ, ਧਰੂ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ, ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਆਪ ਜੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ, ਆਪ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਹਾਰ ਸਦ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦ ਹੋ, ਮੇਰੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਬਖ਼ਸ਼ੋ ਜੀ।" ਆਪ ਜੀ ਵਲੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਪਾਸ ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ ਬਿਨੈ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਨਿਆ ਕੇ ਕਾਰਨੈ ਇਕੁ ਭਇਆ ਭੇਖਧਾਰੀ॥
ਕਾਮਾਰਥੀ ਸੁਆਰਥੀ ਵਾ ਕੀ ਪੈਜ ਸਵਾਰੀ॥੧॥
ਤਵ ਗੁਨ ਕਹਾ ਜਗਤ ਗੁਰਾ ਜਉ ਕਰਮੁ ਨ ਨਾਸੈ॥
ਸਿੰਘ ਸਰਨ ਕਤ ਜਾਈਐ ਜਉ ਜੰਬੁਕੁ[1] ਗ੍ਰਾਸੈ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਏਕ ਬੂੰਦ ਜਲ ਕਾਰਨੇ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਗਏ ਸਾਗਰੁ ਮਿਲੈ ਫੁਨਿ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ॥੨॥
ਪ੍ਰਾਨ ਜੁ ਥਾਕੇ ਥਿਰੁ ਨਹੀ ਕੈਸੇ ਬਿਰਮਾਵਉ[2]॥
ਬੂਡਿ ਮੂਏ ਨਉਕਾ ਮਿਲੈ ਕਹੁ ਕਾਹਿ ਚਢਾਵਉ॥੩॥
ਮੈ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਹਉ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਆਹਿ ਨ ਮੋਰਾ॥
ਅਉਸਰ[3] ਲਜਾ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਸਧਨਾ ਜਨੁ ਤੋਰਾ॥੪॥
(ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲ)

ਜਦੋਂ ਅੰਤਲੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ, ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਈ ਕਿ ਜਿਸ ਕੰਧ ਵਿਚ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚਿਣਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਫਟ ਗਈ ਅਤੇ ਕੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਨੇ ਸਭ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇਕ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਭੋਰਾ ਭਰ ਵੀ ਚੋਟ ਨਾ ਲੱਗੀ। ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਕੰਧ ਵਿਚੋਂ ਨੌ-ਬਰ-ਨੌ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਰਾਮਾਤ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਸਧਨਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ। ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਕਿਸੇ ਸੰਤ, ਭਗਤ, ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸੇ। ਸਧਨਾ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੋਈ।

ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਸਧਨਾ ਜੀ ਜਗਨ ਨਾਥ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਏ। ਬਾਕੀ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸਧਨਾ ਜੀ ਵਖ ਹੀ ਬੈਠਦੇ। ਜਦੋਂ ਬਾਕੀ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ ਬੈਠਿਆ ਕਰੋ ਤਦ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਆਪ ਸਭ ਰਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਭਲੇ ਪੁਰਖ ਹੋ, ਮੈਂ ਕਸਾਈ-ਪੁਣੇ ਦੇ ਭੈੜੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਬੈਠਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।" ਨਿਮਰਤਾ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ, ਉਹ ਸਧਨਾ ਜੀ ਦਾ ਤਨੋ ਮਨੋ ਧਨੋ ਸੇਵਾ ਸਤਿਕਾਰ

---

1. ਗਿੱਦੜ, 2. ਠਹਿਰਨਾ, ਰੁਕਣਾ, 3. ਮੌਕਾ, ਸਮਾਂ, ਵੇਲਾ।

ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਚਲਦੇ ਚਲਦੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੜ ਗਏ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਗਰ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਹਿਸਥੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਣ ਗਏ। ਉਹ ਔਰਤ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੱਕ ਕੇ ਮੋਹੀ ਗਈ ਅਤੇ ਮੰਦ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਆਉ ਸੰਤ ਜੀ! ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜੇ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ।" ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਪਲੰਘ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਛਕਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਲੰਗਰ ਛਕਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਭੈੜੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਪਰ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਭਾਵੇਂ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦੇ ਪਰ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਔਰਤ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਪਾਸੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਅੱਗੇ ਲਿਆ ਧਰਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ, "ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਡਰਦੇ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਲੈ ਆਈ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਨਿਸਚਿੰਤ1 ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੰਦ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰੋ।

ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਔਰਤ ਦਾ ਇਹ ਕਰਮ ਡਿੱਠਾ ਤੱਦ ਸਪਸ਼ਟ ਆਖ ਦਿੱਤਾ, "ਹੇ ਦੁਸ਼ਟ ਆਤਮਾਂ! ਜੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤਦ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੂੰ ਘਟ ਨਹੀਂ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਲੱਗੀ।" ਜਦੋਂ ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਉਸਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ ਤਦ ਕੋਠੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਚੋਰ ਚੋਰ ਪੁਕਾਰਨ ਲੱਗੀ। ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣੀਆਂ, ਝੱਟ ਆ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ, ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁੱਟ ਫਾਂਟ ਕੀਤੀ। ਔਰਤ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਕਿ ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਮੇਰੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਕੁਟਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਵੀ ਮਨ-ਘੜਤ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਂਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, "ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਇਸਨੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।" ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਸਧਨੇ ਦੇ ਹੱਥ ਕੱਟਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸਧਨੇ ਨੂੰ ਜਲਾਦ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੱਥ ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਰੰਚਕ2 ਮਾਤਰ ਵੀ ਹੱਥ ਵੱਢੇ ਜਾਣ ਦਾ ਦੁੱਖ ਨਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਙੂ ਰਸ ਵਿਚ ਮਗਨ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, "ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ! ਤੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਬਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਢਿਆ ਹੈ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਟੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ।"

ਉਧਰ ਜਗਨਨਾਥ ਮੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹੇ ਪੁਜਾਰੀ ਜਨੋ! ਤੁਸੀਂ ਪਾਲਕੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੋ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਸਧਨਾ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਅਨਿਨ ਭਗਤ ਹੈ ਜੋ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਕਸਾਈ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ

---

1. ਬੇਫਿਕਰ, 2. ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ (ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਨਾ ਭੀ)।

ਹੱਥ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਮੇਰਾ ਅਨਿਨ ਭਗਤ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਤਵਾਲਾ ਹੈ। ਪੁਜਾਰੀ ਪਾਲਕੀ ਲੈ ਕੇ ਉੱਥੇ ਪੁੱਜੇ ਜਿਥੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਤੇ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਲੈ ਗਏ। ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਤੁਰੰਤ ਸਧਨਾ ਜੀ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਹੱਥ ਦਰਖ਼ਤ ਦੇ ਪੁੰਗਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਨਵੇਂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਰਾਜੇ, ਨਗਰੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਪਾਂਡਿਆਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ। ਤਦ ਸਭ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਸਧਨਾ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਈ।

ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ! ਤੂੰ ਵੀ ਸਧਨਾ ਜੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ, ਮਹਾਂ ਕਠੋਰ, ਪਾਪੀ, ਨਿੰਦਕ, ਕੁਕਰਮੀ ਵੀ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਮਰਤਾ ਭਾਵ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਭ ਪਾਪ ਮੁਆਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਾਂਤੇ ਢਿਲ ਨਾ ਕਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਟੁਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇ।

ਸਧਨਾ ਜੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ॥

ਕਾਂਡ-17
ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ

ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਜੈਦੇਉ ਕਰਿ ਗੀਤ ਗੋਬਿੰਦ ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਗਾਵੈ॥
ਲੀਲ੍ਹਾ ਚਲਿਤ ਵਖਾਣਦਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਠਾਕੁਰ ਭਾਵੈ॥
ਅਖਰ ਇਕੁ ਨ ਆਵੜੈ ਪੁਸਤਕ ਬੰਨ੍ਹਿ ਸੰਧਿਆ ਕਰ ਆਵੈ॥
ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਘਰਿ ਆਇਕੈ ਭਗਤ ਰੂਪਿ ਲਿਖਿ ਲੇਖੁ ਬਣਾਵੈ॥
ਅਖਰ ਪੜਿ ਪਰਤੀਤਿ ਕਰਿ ਹੁਇ ਵਿਸਮਾਦੁ ਨ ਅੰਗਿ ਸਮਾਵੈ॥
ਵੇਖੈ ਜਾਇ ਉਜਾੜਿ ਵਿਚਿ ਬਿਰਖੁ ਇਕ ਆਚਰਜ ਸੁਹਾਵੈ॥
ਗੀਤ ਗੋਬਿੰਦ ਸਪੂਰਣੋ ਪਤਿ ਪਤਿ ਲਿਖਿਆ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵੈ॥
ਭਗਤਿ ਹੇਤਿ¹ ਪਰਗਾਸੁ ਕਰਿ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਮਿਲੈ ਗਲਿ ਲਾਵੈ॥
ਸੰਤ ਅਨੰਤ ਨ ਭੇਦ ਗਣਾਵੈ॥

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦)

ਜਨਮ-ਸੰਮਤ ੧੨੬੫ ਬਿ. ਪਿੰਡ ਕੇਂਦੂਲੀ (ਕਿੰਦੂ ਬਿਲ) ਪਰਗਣਾ ਬੀਰਭੂਮ (ਬੰਗਾਲ)।

ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ: ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਭੋਜ ਦੇਵ, ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਮ-ਬਾਮ ਦੇਵੀ।

ਵਿਦਿਆ-ਆਪ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਉੱਚ-ਕੋਟੀ ਦੇ ਕਵੀ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਲਛਮਣ ਸੈਣ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਉੱਘੇ ਕਵੀ ਸਨ।

ਰਚਨਾ-'ਗੀਤ ਗੋਬਿੰਦ' ਜਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬਾਬਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਕ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਭ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ।

ਜੋਤੀ-ਜੋਤ-ਕੇਂਦਲੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਜਿਥੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਹੈ, ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਗੂਜਰੀ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ।

---

1. ਪਿਆਰ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਜੈਦੇਵ ਤਿਆਗਿਓ ਅਹੰਮੇਵ॥

ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਨਗਰ ਕਿੰਦੂ ਬਿਲ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਦੀ ਮਾਤਾ ਬਾਮ ਦੇਵੀ ਪਿਤਾ ਭੋਜ ਦੇਵ ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ। ਜੈਦੇਵ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਾਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਰਾਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਲਗਨ ਸੀ। ਆਪ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮੰਦਰ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ। ਇਵੇਂ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ।

ਆਪ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ। ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਨਾ ਤਿਆਗਿਆ। ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਤੱਕ ਆਪ ਇਕ ਉੱਚ-ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਵੀ ਅਤੇ ਗਵੱਈਏ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ। ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਵਿਚ ਰਾਗ, ਨਾਚ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਲਛਮਣ ਸੈਣ ਜੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਕਵੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਉੱਚ-ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਰਾਜਸੀ ਵਡਿਆਈ ਆਪ ਨੂੰ ਮੋਹ ਨਾ ਸਕੀ। ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਵੈਰਾਗੀ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਸਨ। ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਸਮਝਿਆ। ਰਾਜਾ ਲਛਮਣ ਸੈਣ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਆਪ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਬ੍ਰਿਛ ਹੇਠ ਬੈਠ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਵਿਚ ਗੀਤ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣੀ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਇੰਨੇ ਕਰੁਣਾਮਈ[1] ਰਸ-ਭਿੰਨੇ ਗੀਤ ਰਚਦੇ ਤੇ ਗਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਵਾਨਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਅਥਾਹ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਮੋਹ ਲੈਂਦੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੀਤ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਰਚਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਤੁਕ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਦਿਹਾੜੀ ਸੋਚਣ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਨਾ ਔੜਨਾ ਅਤੇ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਦੀ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜੈਦੇਵ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੁੱਕ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਦਰਖ਼ਤ ਦੇ ਪੱਤੇ-ਪੱਤੇ ਉੱਤੇ ਉਹੋ ਸਲੋਕ ਰਚਿਆ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਗੀਤ ਗੋਬਿੰਦ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਪੂਰਨ

---

1. ਮਨ ਨੂੰ ਵੈਰਾਗਮਈ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ।

ਕਰਵਾਇਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੈਦੇਵ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਕੇ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਪੰਡਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮਾਇਆ ਖ਼ਰਚ ਕੇ ਇਕ ਗੀਤ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮੀ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਸਫਾਰਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਉਪਮਾ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੁਜਾਰੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਵੱਲੋਂ ਰਚੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੂਰਤੀ ਵਲੋਂ ਜੈਦੇਵ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਅਪ੍ਰਵਾਨਾ[1] ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰਚਿਆ ਗ੍ਰੰਥ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਪਾਸ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਨਿਰਣੇ ਨਾਲ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਸ ਕੋਝੀ ਚਾਲ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭਾਂਡਾ ਫੁੱਟ ਗਿਆ ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਮਰਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਈਰਖਾ ਕੱਢ ਕੇ ਜੈਦੇਵ ਵੱਲੋਂ ਰਚੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੰਕਾਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਰਚੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਭੇਟ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਪੁੱਜਾ। ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਰਚੇ ਗ੍ਰੰਥ ਗੀਤ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਵੀ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਸਾਰੀ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਧਾਇਆ।

1.

ਡਾਕੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੱਥ ਵੱਢੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੁੜ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸਾਖੀ

ਇਕ ਪੰਡਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਜੈਦੇਵ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਮਲੋਮਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਜਬੂਰਨ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਡਤ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸ ਬਿਠਾ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਮਨੋ ਸੰਕਲਪ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਆਖਣ ਤੇ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਸਾਥ ਨਾ ਛੱਡਿਆ। ਇਵੇਂ ਭਗਤ ਜੀ ਅਤੇ ਪੰਡਤ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਤੋਂ ਕੇਂਦਲ ਇੱਕਲੇ ਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਧਨ ਸੀ। ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਾਕੂ ਮਿਲੇ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੇਖ ਕੇ ਧਨ ਆਪ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਡਾਕੂਆਂ ਨੇ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਧਨ ਲੈ ਲਿਆ ਤੱਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਡਾਕੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੂਜੇ ਡਾਕੂ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰਾ ਧਨ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।" ਪਰ ਪਹਿਲੇ ਡਾਕੂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਿੱਦ ਕਰਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ

1. ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਹੱਥ ਪੈਰ ਵੱਢਕੇ ਇਕ ਪਹਾੜ ਦੀ ਕੰਦਰਾ ਵਿਚ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਵੱਢ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਕੰਦਰਾ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ। ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਈ ਭਰ ਵੀ ਸਰੀਰਕ ਦੁੱਖ ਦਾ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇਕ ਦਿਨ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦਾ ਖੇਡਦਾ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ਪਏ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਹੱਥ ਪੈਰ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ। ਪਰ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਸਿਰ ਦੋਸ਼ ਨਾ ਮੜ੍ਹਿਆ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਦੱਸਿਆ। ਰਾਜਾ ਦਿਆਲੂ ਸੁਭਾ ਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਰਾਜਾ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੋ ਗਿਆ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਆਏ ਗਏ ਮਹਾਤਮਾ, ਅਭਿਆਗਤਾਂ[1], ਅਤਿਥੀਆਂ[2] ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਰਾਜਾ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਰਾਜੇ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ।

ਉਹਨਾਂ ਠੱਗਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਲੋਭੀਆਂ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਵਾਲੇ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨ ਲਏ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਪੁੱਜ ਗਏ।

ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੁਜਦਿਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬੈਠਿਆਂ ਤੱਕਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਪਛਾਣ ਲਏ ਕਿ ਇਹ ਉਹੋ ਠੱਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵੱਢੇ ਸਨ। ਪਰ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ "ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰ ਗੁੱਸਾ ਮਨ ਨਾ ਹਢਾਏ" ਵਾਲੀ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੈਰ ਭਾਵ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪਰਮ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਾਂਙੂ ਕਰਵਾਈ। ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਮਹਾਤਮਾ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਣਥੱਕ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਠੱਗਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਪਾਪ ਦਾ ਸੰਸਾ ਖਾਈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਰਵਾ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਛੁੱਟੀ ਮੰਗਣ ਪਰ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਵਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਨਾ ਮਿਲੇ।

ਠੱਗਾਂ ਨੇ ਅੰਤ ਇਕ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਖਹਿੜਾ ਕੀਤਾ। ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਪਦਾਰਥ, ਹੀਰੇ, ਮੋਤੀ, ਬਸਤਰ, ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੀਆਂ ਖਚਰਾਂ ਲੱਦ ਕੇ ਨਾਲ ਰਾਖੀ ਵਾਸਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਕੇ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਭੇਖ ਵਿਚ ਡਾਕੂਆਂ ਪਾਸੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਠੱਗਾਂ ਦਾ ਮਨ ਕਠੋਰ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਉਹਨਾਂ ਆਪਣਾ ਔਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਲਟੀ ਮਨਘੜਤ ਕਹਾਣੀ ਇਵੇਂ ਸੁਣਾਈ, "ਇਕ ਦਿਆਲੂ ਰਾਜਾ ਸਾਡਾ ਸੇਵਕ ਸੀ, ਇਹ ਜੈਦੇਵ ਭਗਤ ਉਸਦਾ ਨੌਕਰ ਸੀ। ਜੈਦੇਵ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਕਰਮ ਕੀਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ ਜੈਦੇਵ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵੱਢੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ। ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਭੇਤ ਲੁਕਾਈ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਈ ਹੈ।"

ਉਹਨਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਵਲੋਂ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਮਨਘੜਤ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਤਦ ਤੁਰੰਤ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਕੇ ਫੱਟ ਗਈ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗ਼ਰਕ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ

---

1. ਭੀਖ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ, 2. ਅਚਾਨਕ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ।

ਹੋਏ। ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਵਿਚ ਡਾਕੂਆਂ ਦੇ ਗ਼ਰਕ ਹੋਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ਅਤੇ ਧਨ ਆਦਿ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਕੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਜੈਦੇਵ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਪਾਸੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗ਼ਰਕ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਦ ਔਖੇ ਔਖੇ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਟੁੰਡਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਕਿਉਂਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਦੁਸ਼ਟ ਬੰਦੇ ਇਸ ਪਾਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਮਰਨ। ਸਗੋਂ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਕਰਕੇ ਅੱਗੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਭੈੜੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ। ਪਰ ਖੋਟੇ ਭਾਗਾਂ ਕਾਰਨ ਚੰਡਾਲਾਂ ਦਾ ਮਨ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਵੀ ਨਾ ਬਦਲਿਆ।

ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ, ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਙੂ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ, ਮੰਤਰੀ ਸਭ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਰਾਜਾ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭਗਤ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਠੱਗਾਂ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ ਪੁਰਾਣੀ ਵਾਰਤਾ ਸਪਸ਼ੱਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ਼ਰਕ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਠੱਗਾਂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵੱਢੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਕੰਦਰਾ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਸੰਸਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਹਨਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗ਼ਰਕ ਹੋਣ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਬੇਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣ ਦਾ ਪਾਪ ਨ ਕਰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿੰਦਿਆ ਰੂਪੀ ਪਾਪ ਧਰਤੀ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਭਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਘੋਰ ਪਾਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗ਼ਰਕ ਗਏ। ਮੇਰੀ ਹਾਰਦਿਕ[1] ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਠੱਗ ਇਸ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰਕੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਧਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਉਹ ਪਾਪਾਂ ਦੁਆਰਾ ਧਨ ਇੱਕਠਾ ਨਾ ਕਰਨ। ਪਰ ਮੰਦੇ ਭਾਗਾਂ ਕਾਰਨ ਸ਼ਰੀਰ ਵੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਧਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਜੋ ਪਾਪ ਉਹਨਾਂ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।

ਇਸ ਸਾਰੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਟੁੰਡ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਰੋਇਆ ਸਾਂ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਹੱਥ ਮੁੜ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣ ਗਿਆ।

ਰਾਜਾ, ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਵਤੀਰੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਧੰਨ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਭੈੜਾ ਵਰਤਾਓ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰਦੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੀ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰੋ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਦੂ ਬਿੱਲ ਨਗਰ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਲੈ ਆਂਦਾ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆ ਗੋਲੀਆਂ ਸਮੇਤ ਅੱਗੋਂ ਜਾ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਆਉ-ਭਗਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦੀ ਰਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

---

1. ਮਨੋਂ ਉਪਜੀ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਸੁਭ ਭਾਵਨਾ।

2.
ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਵਲੋਂ ਪਤੀਵਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ

ਰਾਜੇ ਦਾ ਭਰਾ ਜਿਹੜਾ ਆਨਪੁਰ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਚਿਤਾ ਵਿਚ ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜਲ ਮਰਨ, ਮਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਨ, ਆਪਣੇ ਛੁਰੇ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰਨ ਦੀਆਂ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਇਕ ਸੇਵਕ ਪਾਸੋਂ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਸੁਣੀਆਂ। ਰਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਮੂਰਛਤ ਹੋ ਗਈ, ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਲ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨ ਕੀਤੀ। ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਦੋਵੇਂ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਰਾਣੀਆਂ ਧੰਨ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਚਿਤਾ ਵਿਚ ਜਲ ਮਰ ਕੇ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਪਰ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਅਸਲੀਅਤ ਉਘਾੜਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, "ਰਾਜਾ ਜੀ! ਰਾਣੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਭਰਾ ਦੀ ਚਿਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹੱਠ ਕਰਕੇ ਮੋਈਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਪਤੀਵਰਤਾ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪਤੀ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਪਿਆਰ-ਵਸ ਹੋਈ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਵੇ।"

ਰਾਣੀ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ ਅਤੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਤੂੰ ਇਵੇਂ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਵਿਅਰਥ ਗਵਾ ਲਵੇਂਗੀ।" ਪਰ ਮਨ ਦੀ ਖੋਟੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਦੇ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਕ ਦਿਨ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਗਤ ਜੀ ਸੈਰ ਨੂੰ ਗਏ ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਨੌਕਰਰਾਣੀ ਪਾਸੋਂ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਖ਼ਬਰ ਪੁੱਜਵਾਈ ਕਿ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਵਾਂਢਣਾਂ ਇੱਕਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਪਰ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੱਸ ਕੇ ਬੋਲੀ, "ਭਗਤ ਜੀ ਤਾਂ ਬਾਗ ਵਿਚ ਸੈਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਹੋ। ਜਦੋਂ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਪਧਾਰਨਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਹੈ।"

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਗਵਾਂਢਣਾਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਰਾਣੀ ਨੇ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਅਫਵਾਹ ਫੈਲਾਈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਅੰਤਰ-ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਭਗਤ ਜੀ ਅਨੰਦ ਪੂਰਬਕ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਣੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਅਫਵਾਹ ਫੈਲਾ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਤੁਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਡਰਦੀ ਕੰਬਣ ਲੱਗੀ, ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਚਿੰਤਾਤੁਰ[1] ਹੋਈ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਠੋਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਵਿਅਰਥ ਗਈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਾਰਾਂ ਤਾਂ ਪਾਪ ਲੱਗੇਗਾ ਪਰ ਮੈਂ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਖਾਉਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਚਿਖਾ ਚਿਣ ਕੇ ਆਪ ਜਲ ਮਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, "ਰਾਜਨ! ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰੀਤ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਗਿਆਨੀ ਪੁਰਖ ਹੋ, ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸੋਭਦਾ ਨਹੀਂ।" ਕਾਫੀ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਲ ਮਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ

1. ਫ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ।

ਨਾ ਤਿਆਗਿਆ ਤਦ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜ ਕੇ ਹਰੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਉੱਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। "ਮਿਰਤਕ ਕਉ ਜੀਵਾਲਨਹਾਰ॥" ਭਗਤ ਵਛਲ, ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ[1], ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਖੇਡ ਵਰਤਾਈ। ਭਗਤ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀ ਪਰ ਰਾਜਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਅੱਖ ਨਾ ਚੁੱਕੇ।

ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਪਿਆਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਰਾਜਾ ਜੀ ਰਾਣੀ ਵੱਲੋਂ ਹੋਈ ਭੁੱਲ ਕਾਰਨ ਨਿਮੋਝੂਣਾ[2] ਹੀ ਰਿਹਾ। ਅਖੀਰ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਕੇਂਦਲੀ (ਕਿੰਦੂਬਿੱਲ) ਚਲੇ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਸਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਬਤੀਤ ਕੀਤਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ।

3.

ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਨਦੀ ਨੇ ਨਗਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪੈਣਾ

ਜਿਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਭਗਤ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰ ਇਕ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਵਗਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨਦੀ ਤੇ ਭਗਤ ਜੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਸੀ। ਵਾਟ ਦੁਰੇਡੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਗੰਗਾ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰੋ ਜਾਂ ਫਿਰ ਗੰਗਾ ਆਪ ਦੇ ਨਗਰ ਲਾਗੇ ਆ ਕੇ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਵੇਗੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਹੋਈ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਦਾ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਭਗਤ ਜੀ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਚਲੇ ਗਏ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਇਹ ਨਾ ਝੱਲ ਸਕੇ ਕਿ ਐਨੀ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇ। ਸੁ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਲਾਗੇ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਜਦੋਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਦ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਗਰ ਸਮੀਪ ਵਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਫੁੱਲ ਫਲ ਹਰਿਆਵਲ ਹੀ ਹਰਿਆਵਲ ਨਜ਼ਰੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਭੌਰੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਜੀ ਅਤੇ ਸਭ ਨਗਰ ਵਾਸੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਨਦੀ ਦਾ ਅਸਾਡੇ ਨਗਰ ਸਮੀਪ[3] ਆ ਕੇ ਵਗਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਓ ਵੇਖੋ! ਜੈਦੇਵ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭ ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ। ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ! ਤੂੰ ਵੀ ਅਹੰਮੇਵ[4] ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਦੀਨਾਬੰਧੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਜਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗ।

ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸਾਖੀ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ।

---

1. ਹਰ ਥਾਂ, 2. ਸ਼ਰਮਸਾਰ, 3. ਨੇੜੇ, 4. ਹਉਮੈਂ ਹੰਕਾਰ।

ਕਾਂਡ–18

ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ

ਕਾਯਉ ਦੇਵਾ ਕਾਇਅਉ ਦੇਵਲ ਕਾਇਅਉ ਜੰਗਮ ਜਾਤੀ॥
ਕਾਇਅਉ ਧੂਪ ਦੀਪ ਨਈਬੇਦਾ ਕਾਇਅਉ ਪੂਜਉ ਪਾਤੀ॥੧॥
ਕਾਇਆ ਬਹੁ ਖੰਡ ਖੋਜਤੇ ਨਵ ਨਿਧਿ ਪਾਈ॥
ਨਾ ਕਛੁ ਆਇਬੋ ਨਾ ਕਛੁ ਜਾਇਬੋ ਰਾਮ ਕੀ ਦੁਹਾਈ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ ਜੋ ਖੋਜੈ ਸੋ ਪਾਵੈ॥
ਪੀਪਾ ਪ੍ਰਣਵੈ ਪਰਮ ਤਤੁ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਲਖਾਵੈ॥੨॥੩॥

(ਧਨਾਸਰੀ–੬੯੫)

ਜਨਮ– ੧੪੮੩ ਬਿਕਰਮੀ ਨੂੰ ਹੋਇਆ।
ਆਪ ਗਗਰੌਨ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸਨ। ਗਗਰੌਨ ਕੋਟੇ ਤੋਂ ੪੫ ਮੀਲ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ– ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਾਂਙੂੰ ਪੀਪਾ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ ਪਰ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ੧੩੬ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਆਯੂ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਮਦ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੇ ੧੨ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਏ। ਸਭ ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀਤਾ ਨਾਮੀ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦਾ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ–ਪਿਆਰ ਦੀ ਲਗਨ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਜੀਵਨ ਸਾਖੀ

ਪੀਪਾ ਜੀ ਗਗਰੌਨ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸਨ। ਆਪ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ। ਭਰ ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਅਤੇ ਜੁਆਨੀ ਸਮੇਂ ਕਾਮ-ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ੧੨ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਏ। ਪਰ ਸੀਤਾ ਨਾਮੀ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਸੀ।

ਕਦੀ ਕਦੀ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੈਸ਼ਨਵ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਆਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਮਨਾਮ ਦਾ ਭਜਨ ਕੀਰਤਨ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਰਸੀਲੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਵਿਚ ਕੀਤਾ। ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨ ਪਵਾਏ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ, ਸ਼ਰਧਾ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਖ਼ਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਇਆ। ਚੰਡੀ ਨੇ ਵੀ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੱਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਦਾਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਹਨ।

ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ[1] ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਨੇ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਘੋੜੇ, ਰੱਥ, ਰਾਣੀਆਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਸਮੇਤ ਰਾਜਾ ਕਾਂਸ਼ੀ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਿਵੇਕਲੀ[2] ਥਾਂ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤੰਬੂ ਕਨਾਤਾਂ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਲਗਾ ਕੇ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ। ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਭੇਜੀ ਕਿ ਗਗਰੌਨ ਦਾ ਰਾਜਾ ਪੀਪਾ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਵਾਪਸ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ, "ਹੇ ਰਾਜਨ! ਜਿਥੇ ਆਪ ਪੁੱਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ (ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਪਾਸ) ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਾ-ਦੇਹੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਙੂ ਲਸ਼ਕਰ ਘੋੜੇ, ਫੌਜਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇ।" ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਸਭ ਰਾਜਾ ਨੇ ਪਰਜਾ, ਰਾਣੀਆਂ ਅਮੀਰ, ਵਜ਼ੀਰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਇੱਕਲਾ ਆਪ ਹੀ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਅੰਸਥਾਨ ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ।

ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਨੇਹਾ

1. ਪੂਜਾ, 2. ਵੱਖਰੀ।

ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਅਜੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ। ਜੱਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸੰਗਤਾਂ ਲੰਗਰ ਛੱਕ ਕੇ ਪੱਤਲਾਂ ਉਸ ਪਾਸੇ ਸੁਟਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਰਾਜਾ ਪੀਪਾ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਬਾਬਤ ਪੁੱਛਿਆ। ਤਦ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਲੱਭਦਿਆਂ ਲੱਭਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਤਲਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਹੇਠੋਂ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਖਲੋਤੇ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਸੇਵਕਾਂ ਪਾਸ ਦੁਬਾਰਾ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਘਲਿਆ ਤਦ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਆਖੋ ਕਿ ਜੇਕਰ ਬਹੁਤ ਕਾਹਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੂਹ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦੇਵੇ। ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ "ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਇਸ ਮੁੱਲ ਤੇ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਹਿੰਗੀ ਨਹੀ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੁਰੰਤ ਨੇੜੇ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਦਮ ਚੇਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਖੂਹ ਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ। ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾਇਆ। ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਰਾਜਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਠਹਿਰੇ, ਪਿਛੋਂ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਗਗਰੌਨ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਰਾਜ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ ਪਰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਲਟਾ ਆ ਗਿਆ।

ਉਹ ਰਾਣੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਮਤੀਆਂ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਮਾਣਦੀਆਂ ਸਨ ਹੁਣ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਖੜਤਾਲਾਂ ਸਨ। ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰੀ ਜਸ ਕਰਦਿਆਂ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮਹਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਭਜਨ ਮੰਡਲੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ, ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ, ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ। ਇਵੇਂ ਰਾਜਾ ਜੀ ਸਮੇਤ-ਪਰਵਾਰ ਪ੍ਰਭ ਜਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਦਿਨ-ਬਦਿਨ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤੜਪ ਵੱਧਦੀ ਗਈ। ਬੇਹਬਲ ਹੋ ਗਏ। ਅੰਤ ਇਕ ਮੰਤਰੀ ਪਾਸ ਦਰਸ਼ਨ ਬਖਸ਼ਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਭੇਜੀ।

ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦੀ ਦਿਲੀ ਤੜਪ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਗਰੌਨ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇਕ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਜਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਨਗਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਵਾਇਆ। ਪੀਪਾ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਫੂਲੇ ਨਹੀਂ ਸਮਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਕੁਝ ਹੀ ਦਿਨ ਠਹਿਰੇ ਅਤੇ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੀ ਰੰਗਣ ਹੋਰ ਵੀ ਦੂਣੀ ਸਵਾਈ ਚੜ੍ਹ ਗਈ। ਇਸ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਨੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੰਕਲਪ[1] ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਪਾਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ, ਤੱਦ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

ਪੀਪਾ ਜੀ ਦੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਰਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਮਿੰਨਤਾਂ ਤਰਲੇ ਕੀਤੇ। ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋ ਤਾਂ ਗੱਲ ਵਿਚ ਖਿੰਥਾ ਪਹਿਨ ਲਵੋ। ਬਾਕੀ ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਬਸਤਰ ਨਾ ਬਦਲੇ ਸਿਰਫ

1. ਫੁਰਨਾ, ਖਿਆਲ।

ਛੋਟੀ ਰਾਣੀ ਸੀਤਾ ਨੇ ਖਿੰਥਾ[1] ਪਹਿਨ ਲਈ। ਸੁ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੀਪਾ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲ ਗਈ।

ਕਾਂਸ਼ੀ ਪੁੱਜ ਕੇ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਨਿੱਜ ਅਸਥਾਨ ਬਾਬਤ ਪੁੱਛਿਆ। ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਮੂਰਤੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਾਰਨ ਸਰਗੁਣ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਆਰਕਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਵੇਂ ਦੁਆਰਕਾ ਨੇੜੇ ਸਮੁੰਦਰ ਕੰਢੇ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠੇ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਾਸੋਂ ਦੁਆਰਕਾ ਬਾਬਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਉਸ ਨੇ ਮਖੌਲ ਵਜੋਂ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦੁਆਰਕਾ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪਾਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਪੀਪਾ ਜੀ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਹੀ ਡੁੱਬ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਭਗਤ ਵਛਲ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਪੀਪਾ ਭਗਤ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਆਰਕਾ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਸਾਖਿਆਤ[2] ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਗੁਣ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਸੰਸੇ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਨਿੱਜ ਅਸਥਾਨ (ਸਾਡੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ) ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ (੧) ਨੇਤਰ, (੨) ਰਸਨਾ, (੩) ਹਿਰਦਾ, (੪) ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ। ਸੱਪਸ਼ਟ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਦ੍ਵੈਤ[3] ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਿਸ ਉਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਸਤਿ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਧਰਮ ਅਰਥ ਕਾਮ, ਮੋਖ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਸਰਾਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਕੁਲ ਸਮੇਤ ਉਸ ਦਾ ਸਰਬ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੀਜੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਖੇ ਵਾਸਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਿਮਖ ਭਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਵਿਸਾਰਦੇ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਸਭ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਚੌਥੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੈ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਪਾਪ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਦੇ ਚਰਨ ਪੈ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਧਰਤੀ ਵੀ ਪੂਜਣਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਨਾਲ ਪੀਪਾ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਅਤੇ ਭਗਤ ਓਤਪੋਤ[4] ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਜੋਂ ਇਕ ਮੁੰਦਰਕਾ[5] ਦਿੱਤੀ। ਇਵੇਂ ਅੱਠਵੇਂ ਦਿਨ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਦਿਨ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤਦ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਲੋਕਾਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਡੁੱਬ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮੁੰਦਰਕਾ ਵੇਖੀ ਅਤੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣੀ ਤਦ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਸਭ ਲੋਕ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ।

---

1. ਸਾਧੂਆਂ ਵਾਲਾ ਪਹਿਰਾਵਾ, 2. ਪ੍ਰਤੱਖ, 3. ਦੂਜਾ ਭਾਵ (ਫਰਕ), 4. ਇੱਕ-ਮਿੱਕ, 5. ਮੁੰਦਰੀ (ਕੁੰਡਲ)।

1.

ਧਨ ਦਾ ਆਉਣਾ, ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੇ ਧਨ ਲੁਟਾਉਣਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸ਼ਿਸ਼ ਬਣਾਉਣਾ

ਇਕ ਦਿਨ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਭਗਤ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਮੋਹਰਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਭਾਂਡਾ ਵੇਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਰ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਮੋਹਰਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਆਸ-ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਕੁਝ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਮੋਹਰਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਭਾਂਡੇ ਬਾਬਤ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ। ਲੋਭ-ਵੱਸ ਹੋਏ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਰੰਤ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਪੁੱਜੇ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਂਡੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਭਰੀ ਸੱਪਣੀ ਵੇਖੀ।

ਚੋਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਆਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਕਾਲੀ ਸਰਪਣੀ ਨਿਕਲੀ, ਭਗਤ ਜੀ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਬਣਾਈ ਕਿ ਭਾਂਡਾ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਰੱਖ ਆਈਏ ਆਪੇ ਕਾਲੀ ਸਰਪਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਅਗਿਆਨੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੂਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮਾਇਆ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਲੋਭੀ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਰਪਣੀ ਬਣ ਕੇ ਡੱਸਦੀ ਹੈ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸੁੱਖ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਕੌੜੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ "ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਉਰਾ ਬਿਖਿਆ ਮੀਠੀ॥ ਸਾਕਤ ਕੀ ਬਿਧਿ ਨਹ ਡੀਠੀ॥" ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਸਾਕਤ[1] ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਬਰਤਨ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਚਲੇ ਗਏ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੇ ਉਹੋ ਭਾਂਡਾ ਆਪਣੇ ਦਰਵਾਜੇ ਅੱਗੇ ਡਿੱਠਾ ਤਦੋਂ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਮਾਇਆ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤੋ ਤਾਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਵੀ ਬੰਧਨ ਕੱਟੇ ਜਾਣ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਗਾਗਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਮੋਹਰਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਅਤੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਭੰਡਾਰਾ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਮਹਾਤਮਾ, ਅਭਿਆਗਤਾਂ[2], ਲੋੜਵੰਦ ਗਰੀਬਾਂ ਨੇ ਲੰਗਰ ਛਕਿਆ। ਕਈ ਦਿਨ ਭੰਡਾਰਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਹਰ ਥਾਂ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀ।

ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ ਇਕ ਰਾਜਾ ਧਨ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ ਲੈ ਕੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜਾ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋਇਆ। ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦੀਖਿਆ ਦੇਵੋ। ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਹੇ ਰਾਜਨ! ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਔਖਾ ਹੈ, ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਮਝ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਪਰ ਇਸਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਣਾ ਨਹੀਂ। ਨੰਗ ਭੁੱਖ, ਤਾਹਨੇ-ਮਿਹਣੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤੰਗੀਆਂ ਝੱਲਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਰਾਜਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਰਾਹ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਸੁ ਆਪ ਘਰ ਬੈਠੋ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਪੂਰਬਕ ਰਾਜ ਕਰੋ।"

ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਆਖਿਆ ਪਰ ਰਾਜੇ ਅੰਦਰ ਪੀਪਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਲੈਣ ਦੀ ਤੀਬਰ[3]

---

1. ਦੇਵੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ, 2. ਭੀਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ, 3. ਤੇਜ਼।

ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਆਖਿਆ ਪਰ ਰਾਜੇ ਅੰਦਰ ਪੀਪਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਲੈਣ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਤਦ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਹੱਛਾ ਰਾਜਨ! ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਭੇਟਾ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਦੀਖਿਆ ਮਿਲੇਗੀ।" ਰਾਜੇ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਲਿਆ ਕੇ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਭ ਸੱਮਗਰੀ ਅਸਾਡੀ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖ ਲਵੋ। ਇਸ ਧਨ ਨਾਲ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਗ਼ਰੀਬ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਧਨ ਵੰਡ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰੋ। ਈਸ਼ਵਰ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਰਾਣੀਆਂ ਸਮੇਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ।

ਰਾਜਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਆਖਣ ਤੇ ਸਭ ਸਮੱਗਰੀ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਰਾਕੀ ਘੋੜਾ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨਦੀ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਕਿਨਾਰੇ ਉੱਪਰ ਉੱਗੇ ਰੁੱਖ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਇਕ ਚੋਰ ਨੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਘੋੜਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਤਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਚੋਰ ਘੋੜਾ ਲੈ ਕੇ ਟੁਰ ਗਿਆ। ਤਦ ਵੀ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਘੋੜਾ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਙੂੰ ਹੀ ਰਾਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਘਰ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਚੋਰ ਆਪ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤਦ ਪ੍ਰਭੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਘੋੜਾ ਉੱਥੋਂ ਭੱਜਾ ਅਤੇ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਪ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ।

2.

ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਤੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਪੁੱਜਣਾ ਅਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਖੇਡ ਵਰਤਾਉਣੀ

ਇਕ ਦਿਨ ਪੰਜ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਦੇ ਨਿਮੰਤ੍ਰਣ[1] ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਜੇ। ਪੰਜੇ ਨਿਉਤੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨ ਲਏ ਪਰ ਜਦੋਂ ਨਿਉਤਿਆਂ ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਦ ਵਿਚਾਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਤੇ ਨਾ ਪੁੱਜੇ ਉਹ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਤੇ ਵੀ ਨਾ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਭਗਤ ਜੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭੰਡਾਰੇ ਤੇ ਨਾ ਗਏ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਏ।

ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਇਕ ਭੰਡਾਰੇ ਤੇ ਰਾਸ ਕ੍ਰੀੜਾ (ਝੂਠ ਮਖੌਲ ਰੂਪੀ ਖੇਲ ਤਮਾਸ਼ਾ) ਦਾ ਅਡੰਬਰ ਰਚਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੀਪਾ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਰਥ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਕੁਝ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨੋਂ ਰੋਕਿਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਸੀ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦਸ਼ਰਥ ਵਾਂਙੂੰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ

---

1. ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਭੇਜਣਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਵਾਂਗ ਰਚਿਆ। ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬਨਵਾਸ ਨੂੰ ਤੋਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਬਨਵਾਸ ਨੂੰ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਦਸਰਥ ਜੀ ਨੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸੁ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਦਸਰਥ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋ, ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡਾ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦੇਵੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਈਰਖਾਲੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਭੰਡਾਰੇ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚ ਗਈ। ਸਭ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੂਰਖੋ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਤਮਾ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲਣਗੇ। ਇਹ ਪਾਪ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰੋਂ ਨਹੀਂ ਉਤਰਨਾ।

ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜੇ ਸਰੂਪ ਹੀ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਗਏ। ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਵਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਕੇ ਸੋਗ-ਮਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਲੋਕ ਜਦੋਂ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਉਹ ਭਗਤ ਨੂੰ ਜੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨਾਲ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਗਈ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਅਸਚਰਜ ਲੀਲ੍ਹਾ ਰਚ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਵਧਾਈ।

ਪਰ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸਹਾਰੀ ਨਾ ਗਈ। ਜਿਸ ਬਾਣੀਏ ਪਾਸੋਂ ਦਾਲ, ਸੀਧਾ, ਚਾਵਲ, ਘਿਉ ਆਦਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਖਰੀਦਦੇ ਸਨ, ਭਗਤ ਜੀ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਰਕਮ ਬਣ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਰਕਮ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਣੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਾਸ ਕਰ ਬੈਠਾ। ਬਸ ਫੇਰ ਕੀ ਦੇਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਣੀਏ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਤੁਰੰਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਲਹਿਣਾ ਮੰਗ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਨੰਗ-ਮਲੰਗ ਹੈ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਇਨੀ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ। ਚੁੱਕੇ ਚੁਕਾਏ ਬਾਣੀਆਂ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪੈਸੇ ਮੰਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪੈਸੇ ਦੀ ਤੰਗੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਾਇਆ ਆਵੇਗੀ ਤਦ ਆਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਦੁਸ਼ਟ ਲੋਕ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨਾ ਪਿਛੋਂ ਬਾਣੀਏ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਗਏ।

ਬਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਔਖੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਅਪਮਾਨ-ਭਰੇ ਸ਼ਬਦ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਬੋਲੇ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਿੱਧੇ-ਹੱਥੀਂ ਤੂੰ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈਣੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ।

ਭਗਤ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਬੋਲੇ-ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ (ਬਹੀ) ਲਿਆਓ ਅਤੇ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਬਾਣੀਏਂ ਨੇ ਬਹੀ ਲਿਆ ਕੇ ਹਿਸਾਬ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਹੀ ਦੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਫਰੋਲੇ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਤਰਿਆਂ ਤੇ ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਰੇ ਨਿਕਲੇ। ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਚੰਡਾਲ ਚੌਕੜੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਮਾਰੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਤੂਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬਾਣੀਏਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਬਾਣੀਏਂ ਦੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਲਾਚਾਰ[1] ਹੋ ਕੇ ਬਾਣੀਏ ਦੀ ਪਤਨੀ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀਤਾ ਪਾਸ ਪੁੱਜੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਕੈਦ ਹੋਣ ਦਾ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਮਿੰਨਤਾਂ ਤਰਲੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਪਾਸੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੁਡਵਾ ਦਿਓ।

1. ਮਜਬੂਰ।